

Nr 128

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1959 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a, 3:e—5:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1959 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtandena och förklaringarna blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, underställa riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

1:o) **Inställelse vid domstol av på anstalt intagna.** Under justitiedepartementet, § 1, har revisorerna anfört vissa synpunkter på valet av forum i brottmål (Del I, s. 3—6).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Huvudregeln i fråga om forum i brottmål är att åtal skall upptagas av rätten i den ort där brottet förövats. Lagen anvisar emellertid också som möjlighet att åtal må upptagas av den rätt där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om detta med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter befinnes lämpligt. Sistnämnda forumregel har tillkommit främst i syfte att i fall, då så ur andra synpunkter lämpligen kan ske, bereda den misstänkte den lättnad som det innebär att svara vid hemortens domstol. Som en tredje möjlighet i fråga om forum i brottmål gäller numera, att åtal må upptagas av rätten i den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig. En förutsättning härför är även i detta fall att rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter skall finna det lämpligt.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen uppkomma för det allmänna icke obetydliga kostnader i sådana fall, då misstänkt som är intagen på anstalt har att svara i brottmål på annan ort än den där han under anstaltstiden uppehåller sig. Revisorerna ha funnit det vara av intresse att inhämta uppgifter härom beträffande fångvårdsanstalterna och anstalterna för alkoholmissbrukare. Av redovisningstekniska skäl avse uppgifterna i förstnämnda fall tiden den 1 april — den 30 september 1959, medan de för sistnämnda anstalters del gälla hela budgetåret 1958/59. För ifrågavarande

tidsperioder utgör det sammanlagda antalet resor av här avsett slag 806. De utgifter som i samband därmed redovisats uppgå till i runt tal 140 000 kronor. De verkliga kostnaderna för ändamålet äro emellertid långt större, då kostnaderna för användning av respektive anstalt tillhörig bil i regel icke torde ha angivits. Ej heller har uppgift lämnats om övertidsersättning i form av kompensationsledighet.

Huruvida i de särskilda målen sådana omständigheter förelegat, att det varit lämpligt att i större utsträckning än faktiskt skett upptaga åtal vid rätten i den ort där den intagne under anstaltstiden uppehållit sig, ha revisorerna givetvis icke kunnat närmare pröva. Av de inhämtade uppgifterna framgår emellertid att de tilltalade i flera fall frikänts, medan i andra fall de utdömda straffen icke sällan äro ringa. Några säkra slutsatser i förevarande avseenden kunna visserligen knappast dragas av målens utgång. Revisorerna ha emellertid, bl. a. på grundval av vad som framkommit vid samtal med föreståndare för olika anstalter, bibringats den uppfattningen, att en vidgad användning i kostnadsbesparande syfte av ifrågavarande stadgande skulle vara möjlig utan men för rättssäkerheten. Revisorerna ha i annat avsnitt av sin berättelse utförligt visat vilken belastning förpassningsresorna utgöra för ledning och övrig personal vid fångvårdsanstalterna och yrkat på att snara åtgärder skola vidtagas för att rationalisera denna verksamhet. En sådan tillämpning av forumreglerna i brottmål som här avses skulle otvivelaktigt kunna medverka till att nå detta syfte.

Några egentliga direktiv om tillämpningen av ifrågavarande forumregel torde knappast lämpligen kunna utfärdas; avgörande för valet av forum måste vara bestämmelserna i rättegångsbalken. Det vill emellertid synas, som om förekomsten av nämnda stadgande icke vore tillräckligt uppmärksammat. Revisorerna anse sig därför böra föreslå att Kungl. Maj:t, för att bl. a. åstadkomma en angelägen utgiftsminskning för det allmänna även på förevarande område, genom ett särskilt cirkulär erinrar domstolar och åklagare om möjligheten att upptaga åtal för brott vid rätten i den ort där den misstänkte mera varaktigt uppehåller sig.

Utlåtanden har avgivits av *riksåklagarämbetet, Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för nedre Norrland, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen och statskontoret* (Del II, s. 5—14).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Enligt riksdagens revisorer bör, då någon på fångvårds- eller annan anstalt intagen person misstänks för brott begånget på annan ort, åtal med stöd av 19 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken oftare än för närvarande sker anhängiggöras vid domstol i den ort där anstalten är belägen. Revisorerna föreslår, att Kungl. Maj:t genom ett cirkulär erinrar dom-

stolar och åklagare om den möjlighet härtill, som nämnda stadgande erbjuder, detta i syfte att åstadkomma en angelägen utgiftsminskning.

Av den utredning som revisorerna företagit i ärendet framgår att förhållandevis stora kostnader vållas av att på anstalter intagna personer ålägges att inställa sig vid domstol som svarande i brottmål. Av vad som upplysts i sammanhanget är det dock enligt utskottets mening icke möjligt att bedöma i vad mån i de berörda fallen målen lämpligen kunnat handläggas vid annan domstol och kostnaderna därigenom kunnat nedbringas. Över huvud torde det vara svårt att med hänsyn till alla inverkanse faktorer avgöra vilken kostnadsbesparing som eventuellt skulle kunna vinnas genom att anstaltsortens forum oftare än nu användes. Bortsett härifrån är det givetvis angeläget att domstolar och åklagare i nämnda hänseende tillvaratager de möjligheter till besparingar som kan föreligga. Vad som framkommit vid remissbehandlingen synes dock utskottet inte ge stöd för uppfattningen, att vederbörande inte tillräckligt skulle ha beaktat forumbestämmelsernas möjligheter. Det förefaller därför tveksamt om något står att vinna med att utfärda ett cirkulär i ämnet. Med hänsyn till vad sålunda anförts har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

2:o) **Handläggningen av administrativa frågor inom fångvården.** Under justitiedepartementet, § 2, har revisorerna föreslagit en undersökning i rationaliseringssyfte av vissa administrativa förhållanden inom fångvården (Del I, s. 7—21).

Utskottet. I denna fråga har utskottet yttrat sig i sitt utlåtande nr 83, varom utskottet velat här

erinra.

3:o) **Inköp och vård av motorfordon för fångvårdsanstalternas behov m. m.** Under justitiedepartementet, § 3, har revisorerna föreslagit åtgärder för en rationalisering av berörda inköps- och underhållsverksamhet (Del I, s. 22—25).

Utskottet. I denna fråga har utskottet yttrat sig i sitt utlåtande nr 83, varom utskottet velat här

erinra.

4:o) **Transporter inom fångvården.** Under justitiedepartementet, § 4, har revisorerna framhållit angelägenheten av att åtgärder vidtages i syfte att rationalisera förpassningsresorna inom fångvården (Del I, s. 26—33).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Kostnaderna för de transporter som utföras av fångvårdspersonal med på fångvårdsanstalter intagna och för vilka kostnaderna bestridas av anslag på riksstaten uppgå numera till högst betydande belopp. Medan belastningen på den i fångvårdsanstalternas omkostnadsstat ingående delposten till fångtransporter under budgetåret 1954/55 uppgick till 548 000 kronor, hade den för senaste budgetår stigit till nära 950 000 kronor. För innevarande budgetår kunna utgifterna för ändamålet beräknas bli än högre. Av den undersökning som revisorerna utfört rörande omfattningen av ifrågavarande verksamhet under september månad innevarande år framgår, att utgifterna härför enbart under denna månad uppgått till i runt tal 90 000 kronor. Om detta belopp omräknas att avse helt budgetår, blir summan omkring 1 100 000 kronor. Utöver de sålunda beräknade kostnaderna uppkomma i sammanhanget jämväl utgifter — förutom för löner till transportförarna — för övertidsersättningar. Beloppet härav uppgick för nämnda månad till nära 56 000 kronor, vilket motsvarar över 600 000 kronor för helt budgetår. De direkta kostnaderna för ifrågavarande transporter kunna således beräknas komma att belöpa sig till i runt tal 1 750 000 kronor för innevarande budgetår. Beaktas bör emellertid att de totala utgifter som orsakas av fångtransporterna i verkligheten äro än större, då kostnader för övertidsersättning till vikarier för den personal som utför transporter även uppkomma. Storleken härav har icke kunnat beräknas.

De sålunda angivna kostnaderna måste enligt revisorernas mening ingiva starka betänkligheter. Även om de bl. a. böra ses mot bakgrunden av de kraftigt stegrade utgifterna för fångvården över huvud, framstår det som synnerligen angeläget att en fortsatt utgiftstegring hejdas och om möjligt förbytes i en kostnadsminskning. Med hänsyn bl. a. till att — såvitt revisorerna av den föreliggande utredningen kunnat bedöma — planläggningen av resorna i vad avser antalet transportförare m. m. torde vara tillfredsställande, kunna förutsättningarna härför åtminstone delvis synas begränsade. Vissa åtgärder i angivna syfte kunna och böra dock vidtagas. Det bör i sammanhanget även beaktas, att förpassningsresorna jämväl ur ren arbetsynpunkt uppenbarligen utgöra en allvarlig belastning för såväl anstaltsledningar som övrig personal.

När det gäller att i sänkande riktning påverka de kostnader som äro förbundna med ifrågavarande verksamhet, komma särskilt övertidsersättningarna i blickpunkten. Såsom ovan nämnts har övertidsersättning i här avsedda fall under september månad innevarande år utbetalats för sammanlagt 7 409 timmar. Som exempel på övertidstjänstgöringens omfattning vid särskilda anstalter må nämnas Härnösand med 722 timmar och Långholmen med 877 timmar. Med en beräknad genomsnittlig arbetstid av 200 timmar per månad för de befattningshavare som ha att verkställa fångtransporter

motsvarar förstnämnda timantal arbetstiden för 37 befattningshavare. Om det antages att samtliga transporter utförts av tjänstemän med lön enligt 11 löneklassen å 3-ort, skulle de sammanlagda lönekostnaderna härför ha uppgått till i runt tal 38 000 kronor eller nära 18 000 kronor mindre än i verkligheten utbetalats i form av övertidsersättningar. Omräknat per år gör detta över 200 000 kronor. Även om det av olika skäl icke är möjligt att konsekvent genomföra transporterna på sådant sätt att övertidstjänstgöring ej uppkommer, synes utredningen ge vid handen att det ur olika synpunkter skulle vara fördelaktigt att öka personalstyrkan vid i varje fall de största anstalterna, varigenom tjänstgöring som transportförare skulle kunna inläggas i de olika befattningshavarnas tjänstgöringslistor som en ordinarie arbetsuppgift. En sådan åtgärd skulle enligt revisorernas mening även stå i god överensstämmelse med de principiella synpunkter på övertidstjänstgöringen som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts cirkulär den 6 november 1959 (nr 481) till statsmyndigheterna angående övertidstjänstgöringen inom statsförvaltningen.

Även ur andra synpunkter än rent ekonomiska synes den omfattning i vilken övertidsarbete förekommer inom fångvården ge anledning till erinran. Det kan icke vara rimligt, att personalen i så stor utsträckning som nu sker tages i anspråk på fritiden — som jämte annat är avsedd för vila och rekreation — för arbetsuppgifter som bl. a. kräva stor vaksamhet. F. ö. må framhållas att den beslutade förkortningen av arbetstiden synes meningslös, om övertidsarbete skall förekomma i en sådan utsträckning som nu är fallet inom fångvården.

Det är således ur både ekonomiska och andra synpunkter synnerligen påkallat, att snara åtgärder vidtagas i syfte att rationalisera förpassningsresorna inom fångvården. Men även vissa formella frågor i samband därmed synas böra uppmärksammas. Det tillkommer visserligen icke revisorerna att taga ställning till frågan, huruvida den innebörd fångvårdsstyrelsen givit övertidsbegreppet och för vilken bl. a. de förenämnda bestämmelserna i arbetsordningen äro ett uttryck står i god överensstämmelse med gällande avlöningsbestämmelser. Det vill emellertid förefalla revisorerna, som om styrelsen tolkar detta begrepp på ett sätt som eljest icke är vanligt inom statsförvaltningen. Revisorerna förutsätta därför, att vederbörande kamerala revisionsmyndighet ägnar den berörda frågan uppmärksamhet. Beträffande arbetstidsberäkningen för fångvårdspersonalen i samband med fångtransporter torde vidare böra prövas, huruvida icke samma eller liknande bestämmelser som de Kungl. Maj:t genom brev den 28 juli 1958 fastställt för polismän i samband med förpassningsresa böra gälla jämväl för fångvårdens del. — Slutligen bör framhållas att 1955 års revisorer uttalade, att en formell översyn av de bestämmelser som fångvårdsstyrelsen utfärdat

rörande förpassningsresorna vore påkallad. Då någon sådan översyn ännu icke synes ha utförts, få årets revisorer understryka angelägenheten av att den snarast kommer till stånd.

Utlåtanden har avgivits av *fångvårdsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket* och *statens organisationsnämnd* (Del II, s. 36—45).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Riksdagens revisorer, som i ärendet införskaffat visst uppgiftsmaterial, har ur både ekonomiska och andra synpunkter funnit påkallat att åtgärder vidtages för att rationalisera förpassningsresorna inom fångvården.

Vad först angår den omfattning i vilken förpassningsresor företages, torde enligt utskottet böra konstateras, att resorna delvis är betingade av den otillräckliga anstaltsorganisationen. Bortsett härifrån är dock storleken av kostnaderna för resorna ägnade att inge betänkligheter. Revisorerna har i sammanhanget särskilt pekat på de höga overtidsersättningarna till följd dels av att transporter i förhållandevis stor utsträckning utföres på bevakningspersonalens fritid, dels av att fångvårdsstyrelsen i arbetsordningen för fångvårdsstaten fastställt jämförelsevis förmånliga grunder för beräkning av overtiden.

Såsom revisorerna och även fångvårdsstyrelsen i sitt utlåtande framhållit torde kostnadsproblemet vid förpassningsresorna knappast kunna praktiskt angripas annat än genom att behovet av overtid nedbringas. Möjligheterna härför sammanhänger i sin tur nära med möjligheterna att öka antalet tjänster som transportförare. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t nyligen tillkallat en särskild utredningsman med uppdrag att utreda frågan angående fångvårdsanstalternas behov av tillsynspersonal efter arbetstidsförkortningens genomförande. Utredningen torde enligt vad som inhämtats komma att innefatta bl. a. en bedömning av lämpligheten att omräkna regelmässigt ianspråktagen overtid i erforderligt antal nya tjänster. Utskottet förutsätter, att den av riksdagens revisorer väckta frågan därvid kommer under övervägande. Med hänsyn bl. a. härtill har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

5:o) **Säkerhetsgruppen inom fångvården.** Under justitiedepartementet, § 5, har revisorerna föreslagit, att åtgärder vidtages för en ökad geografisk koncentration av säkerhetsgruppens anstalter (Del I, s. 34—37).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Vid 1953 års riksdag beslöts en administrativ omläggning av fångvårdsväsendet enligt den s. k. räjongplanen. Denna syftar ytterst till en förbättrad

behandling av de intagna genom en omfördelning av de administrativa funktionerna inom fångvården. En samverkan mellan de fångvårdsanstalter som tillhöra en och samma grupp skall sålunda äga rum. Reformen avsåg till att börja med enbart anstalterna för det ordinära fångklientelet men har sedan utsträckts att gälla jämväl ungdoms- och säkerhetsanstalterna. Vad de sistnämnda angår införes en räjongindelning fr. o. m. den 1 juli 1956. Gruppen omfattar sammanlagt nio anstalter och kolonier med Hall som centralanstalt. Till skillnad från vad som gäller för grupperna för ordinärt klientel är säkerhetsgruppen icke geografiskt sammanhållen, utan anstalterna äro lokaliserade över en stor del av landet. Den sydligaste ligger i Kalmar och den nordligaste i Hudiksvall, medan anstalten i Karlstad är den längst i väster belägna. Att gruppen fått en i geografiskt avseende splittrad uppbyggnad torde bl. a. bero på att därtill hänförts de anstalter som så att säga blivit över, sedan övriga anstalter fördelats på grupper.

Det är givet att denna sammansättning av säkerhetsgruppen måste vara förbunden med olägenheter. Det må i sådant hänseende erinras om att en av anledningarna till räjongsystemets införande var att kommunikationerna — ordet taget i dess vidsträcktaste betydelse — mellan anstalterna skulle underlättas. Förpassningarna av de intagna mellan bl. a. centralanstalt och sidoanstalt skulle bli så korta som möjligt, och vidare skulle den ömse-sidiga kontakten mellan å ena sidan fångvårdsdirektören och övrig personal vid centralanstalten och å andra sidan personalen vid övriga till samma grupp hörande anstalter underlättas. De fördelar som skulle följa med en sådan ordning kunna uppenbarligen icke tillvaratagas inom säkerhetsgruppen sådan den nu gestaltats. Kostnaderna för transporter inom gruppen bli onödigt höga, varjämte de stora avstånden medföra en belastning för bl. a. den ledande personalen vid centralanstalten. Enligt gällande bestämmelser skall fångvårdsdirektören i regel besöka sidoanstalterna en gång i månaden, medan räjongkamreraren och ingenjören böra göra motsvarande besök en gång i kvartalet. Som exempel på omfattningen av de resor som anstaltsgruppens chef måste företaga må nämnas, att denne under budgetåret 1958/59 redovisat tjänsteresor om sammanlagt 22 000 km, varav 21 000 med egen bil. Antalet resdagar samma budgetår torde ha uppgått till sammanlagt 200. Omfattningen av tjänsteresorna är givetvis icke enbart — och icke ens i första hand — beroende på säkerhetsanstaltens geografiska läge. Det är emellertid tydligt att dessa anstalters nuvarande spridning över landet icke oväsentligt bidrager härtill. Även om — såsom revisorerna i § 2 om handläggningen av administrativa frågor inom fångvården ifrågasatt — antalet resor till sidoanstalterna för fångvårdsdirektören minskas, kan icke detta på något avgörande sätt undanröja de nuvarande olägenheterna i angivna hänseenden.

Det här aktualiserade spörsmålet bör givetvis icke bedömas ur enbart eko-

nomisk synpunkt. Det bör därför betonas, att även vårarbetet och verksamheten i övrigt försvåras till följd av nu rådande förhållanden. Det är i betraktande av vad nu anförts enligt revisorernas mening synnerligen önskvärt, att åtgärder vidtagas i syfte att giva säkerhetsgruppen en annan sammansättning. På vad sätt detta skall kunna ske undandraget sig revisorernas säkra bedömande. En lösning av den föreliggande frågan försvåras i första hand av den alltjämt bestående bristen på platser inom fångvården över huvud, en brist som är kännbar icke minst inom säkerhetsgruppen. Bl. a. med hänsyn härtill kunna revisorernas synpunkter icke beaktas genom nedläggning av vissa av de i förhållande till Hall längst bort belägna anstalterna inom säkerhetsgruppen. Syftet med revisorernas förevarande uttalande måste därför tillgodoses genom en omDisposition av anstalterna, varigenom vissa för annat klientel nu använda anstalter skulle tagas i anspråk för säkerhetsgruppens behov, samtidigt som vissa av de anstalter som nu tillhöra denna grupp skulle överföras till annan grupp. I sådant hänseende må erinras om att anstalterna i Hällby och Mariefred ursprungligen avsetts för säkerhetsgruppen men i stället genom riksdagens beslut år 1958 överförts till ungdomsgruppen. Det är emellertid knappast troligt, att sådana förhållanden numera föreligga att dessa anstalter kunna utnyttjas för ursprungligen avsett ändamål. Utan att avgiva förord för den ena eller andra lösningen anse sig revisorerna böra begränsa sig till att föreslå, att sådana åtgärder vidtagas att säkerhetsgruppens anstalter kunna geografiskt sammanföras på ett bättre sätt än vad nu är fallet.

Utlåtanden har avgivits av *fångvårdsstyrelsen*, *statskontoret* och *statens organisationsnämnd* (Del II, s. 46—50).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Riksdagens revisorer har i förevarande uttalande under åberopande av ekonomiska och även vårdsynpunkter föreslagit att sådana åtgärder vidtages att anstalterna inom fångvårdens säkerhetsgrupp geografiskt sammanføres på ett bättre sätt än vad nu är fallet. Enligt revisorernas uppfattning bör detta syfte kunna tillgodoses genom en omDisposition av fångvårdsanstalterna, varigenom vissa för annat klientel nu använda anstalter tages i anspråk för säkerhetsgruppens behov samtidigt som anstalter som f. n. tillhör denna grupp överföres till andra grupper.

Utskottet delar revisorernas uppfattning, att vissa fördelar bl. a. i kostnadshänseende skulle stå att vinna genom en större geografisk koncentration av säkerhetsgruppens anstalter. Å andra sidan kan inte bortses från att sådan ökad koncentration ur andra synpunkter skulle medföra olägenheter. Bl. a. bör i detta sammanhang beaktas önskvärdheten av att fångklientelet inte behöver vistas på anstalter som är alltför avlägset belägna i förhållande

till vederbörandes hemorter. Även i vård- och tillsynshänseende kan skäl anföras mot en ökad koncentration. Härtill kommer de rent praktiska hinder, som i dagens läge föreligger för ett sammanförande av anstalterna till ett mera begränsat område. Enligt vad som inhämtats är sålunda anstaltsbeståndet för närvarande icke sådant, att några större möjligheter till om-dispositioner föreligger. Även den ständigt pågående ökningen av fångantalet verkar hindrande på sådana. En ökad koncentration av säkerhetsgrup-pens anstalter torde därför — om en sådan ur olika synpunkter skulle anses motiverad — få ses som en uppgift på något längre sikt. Med hänsyn till vad sålunda anförts har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet före-varit för riksdagen

omförmåla.

6:o) Avlöningsförmåner för diplomatiska och konsulära tjänstemän m. fl. Under utrikesdepartementet, § 6, har revisorerna föreslagit en utredning be-träffande utlandstjänstemännens löneförhållanden (Del I, s. 38—46).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

I statens allmänna avlöningsreglemente finnas bestämmelser meddelade om avlöningsförmånerna för den personal inom utrikesförvaltningen som har sin tjänstgöring förlagd utom riket. Enligt dessa bestämmelser, vilka i huvudsak bygga på ett av 1939 års riksdag fattat beslut i ämnet, äger nämnda personal vid sidan av de ordinära löneförmånerna i förekommande fall uppbära ortstillägg, barnbidrag, utomeuropeiskt tillägg, chargé d'affaires-tillägg, bidrag för inköp av bil, ersättning för hållande av bil, förflyttnings-bidrag och språktillägg. Härutöver utgå emellertid, likaså med stöd av ovan-nämnda riksdagsbeslut, till den ifrågavarande personalen särskilda s. k. pris-utjämningsstillägg. Avsikten vid tillkomsten av sagda tillägg var att dessa utanför gällande lönesystems ram skulle möjliggöra en erforderlig anpassning av utlandstjänstemännens löner vid extraordinära förhållanden. Det framhölls också i samband med riksdagsbehandlingen av frågan, att syste-met med prisutjämningsstillägg vore att betrakta som en nödfallsutväg, vil-ken borde tillgripas allenast vid mera betydande men sannolikt övergående rubbningar av de för lönesättningen grundläggande faktorerna.

Såsom tidigare nämnts ha prisutjämningsstilläggen i motsats till vad som förutsattes vid deras tillkomst under årens lopp i allt större utsträckning kommit att tagas i anspråk för löneförstärkning till den utomlands tjänst-görande personalen. Medan för sagda ändamål under budgetåret 1939/40 anvisades 90 000 kronor, har medelsbehovet för innevarande budgetår beräk-nats till 7 033 000 kronor. Prisutjämningsstilläggen ha med andra ord under angivna tidsperiod i det närmaste 80-dubblats. Revisorerna ha i det före-gående i tabellform givit exempel på hur löneutvecklingen på förevarande område gestaltat sig. Av de lämnade exemplen framgår, att prisutjämnings-

tilläggen numera utgöra en betydande del av de sammanlagda löneförmånerna och att de i vissa fall uppgå till större belopp än de i avlöningsreglementet fastställda.

Revisorerna äro självfallet medvetna om nödvändigheten av att bereda de befattningshavare som i utlandet skola företräda Sverige och svenska intressen en sådan löneställning, att denna bl. a. svarar mot den standard som vederbörande tjänstemän måste upprätthålla för fullgörande av sina speciella åligganden. Revisorerna vilja emellertid mot bakgrunden av vad ovan anförts ifrågasätta, om icke den angivna löneutvecklingen numera kan anses ha nått därhän, att en allmän översyn av avlöningssystemet för utlandsrepresentationen är påkallad. Visserligen har genom tillskapandet av utrikesförvaltningens lönenämnd, med uppgift bl. a. att följa frågorna rörande fastställande av löner åt tjänstemännen vid beskickningar och konsulat samt att biträda ministern för utrikes ärendena vid dessas beredning, eftersträfvats att erhålla vissa enhetliga principer vid lönesättningen. En behovsprövning från fall till fall särskilt i fråga om de förut berörda prisutjämningsstilläggen har dock icke kunnat undvikas. Sistnämnda tillägg ha nämligen delvis måst bestämmas med ledning av från vederbörande tjänstemän infortrade årsbudgeter, i vilka även medtagits utgifter av mera privat karaktär.

Vid bedömandet av utlandspersonalens löneförmåner får enligt revisorernas mening icke heller förbises den betydande skattelättnad som sagda personal åtnjuter. Sålunda utgår endast kronoskatt å grundlönebeloppet enligt löneplan. I övrigt är inkomsten skattefri, varjämte tobak och spritdrycker samt andra skattebelagda förnödenheter, t. ex. bilar, kunna inköpas tull- och skattefritt.

Såsom tidigare nämnts tillsattes genom beslut av Kungl. Maj:t år 1949 en särskild sakkunnigkommitté med uppdrag att verkställa utredning angående avlöningsförmånerna för utomlands stationerade tjänstemän m. m. Kommittén framlade år 1954 betänkande med förslag till riktlinjer för en löne-reglering för berörd personal. Förslaget innebar bl. a. att vissa extraordinära utgiftsbehov skulle tillgodoses genom direkt reglering i form av särskilda ersättningar, utgående i relation till vederbörande tjänstemans individuella kostnader. Sålunda skulle till tjänstemän som icke bodde i av staten ägda eller disponerade lägenheter utgå särskilda bostadskostnadsbidrag. Vidare skulle i förekommande fall utbetalas bidrag för bestridande av kostnader för sjukdom, barnsbörd och resor till och från hemlandet. I fråga om den del av de fördrerade levnadskostnaderna som icke täcktes av de särskilda ersättningarna skulle compensation erhållas genom särskilda utlandstillägg, vilka skulle fastställas av riksdagen. Härigenom skulle enligt de sakkunnigas mening prisutjämningsstilläggen i fortsättningen kunna reduceras till en bråkdel av de tidigare.

Det av kommittén framlagda förslaget till nytt lönesystem har i fråga om huvudprinciperna ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Enligt revisorernas mening äro nuvarande bestämmelser för reglering av utlandspersonalens löner otillfredsställande icke blott för staten-arbetsgivaren utan även för tjänstemännen själva. Lönesystemet kan nämligen trots det kontrollerande inflytande som utövas av utrikesförvaltningens lönenämnd självfallet lätt leda till subjektivt färgade bedömningar, vilka i vissa fall av vederbörande tjänstemän kunna uppfattas som godtyckliga. Det förhållandet att en stor del av tjänstemännens löner är underkastad täta växlingar synes vidare kunna giva upphov till en viss osäkerhetskänsla hos de personalgrupper som beröras av växlingarna. Betydande ekonomiska anpassningssvårigheter uppstå även icke sällan vid omstationering av utomlands tjänstgörande befattningshavare till Sverige.

Revisorerna anse med hänsyn till här angivna förhållanden det angeläget, att genom en allsidigt sammansatt kommitté en förutsättningslös och objektiv utredning kommer till stånd beträffande utlandstjänstemännens löneförhållanden. Revisorerna få därför föreslå att åtgärder i av revisorerna angivet syfte snarast vidtagas.

Utlåtanden har avgivits av *chefen för utrikesdepartementets personalavdelning, utrikesförvaltningens lönenämnd, statskontoret och statens lönenämnd* (Del II, s. 51—56).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. I förevarande paragraf har riksdagens revisorer till behandling upptagit frågan om avlöningsförmåner för diplomatiska och konsulära tjänstemän m. fl. Efter en redogörelse för vissa i ämnet gällande bestämmelser har revisorerna bl. a. konstaterat, att de s. k. prisutjämningsstilläggen under årens lopp kommit att i allt större utsträckning tas i anspråk för löneförstärkning till den utomlands tjänstgörande personalen samt att dessa tillägg numera utgör en betydande del av de sammanlagda löneförmånerna och i vissa fall uppgår till större belopp än de i avlöningsreglementet fastställda. Revisorerna ifrågasätter på anförda skäl, om inte löneutvecklingen numera kan anses ha nått därhän att en allmän översyn av avlöningssystemet för utlandsrepresentationen är påkallad. Under erinran bl. a. om att ett av den s. k. utlandslönekommittén år 1954 framlagt förslag till nytt lönesystem i fråga om huvudprinciperna ännu inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, har revisorerna ansett angeläget att en utredning kommer till stånd beträffande utlandstjänstemännens löneförhållanden. Berättelsen utmynnar på förevarande punkt i ett förslag att åtgärder i av revisorerna angivet syfte snarast vidtas.

Såsom av revisorernas berättelse framgår har sedan år 1949 särskilda sakkunniga under benämningen utrikesförvaltningens lönenämnd varit kontinuerligt verksamma för biträde inom utrikesdepartementet vid beredning av frågor rörande avlöning till tjänstemän vid beskickningar och konsulat. Denna lönenämnd — i vilken ingår representanter för riksdagen, utrikesförvaltningen, finans- och civildepartementen samt en exportindustri med rikt förgrenad utlandsorganisation — har avgivit remissyttrande i anledning av revisorernas förevarande berättelse. Mot bakgrunden av en utförlig redogörelse för sin verksamhet och de olika problem som möter inom ifrågavarande område har berörda lönenämnd — under instämmande i statsrevisorernas uppfattning att nu rådande förhållanden i fråga om regleringen av utrikestjänstemännens löner ej är tillfredsställande — avgivit två huvudspörsmål som träder i förgrunden vid en bedömning av utlandstjänstemännens lönefråga. Det ena avser den primära frågan om systemet för avvägningen av de sammanlagda löneförmånerna vid en befattning; det andra avser den sekundära, mera tekniskt betonade frågan hur dessa förmåner skall fördelas på lön och särskilda tillägg. Lönenämnden har förklarat sig intet ha att erinra mot att en kommitté tillsättes för utredning av utlandstjänstemännens löneförhållanden. Lönenämnden har emellertid tillika anfört att nämnden, om en särskild utredning ej anses böra komma till stånd, avser att fortsätta sin verksamhet i överensstämmelse med de riktlinjer som av nämnden i dess yttrande redovisats.

Statens lönenämnd har i sitt remissyttrande ansett att en prövning av frågan om utlandstjänstemännens löneförhållanden inte bör ske genom tillsättande av ytterligare en utredning utan i anslutning till en översyn av utlandslönekommitténs betänkande, med utnyttjande av de erfarenheter som vunnits inom utrikesförvaltningens lönenämnd. Statskontoret har tillstyrkt revisorernas förslag.

Vad i förevarande ärende förekommit ger enligt utskottets mening vid handen att behov föreligger av en översyn av utlandstjänstemännens löneförhållanden. Det må i detta hänseende vara till fyllest att åberopa utrikesförvaltningens lönenämnds uttalande om det uppenbart otillfredsställande i att de i avlöningsreglementet angivna löneförmånerna numera i vissa fall ej ens utgör huvuddelen av den lön tjänstemännen de facto uppbär — ett förhållande som otvivelaktigt är förtjänt av särskild uppmärksamhet. Med beaktande av de invecklade och delvis svårbemästrade problem som anmäler sig i samband med en översyn inom detta område står utskottet i och för sig inte främmande för den av revisorerna framförda tanken på tillsättande av en särskild kommitté för ändamålet. Framhållas må emellertid att utrikesförvaltningens lönenämnd, enligt vad av dess remissyttrande framgår, icke blott ägnar kontinuerlig uppmärksamhet åt skilda med lönesättningen sammanhängande spörsmål av mera begränsad räckvidd utan även gör vissa

delvis ingående överväganden i fråga om själva lönesystemet. Med beaktande härav kan enligt utskottets mening skäl tala för att den av utskottet förordade översynen av utlandstjänstemännens löneförhållanden anförtros utrikesförvaltningens lönenämnd. Utskottet anser sig emellertid inte böra närmare ingå på frågan om formen för berörda översyn utan inskränker sig till att understryka angelägenheten av att en sådan snarast möjligt kommer till stånd. Helt allmänt vill utskottet i detta sammanhang ge uttryck åt den uppfattningen, att det i fråga om tjänstemän med placering i vissa länder med numera relativt stabila ekonomiska förhållanden bör visa sig möjligt att nå en fastare reglering av lönerna i samband med reduktion eller borttagande i viss utsträckning av särskilda lönetillägg. I fråga om levnadskostnaderna i olika länder må framhållas, att viss vägledning torde kunna hämtas bl. a. ur förefintlig, centralt sammanställd internationell statistik. De av utlandslönekommittén på sin tid gjorda övervägandena torde ävenledes i erforderlig utsträckning kunna beaktas.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande anført.

7:o) **Tygförvaltningstjänsten.** Under försvarsdepartementet, § 7, har revisorerna föreslagit att frågan om ett gemensamt tygförvaltningsverk närmare utredes (Del I, s. 47—57).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

I överensstämmelse med av 1954 års riksdag fattat beslut är för närvarande tygförvaltningstjänsten vid försvaret organiserad försvarsgrensvis och verksamheten således förlagd till tre skilda ämbetsverk, nämligen armétygförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen. För vissa samordnande uppgifter på bl. a. förevarande område har dessutom inrättats ett särskilt organ, försvarets förvaltningsdirektion, vars ledamöter utgöras av såväl militära befattningshavare som företrädare för näringslivet. Härutöver finnes ett från försvarsgrensförvaltningarna fristående ämbetsverk, försvarets fabriksstyrelse, vilket utövar ledningen av försvarets fabriker och vissa anläggningar för reparations- och underhållsverksamheten.

Beslutet om en försvarsgrensvis ordnad tygförvaltningstjänst hade föregåtts av ingående överväganden rörande den lämpligaste organisationsformen för ifrågavarande verksamhetsområde. Såsom i det föregående nämnts hade 1946 års militära förvaltningsutredning, på vars år 1950 avgivna betänkande den nuvarande tygförvaltningsorganisationen i huvudsak bygger, framlagt förslag till alternativa lösningar av förevarande spörsmål. Enligt det ena förslaget, benämnt alternativ I, skulle förvaltningen av all krigsmateriel omhändervhas av ett enda för försvaret gemensamt ämbetsverk,

som skulle övertaga samtliga de åligganden som för det dåvarande åvilade krigsmaterielverket samt armé-, marin- och flygförvaltningarna. Enligt det andra förslaget, benämnt alternativ II, skulle tygförvaltningen även i fortsättningen om ock i modifierad form ske försvarsgrensvis. Skillnaden mellan organisationen enligt sistnämnda alternativ och den dittills gällande ordningen skulle bl. a. ligga däri, att handhavandet av sådan materiel som i samma eller liknande utförande användes vid fler än en försvarsgren i fortsättningen skulle anförtros den försvarsgrensförvaltning som hade att för sin försvarsgren anskaffa den största mängden av ifrågavarande materiel (huvudförvaltningsprincipen). Beträffande sådana funktioner inom tygförvaltningens område som icke lämpligen kunde anförtros var och en av försvarsgrensförvaltningarna borde enligt förvaltningsutredningens mening inrättas för hela försvaret gemensamma organ.

Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgått förelåg inom förvaltningsutredningen viss tvekan, vilket av de båda nämnda alternativen som vore att föredraga. Enligt de sakkunnigas mening innefattade nämligen alternativ I rent principiellt den lämpligaste organisationsformen. För nämnda alternativ ansågs främst tala att krigsplaneringen och inköpsverksamheten bättre kunde samordnas samt att i fråga om viss materiel kravet på standardisering lättare kunde tillgodoses. Vidare kunde verksamheten i viss mån bedrivas rationellare och dubbelarbete i stort sett undvikas. Anledningen till att utredningen likväl såsom sitt förslag framlade alternativ II angavs av de sakkunniga vara, att en organisation enligt detta alternativ bättre säkerställde försvarsgrenschefernas inflytande på spörsmålen rörande respektive försvarsgrens materielutrustning och skapade större förutsättningar för snabba och kvalitativt fullgoda arbetsresultat i fråga om projekteringen och konstruktionen av sammansatta stridsmedel. Nämnas må dock i detta sammanhang att utredningen icke avvisade tanken på en framtida ytterligare samordning av tygförvaltningstjänsten. En förutsättning härför ansåg utredningen emellertid vara att en ny försvarsordning genomfördes som i mindre mån än den gällande byggde på tre från varandra avgränsade försvarsgrenar.

Till sistnämnda synpunkter anslöt sig föredragande departementschefen vid framläggandet av den till grund för förberörda riksdagsbeslut liggande propositionen. Även statsutskottet uttalade i sitt över propositionen avgivna utlåtande, att utskottet icke fann det osannolikt att ett gemensamt tygförvaltningsverk framdeles skulle kunna komma att visa sig utgöra den mest ändamålsenliga organisationsformen. Statsutskottet ansåg emellertid att i dåvarande läge tygförvaltningstjänsten borde organiseras försvarsgrensvis, vilket ju också blev riksdagens beslut.

Sedan ifrågavarande tidpunkt har utvecklingen på krigsmaterielområdet fortskridit mycket snabbt. Nya vapen och vapensystem ha framkommit som

resultat av teknikens senaste rön, och även vårt land har måst anslå betydande belopp på bl. a. forsknings- och konstruktionsarbete i syfte att skapa moderna och effektivare medel för krigföringen. I vissa fall har det också blivit nödvändigt att genom anskaffning utifrån tillföra vårt försvar de hjälpmedel som erfordras för att landets stridskrafter skola komma i nivå med andra länders. De problem som möta de tygförvaltande organen ha därmed militärt, tekniskt och ekonomiskt blivit alltmer komplicerade.

Mot bakgrunden av angivna förhållanden ha revisorerna ansett sig böra upptaga frågan, huruvida den organisation tygförvaltningstjänsten erhöll genom 1954 års riksdagsbeslut nu kan anses lämpligt utformad för att svara mot de växande krav som den militärtekniska utvecklingen ställer på denna förvaltningsgren. Jämsides härmed anmäler sig spörsmålet, i vad mån möjligheter föreligga på berörda verksamhetsområde att genom rationalisering icke blott höja administrationens effektivitet utan även nå fram till organisatoriska förenklingar och personalbesparingar.

En faktor som i sammanhanget måste tillmätas avgörande betydelse är enligt revisorernas mening den allt starkare tendens till uppluckring av gränserna mellan de traditionella försvarsgrenarna som kännetecknar den militärtekniska utvecklingen. Detta tar sig främst uttryck däri att olika stridsmedel, vilka vart och ett efter sin speciella typ nu hänföras till viss försvarsgren, hålla på att ersättas av enhetliga vapen som utan att deras tekniska villkor i princip förändras kunna tilldelas armé- eller marin- eller flygförband. De tekniska hjälpmedlen för krigföringen ha med andra ord i allt större utsträckning blivit gemensamma för de tre försvarsgrenarna. Ett typiskt exempel härpå utgör roboten, som i hög grad torde förtjäna benämningen framtidens vapen. Belysande för den berörda utvecklingen, vilken efter hand torde komma att bli alltmer påtaglig, äro vidare de teletekniska hjälpmedlen samt det ökade ianspråktagandet av flygplan och helikoptrar inom såväl armén som marinen.

Denna förändring av det militära försvarets grundvalar, innebärande att de olika försvarsfunktionerna i stället för de traditionella försvarsgrenarna bli bestämmande för operativ planläggning och stridsledning, kan självfallet icke undgå att inverka även på den tekniska tjänsten och därmed på tygförvaltningens organisation. Revisorerna äro också för sin del av den uppfattningen, att det måste framstå som alltmer otidsenligt att problem av i princip samma och i vissa fall av identiskt samma slag skola behandlas och avgöras inom tre skilda ämbetsverk. Redan i dagens läge äro vissa olägenheter av den rådande tredelningen uppenbara; sålunda må exempelvis erinras om att för helikoptertjänsten envar försvarsgren nu håller på att bygga upp en särskild teknisk organisation. Dessa olägenheter, vilka under utvecklingens gång torde bli än mer framträdande, skulle emellertid kunna hävas och betydande fördelar ur såväl organisatorisk som ekonomisk synpunkt

kunna vinnas genom bildandet av ett för försvaret gemensamt tygförvaltningsverk. Såsom redan 1946 års militära förvaltningsutredning framhöll skulle ett sådant organ ge ökade garantier för att onödigt dubbelarbete eliminerades och att föreliggande möjligheter till standardisering av materielen tillvaratoges. Sistnämnda omständighet skulle få stor betydelse ur tillverkningsekonomisk synpunkt, då genom standardiseringen förutsättningarna för rationell serietillverkning skulle ökas, antalet reservdelar av olika slag nedbringas, distributionen förenklas och reparationstjänsten effektiviseras och förbilligas. Vidare skulle bl. a. en bättre samordning av inköpen kunna åstadkommas.

Ett gemensamt tygförvaltningsverk skulle i första hand komma att omfatta den nuvarande armétygförvaltningen samt de delar av marin- och flygförvaltningarna som icke ha intendentur- eller fastighetsförvaltande uppgifter. Sistnämnda arbetsuppgifter äro enligt revisorernas mening icke av sådan omfattning att för deras handläggande krävas särskilda ämbetsverk, varför de böra kunna överföras till andra förvaltningsorgan. Organisationen av ett gemensamt tygförvaltningsverk skulle således möjliggöra indragning av såväl armétygförvaltningen som marin- och flygförvaltningarna. Ett sådant verk skulle vidare kunna övertaga huvuddelen av de göromål som nu ankomma på försvarets förvaltningsdirektion. Dit skulle även kunna förläggas den centrala ledning av försvarets nytillverkande fabriker som för närvarande utövas av försvarets fabriksstyrelse.

Det är givet att även efter en sammanslagning av nu berört slag en organisatorisk åtskillnad mellan olika fackavdelningar måste upprätthållas. Därvid är emellertid att märka att de mer särpräglade, på viss försvarsgren nu inriktade arbetsuppgifterna inom den totala tygförvaltningstjänsten kunna väntas efter hand minska i betydelse jämfört med de problem på robotområdet m. m. som äro gemensamma för samtliga försvarsgrenar. Att sistnämnda problem behandlas efter enhetliga principer i en enhetlig organisation måste otvivelaktigt medföra rationaliseringsvinster i form av både ökad effektivitet och minskade kostnader. Det bör vidare uppmärksammas att vart och ett av de tre nuvarande tygförvaltande verken är utrustat med specialorgan för bl. a. kamerala och andra administrativa ärenden, för inköpsverksamhet, för verkstads- och förrådstjänst, för standardisering, klassificering och därmed sammanhängande frågor samt för krigsplanläggning. De nämnda arbetsuppgifterna torde i ett gemensamt tygförvaltningsverk kunna fullgöras på ett mindre personalkrävande sätt än enligt nuvarande organisation, vilket bör möjliggöra ytterligare kostnadsbesparingar.

Såsom framhållits i det föregående var det militära försvarets uppdelning på tre från varandra avgränsade grenar huvudanledningen till att statsmakterna icke redan år 1954 fattade beslut om ett gemensamt tygförvaltningsverk. Detta formella hinder mot en ur saklig synpunkt önskvärd samord-

ning av tygförvaltningstjänsten består som bekant alltså. I verkligheten har emellertid läget undergått en betydelsefull förändring. I sammanhanget må erinras om att 1955 års riksdagsrevisorer gävo uttryck åt den uppfattningen, att den nuvarande uppspaltningen av försvaret på tre olika försvarsgrenar borde upphöra och ersättas av en enhetligt ledd och organiserad krigsmakt. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 94 år 1956 förklarade sig statsutskottet kunna i princip ansluta sig till denna uppfattning och förutsatte, att vid den fortgående omdaning av försvaret de av revisorerens uttalande synpunkterna skulle komma att vederbörligen beaktas. Även 1955 års försvarsberedning har givit uttryck åt liknande tankegångar. Numera har också en särskild utredning av krigsmaktens högsta ledning igångsatts. Förutsättningarna för en för försvaret gemensam intendenturkår och ett gemensamt centralt intendenturförvaltningsverk äro vidare under utredning. Då en prövning jämväl av frågan om ett gemensamt tygförvaltningsverk kan väntas bli förhållandevis tidsödande och då det synes angeläget, att de möjligheter till en mera rationell utformning av tygförvaltningstjänsten som en eventuell omorganisation av försvarsledningen erbjuder utan dröjsmål tillvaratagas, synas starka skäl tala för att här avsedda spörsmål nu upptages till ingående belysning.

Revisorerna äro alltså av den uppfattningen, att frågan om ett gemensamt tygförvaltningsverk bör närmare utredas, varvid även behovet av en enhetlig militäringsförkär torde böra klarläggas.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets förvaltningsdirektion, försvarets fabriksstyrelse, överbefälhavaren, statskontoret och statens organisationsnämnd* (Del II, s. 57—79).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Revisorerna har i sitt förevarande uttalande förordat, att frågan om ett för försvarsgrenarna gemensamt tygförvaltningsverk närmare utredes. Genom ett sådant verk — vilket i första hand skulle innefatta nuvarande armétygförvaltningen samt de delar av marin- och flygförvaltningarna som icke sysslar med intendentur- och markfrågor — skulle bättre garantier skapas för att onödigt dubbelarbete undviks och för att föreliggande möjligheter till standardisering av materielen tillvaratages.

Helt allmänt vill utskottet i sammanhanget framhålla, att det är en angelägenhet av största vikt att förvaltningsverksamheten på den militära tygförvaltningens område är ordnad på ett ekonomiskt och rationellt sätt. Genom olika åtgärder har man också sökt tillgodose kravet härpå. Samordning

och effektivisering av anskaffningsverksamheten är föremål för kontinuerlig uppmärksamhet av försvarets förvaltningsdirektion, som även i övrigt har att ägna uppmärksamhet åt att berörda förvaltningsmyndigheter samarbetar rationellt och på lämpligt sätt fördelar sin verksamhet. Nämnas må i sammanhanget de samarbetsdelegationer som är knutna till direktionen för olika materielgrupper. En samordning av materielanskaffningen sker främst genom tillämpning av den s. k. huvudförvaltningsprincipen, som innebär att anskaffningen av för försvaret gemensam materiel så långt möjligt uppdrages åt den förvaltning som för egen del svarar för den största delen av materielen i fråga. De anordningar som sålunda vidtagits behöver givetvis icke innebära, att nuvarande organisationsformer är i alla avseenden tillfredsställande och att ändringar icke bör ifrågasättas. Utskottet ställer sig dock härvidlag tveksamt till om några fördelar skulle stå att vinna genom den av revisorerna förordade sammanslagningen av försvarsgrensförvaltningarna till ett gemensamt verk. Ett sådant skulle enligt utskottets mening få en storleksordning, som skulle innebära avsevärda risker för tungroddhet i arbetsformerna och över huvud för minskad effektivitet. Andra utvecklingslinjer kan emellertid tänkas. Som försvarets civilförvaltning framhållit i sitt utlåtande kan det exempelvis icke anses uteslutet, att utvecklingen tämligen snart leder fram till vissa gemensamma fackorgan på materieförvaltningens område i stället för försvarsgrensvisa organ. Härvidlag bör helt allmänt konstateras, att ordnandet av den centrala förvaltningen på försvarets område nära sammanhänger med vad som kan framkomma av pågående överväganden om organisationen av försvarets högsta ledning. Innan statsmakterna tagit ställning i denna fråga saknas enligt utskottets mening förutsättningar för ställningstaganden till eventuella ändringar i organisationen av tygförvaltningstjänsten. Under angivna förhållanden har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

8:o) **Försvarets fabriksstyrelse.** Under försvarsdepartementet, § 8, har revisorerna föreslagit en utredning av möjligheterna att avskaffa försvarets fabriksstyrelse och samtidigt överföra dess arbetsuppgifter till de militära förvaltningarna (Del I, s. 58—71).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Den förstärkta försvarsberedskap som vårt land intog efter det senaste världskrigets utbrott aktualiserade en rad problem av krigsindustriell innebörd. Sålunda visade det sig bl. a. nödvändigt att tillgripa speciella åtgärder för att höja produktionen genom rationalisering av verksamheten vid vissa försvaret tillhörande fabriker och verkstäder. För detta ändamål inrättades såsom ett provisorium år 1940 försvarsväsendets verkstadsnämnd, åt vilken anförtroddes uppgiften att åstadkomma en mera ändamålsenlig planläggning

och ledning av driften vid ifrågavarande företag. I samband med 1943 års militära förvaltningsreform omvandlades verkstadsnämnden till ett permanent ämbetsverk, försvarets fabriksstyrelse, som jämte underställda fabriker och anstalter kom att bilda försvarets fabriksverk. Enligt för statlig affärsdrift gängse principer upptogos fabriksverkets tillgångar och skulder m. m. till redovisning på en särskild kapitalfond. Det nya affärsverkets tillkomst motiverades främst därmed, att förutsättningar skulle skapas för en verksamhet, bedriven efter grunder som inom privatindustrien prövats och befunnits ändamålsenliga.

Fabriksstyrelsens verksamhet har utan tvivel varit av väsentlig betydelse i det omdaningsarbete som alltsedan det senaste världskrigets utbrott pågått i syfte att rationalisera arbetsformerna vid försvarets fabriker och verkstäder. Rationaliseringsvinster torde i särskilt hög grad ha gjort sig märkbara i begynnelseskedet. Såsom tidigare nämnts hade nämligen före tillkomsten av verkstadsnämnden och sedermera fabriksstyrelsen de berörda företagen drivits utan tillämpning av vedertagna företagsekonomiska principer. Numera har emellertid vid samtliga försvarets fabriker och verkstäder med undantag av verkstäder av ren servicenatur driften i princip omlagts efter fullt affärsmässiga grunder. Den ifrågavarande omläggningen har alltså omfattat jämväl de under de militära fackförvaltningarna lydande företagsenheterna.

Sistnämnda omständighet aktualiserar enligt revisorernas uppfattning spörsmålet, huruvida behov kan anses föreligga att även i fortsättningen bedriva den militära fabriks- och reparationsrörelsen under administration av dels fabriksstyrelsen och dels de militära fackförvaltningarna. Inom armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen och arméintendenturförvaltningen finnas, såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen, numera organiserade särskilda verkstadsavdelningar (motsvarande), vilka ha tillgång till tekniskt och kommersiellt utbildad personal med hög teoretisk och praktisk kompetens. Antalet tjänstemän och arbetare vid de under de militära fackförvaltningarna sorterande företagen är mångdubbelt större än vid fabriksstyrelsens anläggningar; det fakturerade värdet av de förstnämnda företagens produktion överstiger väsentligt de senares. I fråga om den rent merkantila verksamheten föreligger numera icke någon som helst skillnad de olika företagen emellan. Icke heller kunna enligt revisorernas mening spåras några skillnader beträffande den tekniska uppläggnings av produktionen.

Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om att vid det utredningsarbete som föregick 1943 års militära förvaltningsreform den allmänna principen uppställdes, att reparationsverkstäderna borde kvarstå under respektive försvarsgrensförvaltningar, medan allenast de nytillverkande fabrikerorna borde underställas en central industriell ledning. Redan vid fabriks-

verkets tillkomst frångicks emellertid denna princip i viss mån genom att jämväl tvätt- och reparationsanstalterna inordnades i nämnda verk. Vissa av de nytillverkande fabriker torde vidare bedriva en rätt omfattande reparationsverksamhet. Samtidigt bör hållas i minnet, att vid exempelvis marinverkstäderna nybyggnadsarbeten förekomma i icke obetydlig utsträckning. Över huvud taget torde det förhålla sig så, att vissa i fabriksverket ingående företag uppvisa större driftsmässig likhet med t. ex. arméns tygverkstäder eller marinverkstäderna än med andra till samma verk hörande anstalter. Slutligen må jämväl erinras om att inom armén fortfarande bedrivs tvätter-, skrädderi- och skomakerirörelser av icke ringa omfattning, vilka administreras av arméintendenturförvaltningen.

I det föregående ha givits exempel på att fabriksverkets andel av de totala beställningar som utläggas för försvarets räkning är förhållandevis obetydlig. Sålunda har denna andel i fråga om armétygförvaltningens verksamhetsområde under budgetåren 1957/59 uppgått till allenast ca 4 procent. Självfallet kunna de av revisorerna angivna värdena icke betraktas såsom något tillförlitligt mått på fabriksverkets betydelse för försvarets tillgodo-seende med erforderlig materiel. Enligt revisorernas uppfattning lämna dock de ifrågavarande uppgifterna besked om att fabriksverkets produktion täcker endast en ringa del av försvarets behov av krigsmateriel och reparationsarbeten och att de militära fackförvaltningarnas verkstäder i förevarande avseende spela en minst lika viktig roll.

Revisorerna anse sig sammanfattningsvis kunna konstatera, att den rationella driftsform man velat ernå genom tillskapandet av försvarets fabriksverk numera tillämpas även vid försvarets övriga verkstäder och att ej heller beträffande verksamhetens inriktning några egentliga skiljaktigheter föreligga mellan här ifrågavarande företag. Med hänsyn härtill finna revisorerna det starkt kunna ifrågasättas, huruvida tillräcklig anledning längre föreligger att bibehålla fabriksstyrelsen såsom centralinstans för ledning av driften vid den förhållandevis mindre delen av försvarets samlade fabriks- och verkstadsrörelse. Revisorerna vilja därvid erinra om att fabriksstyrelsen för närvarande drar en kostnad av omkring 3,3 miljoner kronor årligen. På grund av de ändrade förhållanden som inträtt efter fabriksstyrelsens tillkomst synas därför skäl föreligga att omsorgsfullt överväga möjligheterna att få till stånd en organisationsform som är mindre kostnadskrävande och därjämte kan bidra till en förenkling av förvaltningsförfa-randet inom försvaret.

Den lösning som därvid ligger närmast till hands torde vara att överföra fabriksverkets fabriker och anstalter under vederbörande militära fackförvaltningars ledning. Såsom tidigare framhållits äro dessa numera utrustade med en teknisk och merkantil sakkunskap som väl tål en jämförelse med

den inom fabriksstyrelsen befintliga, och det behöver därför knappast befaras att en dylik överflyttning skulle resultera i en mindre rationell fabriks- och verkstadsdrift. Till armétygförvaltningen skulle vid den föreslagna omorganisationen överföras Åkers krutbruk, de båda ammunitionsfabrikerna och gevärsfaktoriet. Under arméintendenturförvaltningen skulle ställas den centrala beklädnadsverkstaden samt tvätt- och reparationsanstalterna och under marinförvaltningen torpedverkstaden. I detta sammanhang må erinras om att statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande i ett år 1954 avlämnat betänkande föreslagit, att tvättverksamheten vid bl. a. försvaret skall koncentreras till ett särskilt statligt bolag.

Erfarenheten har utvisat att vid förslag om organisationsförändringar, syftande till nedskärning och förenkling av den statliga administrationen, invändningar ofta göras från de myndigheter som i ett eller annat avseende beröras av en eventuell omorganisation. Det torde vara att förvänta att så blir förhållandet även i förevarande fall. I sammanhanget får emellertid icke förbises, att den krissituation som uppkom vid utbrottet av det sista världskriget ställde statsmakterna inför problem som till varje pris måste lösas. Det var under sådana förhållanden som bl. a. krigsmaterielverket tillskapades. Efter det försvarsberedskapen upphört blev det som bekant alltmer uppenbart, att nämnda verk icke på ett rationellt sätt fyllde sin funktion som självständigt ämbetsverk. Det indrogs därför genom beslut av 1954 års riksdag. Vid frågans förbehandling gjordes från krigsmaterielverkets sida gällande, att en indragning av verket skulle innebära en tillbakagång till en tidigare tillämpad, helt utdömd organisationsform. Föredragande departementschefen anförde emellertid häremot att han icke kunde dela den framförda uppfattningen, att verkets indragande skulle innebära en återgång till de förhållanden på krigsmaterielanskaffningens område som rådde vid tiden för andra världskrigets utbrott. Sedan dess hade försvarsgrensförvaltningarna kraftigt byggts ut personellt och organisatoriskt och i växande omfattning fått sig anförtrodda stora och komplicerade anskaffningsuppgifter. Det vore i detta sammanhang värt att uppmärksamma, att krigsmaterielverkets anskaffning, värdemässigt sett, endast omfattade en mindre del av den totala materielanskaffningen vid försvaret. Försvarsgrensförvaltningarna ombesörjde således den värdemässigt långt övervägande delen av materielanskaffningen och därtill den tekniskt mest komplicerade, såsom anskaffning av fartyg, flygplan, stridsvagnar och tyngre vapen med utrustning. För dessa uppgifter vore numera industriell och ekonomisk sakkunskap företrädd inom förvaltningarna. Departementschefen ansåg därför, att det icke förefanns anledning antaga annat än att försvarsgrensförvaltningarna skulle kunna omhänderha från krigsmaterielverket överförda arbetsuppgifter på ett sådant sätt att industriella, kommersiella och ekonomiska synpunkter

tillbörligen beaktades. Under sådana förhållanden måste enligt departementschefens mening de personalbesparingar som krigsmaterielverkets slopande beräknades medföra tillmätas en avgörande betydelse.

De ovan av departementschefen åberopade motiven, vilka föranledde riksdagen att fatta beslut om avveckling av krigsmaterielverket, synas enligt revisorernas mening i väsentliga delar sammanfalla med de av revisorerna framförda skälen för indragning av försvarets fabriksstyrelse. Under hänvisning härtill och med beaktande jämväl av det numera allmänt erkända behovet av att alla besparingsmöjligheter inom statsförvaltningen noggrant tillvaratagas anse revisorerna, att en utredning utan dröjsmål bör komma till stånd i syfte att undersöka möjligheterna för slopande av fabriksstyrelsen och ett samtidigt överförande av dess arbetsuppgifter till de militära fackförvaltningarna.

Under § 7 ha revisorerna till behandling upptagit frågan om ändamålsenligheten av en sammanslagning av de tygförvaltande verken inom försvaret till ett gemensamt tygförvaltningsverk och därvid förordat, att en utredning i ämnet snarast bör igångsättas. Därest som resultat härav ett försvarets tygförvaltningsverk skulle komma att tillskapas, anse revisorerna att de arbetsuppgifter om vilka här är fråga böra överföras till sagda ämbetsverk.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, armétygförvaltningen, arméintendenturförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, försvarets fabriksstyrelse, försvarets förvaltningsdirektion, överbefälhavaren, statskontoret och statens organisationsnämnd* (Del II, s. 79—95).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Revisorerna har i förevarande uttalande föreslagit, att en utredning snarast verkställes angående möjligheterna för slopande av försvarets fabriksstyrelse och för ett samtidigt överförande av dess arbetsuppgifter till de militära förvaltningarna, närmast då armétyg-, arméintendentur- och marinförvaltningarna.

Utskottet vill i anslutning till revisorernas berörda uttalande erinra om den utveckling som alltsedan 1940-talet ägt rum från försvarsgrensförvaltningar till fackförvaltningar. Som exempel på denna utveckling kan nämnas tillkomsten av försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, försvarets sjukvårdsstyrelse, försvarets forskningsanstalt och även försvarets fabriksstyrelse. Ett genomförande av revisorernas här ifrågavarande förslag beträffande fabriksstyrelsen skulle innebära en återgång på detta område till en försvarsgrensvis ordnad organisation. — Bortsett härifrån vill utskottet — i likhet med flertalet av de myndigheter som avgivit utlåtanden

i ärendet — starkt ifrågasätta lämpligheten av att till administrativa ämbetsverk överföra den fabriks- och verkstadsrörelse som f. n. drives av fabriksstyrelsen. Inom förvaltningarna saknas nämligen förutsättningar för att bedriva ifrågavarande verksamhet efter fullt affärsmässiga och konkurrenssyftande grunder. Fabriksstyrelsen är däremot organiserad som ett affärsdrivande verk med de ökade möjligheter som därmed följer att genom en friare lönesättning förvärva för verksamheten lämplig personal och att även i övrigt bedriva denna efter normer som gäller för den enskilda industrien. — Utöver angivna förhållanden talar mot en överflyttning till berörda förvaltningar av fabriksstyrelsens arbetsuppgifter bl. a. de svårigheter av organisatoriskt slag som därvid skulle uppstå. — Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

9:o) **Försvarets hjälpptryckerier.** Under försvarsdepartementet, § 9, har revisorerna förordat, att åtgärder vidtages för en sammanslagning av de hjälpptryckerier, som f. n. finnes hos olika militära myndigheter, till ett för försvaret gemensamt tryckeri (Del I, s. 72—78).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

På grundval av beslut av 1945 års riksdag utfärdade Kungl. Maj:t år 1946 bestämmelser rörande tryckningsverksamheten inom försvaret. Bestämmelserna inneburo att en sammanslagning skulle ske av de då vid försvarsstaben, försvarets kommandoexpedition, marininstaben, arméförvaltningens tygavdelning, marinförvaltningen och arméns intendenturförråd befintliga hjälpptryckerierna till ett försvarets tryckeri. Vid detta tryckeri skulle utföras samtliga de tryckeriarbeten som ur kostnadssynpunkt med fördel kunde verkställas där samt dessutom bindning eller häftning av framställda tryckalster. Beträffande ikraftträdandet av bestämmelserna avsåg Kungl. Maj:t att sedermera meddela beslut. Det uppdrogs åt dåvarande arméns fortifikationsförvaltning att hos Kungl. Maj:t anmäla, när erforderliga lokaler för tryckeriet kunde tagas i anspråk.

I sitt år 1950 avgivna betänkande rörande försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning framhöll 1946 års militära förvaltningsutredning, såvitt nu är i fråga, att den beslutade sammanslagningen av hjälpptryckerierna icke kunnat verkställas på grund av lokalbrist. Samtidigt uttalade utredningen som sin mening att de förefintliga hjälpptrycksanläggningarna, vilka visat sig vara till stor hjälp för de materielförvaltande verken, borde bibehållas. Såsom skäl härför åberopades bl. a., att det för en rationell materiellvård var av betydelse att beskrivningar m. m. rörande materielen kommo personalen till handa så tidigt som möjligt. Vidare ansågs att vid ett

centralt tryckeri fördröjning av tryckningen kunde uppkomma till följd av besvärliga prioritetsfrågor. Förvaltningsutredningens förslag förelades 1954 års riksdag genom propositionen nr 109. Föredragande departementschefen framhöll därvid att han icke fann det påkallat att i förevarande sammanhang ompröva frågan om försvarets tryckerier, och han förordade därför att förvaltningarna tills vidare skulle få behålla sina hjälptrycksanläggningar. Förslaget föranledde icke någon riksdagens erinran.

Revisorerna ha från de fem militära myndigheter i Stockholm som för närvarande disponera hjälptryckerier infordrat vissa uppgifter angående bl. a. tryckeriernas maskinella utrustning, värdet av årsproduktionen etc. Av de inkomna uppgifterna, vilka redovisats i det föregående, framgår bl. a., att två av de ifrågavarande tryckerierna sakna utrustning för framställning av tryckplåtar, vilka därför måste anskaffas i öppna marknaden. Vissa av tryckerierna ha vidare ingen eller otillräcklig bokbinderiutrustning, vilket medför att bokbinderiarbeten i många fall måste utföras hos bokbinderier utanför försvaret. Beträffande värdet av årsproduktionen synas uppgifterna från de olika tryckerierna icke alltid jämförbara. Sålunda har exempelvis flygförvaltningen beräknat värdet efter gällande marknadspris, medan försvarets civilförvaltning och marinförvaltningen utgått från mera interna prissättningar. Nämnas må också att omfattningen av tryckeriernas produktion är mycket varierande. Så t. ex. torde försvarets civilförvaltnings tryckeri, som arbetar med relativt stora upplagor, ha större omsättning i förhållande till utrustning och personal än exempelvis flygförvaltningens, som nästan uteslutande tillverkar små upplagor.

Enligt revisorernas mening framstår nuvarande ordning med fem olika hjälptryckerier för försvarets myndigheter i Stockholm som föga rationell ur produktionssynpunkt. Framhållas må i sammanhanget att tre av tryckerierna äro inrymda i ett och samma byggnadskomplex. Det huvudskäl som anförts mot en sammanslagning av tryckerierna, nämligen att ett centralt tryckeri icke skulle kunna erbjuda den service och snabba leveranstid som de nuvarande, anse revisorerna icke tillräckligt bärande. Det torde tvärtom i många fall förhålla sig så, att den större produktionskapacitet som skulle uppkomma efter en sammanslagning skulle leda till förkortning av leveranstiderna. Revisorerna anse för övrigt, att exceptionellt korta leveranstider med därav föranledda merkostnader icke böra påfordras av vederbörande myndigheter annat än i undantagsfall.

Som ovan nämnts sakna vissa av hjälptryckerierna viktig utrustning. Vid en sammanslagning skulle nackdelarna härav kunna elimineras. Produktionens storlek vid ett centralt tryckeri skulle därjämte i större utsträckning än vad som nu är fallet motivera anskaffande av rationellare utrustning i fråga om t. ex. bokbinderimaskiner. Detta skulle ha betydelse icke blott ur ekonomisk synpunkt utan även ur sekretessynpunkt. Genom en centralise-

ring av tryckningsverksamheten skulle också den fördelen vinnas att arbetsledande och annan personal bättre skulle kunna utnyttjas, vilket i sin tur skulle leda till personalbesparingar. Slutligen torde vid ett centralt tryckeri större möjligheter föreligga att uppgöra tillförlitliga självkostnadsberäkningar för försvarets tryckalster.

Av ovan anförda skäl anse sig revisorerna, som under hand samrått i ärendet med tryckeriintendenten hos statskontoret, böra förorda att åtgärder snarast vidtagas i syfte att få till stånd en sammanslagning av berörda hjälptryckerier till ett för försvaret gemensamt tryckeri.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, armétygförvaltningen, flygförvaltningen, chefen för försvarsstaben, chefen för marinstaben, statskontoret och statens organisationsnämnd* (Del II, s. 96—105).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. S. k. hjälptryckerier disponeras f. n. av fem militära myndigheter, nämligen försvarets civilförvaltning, försvarsstaben, marinstaben, armétygförvaltningen och flygförvaltningen. Enligt revisorerna är denna ordning med flera tryckerier föga rationell ur produktionssynpunkt, och åtgärder föreslås vidtagna för att få till stånd en sammanslagning av dem.

Nämnas må i sammanhanget, att de sammanlagda anskaffningskostnaderna för den existerande maskinutrustningen vid tryckerierna torde överstiga en halv miljon kronor, att antalet anställda är ca 40 och att det sammanlagda årliga produktionsvärdet överstiger en miljon kronor. Av nämnda uppgifter torde framgå, att verksamheten har en sådan omfattning att frågan om den lämpliga organisationsformen för tryckerierna har väsentlig ekonomisk betydelse. — De militära myndigheter som f. n. disponerar hjälptryckerier har i sina utlåtanden framhållit bl. a. att tryckerierna var för sig i allmänhet torde ha en storleksordning och en utrustning som ur drifts-ekonomiska och andra synpunkter är lämplig samt att ett centralt tryckeri troligen skulle medföra ett mera tungrott arbetssätt med sämre service, omständligare beställningsförfarande och längre väntetider. Utskottet är för sin del icke övertygat av de sålunda anförda skälen. Som revisorerna och även statskontoret anført torde det i stället finnas anledning antaga att en sammanslagning skulle möjliggöra en ökad produktionskapacitet. En sådan ökad kapacitet skulle kunna komma till stånd genom de möjligheter som öppnar sig till bättre samordning och planering av produktionen i stort, till en effektivare inköpsverksamhet, till en ökad specialisering av personalen på de olika grenarna av verksamheten etc. Som framhållits i det till statskontorets utlåtande fogade yttrandet av statskontorets tryckeriintendent skulle inrättandet av ett centralt tryckeriföretag av berörda omfattning mo-

tivera upprättandet av tillförlitliga självkostnadskalkyler, vilket — genom att kostnadsjämförelser kan ske med tryckerier i allmänna marknaden — är av betydelse vid ställningstagandet till verksamhetens framtida dimensionering. — Utskottet vill i sammanhanget slutligen nämna, att tre av de fem berörda tryckerierna är belägna i samma byggnadskomplex.

Med hänsyn till sina sålunda gjorda överväganden anser utskottet, att frågan om en sammanslagning av nämnda tryckerier snarast bör utredas. I vilka former en sådan utredning lämpligen bör bedrivas undandraget sig utskottets bedömning. Härvidlag torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att taga ställning.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

10:o) **Tygförvaltningsskolans lokalförhållanden.** Under försvarsdepartementet, § 10, har revisorerna framhållit, att frågan om ett sammanförande av tygförvaltningsskolans lokaler till en större enhet snarast bör upptagas till behandling (Del I, s. 79—84).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Tygförvaltningsskolan i Stockholm (TygS), som i genomsnitt undervisar 750 elever per år, har sina lokaler förlagda på tre olika håll, nämligen dels vid Götgatan, dels vid Slussen och dels inom ett område i Solvalla i närheten av Svea artilleriregementes kasernetablissemang. Denna splittring av TygS lokaler har icke blott medfört betydande merkostnader för skolans verksamhet utan även varit till men för undervisningen. Olägenheterna därav ha i skilda sammanhang påtalats av chefen för skolan. Några åtgärder för förbättring av lokalförhållandena ha emellertid ännu icke vidtagits. I skrivelse till chefen för armén den 21 november 1959 har frågan ånyo upptagits av skolchefen, som därvid i syfte att få till stånd en lokalkoncentration framlagt vissa förslag i ämnet. Förslagen, för vilka redogjorts i det föregående, innebära att en utflyttning av skolans lokaler till Solvalla bör ske i tre etapper. Ett genomförande av etapperna 1 och 2 skulle enligt skolchefens beräkningar medföra en årlig kostnadsbesparing för statsverket av i runt tal 425 000 kronor och kräva investeringar på ett sammanlagt belopp av 730 000 kronor. I fråga om etapp 3 skulle besparingarna per år belöpa sig till ca 17 000 kronor, medan investeringsbehovet skulle uppgå till omkring 500 000 kronor.

I detta sammanhang torde böra omnämnas, att chefen för försvarsdepartementet innevarande år uppdragit åt särskilda sakkunniga — 1959 års skjutfältsutredning — att bl. a. utreda frågan om anskaffande av skjutfält för Svea artilleriregemente (A 1). Skulle nämnda utredning leda till beslut

om flyttning av A 1 till annan plats synes det icke uteslutet, att utrymme för TygS verksamhet skulle kunna beredas inom A 1:s nuvarande kasernetablissemment. Ovannämnda av skolchefen framlagda förslag ha emellertid utarbetats under förutsättning att ett övertagande av A 1:s kaserner för skolans behov icke skulle komma till stånd eller att ett sådant övertagande skulle ske först efter relativt lång tid.

Enligt revisorerernas mening får det anses troligt att utredningen rörande A 1:s framtida förläggning på grund av frågans komplicerade natur kan bli relativt tidsödande. Med hänsyn härtill och då TygS nuvarande lokalförhållanden årligen förorsaka kronan avsevärda merkostnader, anse revisorererna det i hög grad angeläget att här berörda problem snarast bringas till en tillfredsställande lösning. Härvid bör särskilt beaktas, att de besparingar som exempelvis skulle uppkomma vid ett genomförande av etapperna 1 och 2 i skolchefens förenämnda förslag skulle på mindre än två år förslå till täckande av kostnaderna för de för förslaget realiserande erforderliga investeringarna.

Revisorererna anse mot bakgrunden av det anförda, att frågan om ett sammanförande av tygförvaltningsskolans lokaler till en större enhet icke längre bör förhalas utan med det snaraste upptagas till slutgiltigt behandling.

Utlåtanden har avgivits av *fortifikationsförvaltningen, chefen för armén* och *statens organisationsnämnd* (Del II, s. 106—109).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Som framgår av den föregående redogörelsen har tygförvaltningsskolan i Stockholm hittills haft sina lokaler förlagda på tre olika håll, nämligen dels vid Götgatan, dels vid Slussen och dels inom ett område i Solvalla i närheten av Svea artilleriregementes (A 1) kasernetablissemment. Spridningen av skolans lokaler har inneburit betydande olägenheter, och en utflyttning av hela skolan till Solvallaområdet har därför sedan länge eftersträfvats. Enligt vad utskottet inhämtat har en sådan utflyttning nyligen påbörjats. Sålunda har vapen- och pjäsubildningsverkstäderna under mars månad utflyttats från resp. Götgatan och Slussen till de lokaler i Solvallaområdet, som friställts genom Stockholms tygstations bortflyttning. I samband därmed har skolkompaniet förlagts till A 1:s kasern. Vid Slussen finns nu endast svetsverkstaden kvar, vilken beräknas utflyttad till hösten. Vid Götgatan är det främst kursavdelningen som återstår. Utflyttningen i denna del avses genomförd först sedan statsmakterna tagit ställning till frågan om A 1:s framtida förläggning. Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagens revisorerers ifrågavarande uttalande icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

11:o) **Ersättning för resor till och från arbetsplats i vissa fall.** Under försvarsdepartementet, § 11, har revisorerna förordat en översyn av bestämmelserna om rätt för personal vid försvaret till fria resor mellan bostads- och tjänstgöringsplats (Del I, s. 85—95).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Kungl. Maj:t har åren 1942—1957 i ett flertal brev medgivit personal vid olika truppförband (motsvarande) rätt till fria resor mellan bostadsort och tjänstgöringsplats eller kontant ersättning därför. Som regel ha därvid uppställts vissa villkor rörande bostadsortens belägenhet i förhållande till arbetsplatsen. Bestämmelserna härom ha dock icke erhållit en enhetlig utformning. I vissa fall har föreskrivits att vägvärdet mellan de båda platserna skall utgöra mer än 3 km, i andra fall återigen mer än 5 km; det förekommer emellertid också att sagda förmåner beviljats utan att över huvud taget något villkor i fråga om minimiavståndet uppställts. Liknande variationer föreligga jämväl i fråga om de avdrag vederbörande tjänsteman skall vidkännas i förhållande till biljettpriset på allmänt fortskaffningsmedel. Antingen har något avdrag icke fastställts alls eller också har detta bestämts till 12 kronor eller till 6 kronor per månad.

År 1947 erhöll statens sakrevision av dåvarande chefen för försvarsdepartementet i uppdrag att inkomma med förslag till närmare riktlinjer för prövning av frågor om ersättning för resor till och från arbetsplats. I anledning därav utarbetades, såsom tidigare nämnts, inom sakrevisionen en promemoria i ärendet med förslag till dylika riktlinjer. Promemorian överlämnades sedermera till 1949 års reseersättningskommitté. I direktiven för sagda kommitté hade bl. a. framhållits, att frågan om fastställande av enhetliga principer för ersättande av kostnader för resor till och från arbetsplats, belägen utanför samhälles egentliga bostadsområde, borde upptagas till ytterligare överväganden samt att frågan påkallade en lösning snarast möjligt. De sakkunniga framlade med anledning därav i ett år 1950 avgivet betänkande förslag till ändrade grundregler för prövningen av här berörda ersättningsfrågor. Förslagen, vilka innefattade förenklade och mera enhetliga regler för beräkningen av sagda ersättningar, ha ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I betänkandet framhöll de sakkunniga helt allmänt att det finge anses ligga i sakens natur, att den enskilde arbetstagaren regelmässigt själv skulle bestrida de med resor till och från arbetsplatsen förenade kostnaderna och att endast för det fall en arbetsplats förlades på så stort avstånd från närmaste bostadsbebyggelse att resekostnaderna bleve mera betydande ett avsteg från nämnda princip kunde anses motiverat.

I detta sammanhang synes böra erinras om att tätorternas bebyggelse under senare år undergått en betydande förändring, i det att bostadsbebyg-

gelsen i allt större utsträckning spritts ut till samhällenas ytterområden. Som exempel härpå kan omnämnas, att ett flertal bostäder uppförts i norra delen av Sollentuna kommun i närheten av Svea livgardes förläggingsområde och inom Väster- och Österhaninge kommuner i närheten av marinens anläggningar på Berga. Vidare har bostadsbebyggelsen i Linköping utvidgats i riktning mot Malmslätt och ett större bostadsområde ordnats i Jakobsbergs samhälle i närheten av Svea flygflottilj. Det synes enligt revisorernas uppfattning icke uteslutet att denna spridning av bebyggelsen i vissa fall kan ha verkat i sådan riktning, att skäl föreligga för omprövning av den vid berörda truppförband tjänstgörande personalens rätt till fria resor till och från arbetsplatsen.

På senare tid har det blivit allt vanligare att, då bostäder uppföras i närheten av militär förläggingsplats, försvarets personal tillförsäkras viss kvotdel av de nybyggda lägenheterna. Självfallet böra dylika lägenheter i första hand tagas i anspråk för sådan personal som tjänstgör vid det närbelägna förbandet. Enligt vad revisorerna inhämtat har emellertid så icke alltid skett. Som exempel härpå kan omnämnas att vissa tjänstemän, vilka bo i närheten av Svea livgardes, Svea artilleriregementes och Svea flygflottiljs kaserner, ha sin tjänstgöring förlagd till staber i Stockholm, medan andra tjänstemän, vilka tjänstgöra vid nämnda förband, ha sina bostäder i innerstaden. Oaktat resekostnaderna i båda fallen äro desamma, har den sistnämnda personalen med stöd av nuvarande bestämmelser tillförsäkrats rätt till fria resor till och från arbetsplatsen, medan den förstnämnda själv måste bestrida de med resorna förenade kostnaderna.

Såsom tidigare nämnts uppgå statsverkets utgifter för här angivna förmåner till avsevärda belopp. En av revisorerna verkställd undersökning vid två förband har sålunda utvisat, att kostnaderna enbart vid dessa förband belöpt sig till ca 200 000 kronor årligen. Med hänsyn härtill framstår det enligt revisorernas mening som angeläget, att i fortsättningen alla rimliga åtgärder vidtagas i syfte att få till stånd en begränsning av berörda kostnader.

Mot bakgrunden av det anförda anse sig revisorerna böra förorda, att bestämmelserna om rätt för personal vid försvaret till fria resor mellan bostads- och tjänstgöringsplats snarast bli föremål för översyn. Därvid böra enligt revisorernas mening de av 1949 års reseersättningskommitté framförda synpunkterna på frågan i tillbörlig utsträckning beaktas.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, chefen för armén, chefen för marinen, chefen för flygvapnet, statskontoret och statens sakrevision* (Del II, s. 109—116).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Såsom revisorerna framhållit är bestämmelserna om ersättning för resor till och från arbetsplats vid försvarsväsendet inte enhetligt utformade utan spridda på ett flertal kungl. brev och ämbetskrivelser avseende varje av frågan berörd militär enhet för sig. Förklaringen härtill ligger i att behovet av normerande föreskrifter framvuxit successivt i mån av att militära förband utflyttats från bebyggelsecentra eller förlagts till platser utan egentlig eller med otillräcklig bebyggelse. De villkor som uppställts för åtnjutande av resekostnadsersättning har — beroende av lokala faktorer — kommit att variera såväl i vad rör minimiavståndet mellan bostad och arbetsplats som beträffande den del av biljettkostnaden som befattningshavarna själva skall bära. Ur enhetlighets- och administreringssynpunkt kan detta måhända synas mindre tillfredsställande. Å andra sidan får inte bortses från betydelsen av att de nuvarande bestämmelserna kunnat utformas under hänsynstagande till lokalt betingade variationer och att förutsättningarna för åtnjutande av ersättning kunnat närmare anpassas efter det aktuella behovet i varje särskilt fall än vad som vore möjligt vid en generell reglering på ifrågavarande område. Såväl statens sakrevision som 1949 års reseersättningskommitté har också vid sina överväganden varit medvetna om svårigheterna att, exempelvis i vad gäller minimiavståndet, åstadkomma rättvisa genom generellt verkande regler.

Vad kostnadssynpunkten angår har utskottet svårt att föreställa sig, att någon verklig besparing för statsverket skulle kunna ernås genom en övergång till enhetliga bestämmelser; motsatsen synes utskottet mera antaglig.

Mot bakgrunden av det anförda kan utskottet inte finna det påkallat med någon mera genomgripande omläggning i riktning mot ett generellt verkande system, även om detta skulle vara ägnat att medföra en viss lättnad för de administrerande myndigheterna. Däremot kan, såsom revisorerna framhåller, en omprövning av förutsättningarna för åtnjutande av fria resor till och från arbetsplats te sig motiverad i de fall, där bostadsbebyggelsen i större utsträckning spritts ut till samhällenas ytterområden och avståndet mellan bostad och arbetsplats därigenom i motsvarande mån minskats.

Under hänvisning till det anförda har utskottet ansett sig böra inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

12:o) Besiktning av vissa motorfordon inom försvaret. Under försvarsdepartementet, § 12, har revisorerna ansett en utredning böra ske av möjligheterna att slopa viss besiktning av motorfordon och ersätta densamma med infordrande av motorfordonsuppgifter (Del I, s. 96—100).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Med stöd av rekvisitionslagen har Kungl. Maj:t i en år 1953 utfärdad förordning, militär uttagningsförordning, bl. a. meddelat bestämmelser om

förfaringssättet vid uttagning under fredstid av sådan kommuner och enskilda tillhörig egendom som erfordras i samband med krigsmaktens ställande på krigsfot. Såsom i det föregående nämnts har i fråga om bl. a. motordrivna fordon armétygförvaltningen utsetts till s. k. biluttagningsmyndighet. I denna egenskap åligger det ämbetsverket att redan under fredstid uttaga och registrera sådana fordon som beräknas bli erforderliga i krig. Ägare till uttaget fordon är under straffansvar skyldig att efter anmaning lämna uttagningsmyndigheten de uppgifter angående fordonet som myndigheten finner erforderligt anskaffa. Vidare åligger det länsstyrelserna att göra anmälan till armétygförvaltningen för det fall det kommit till deras kännedom, att ändring i fråga om uttaget fordon inträffat i förhållande varom de tidigare lämnat upplysning till ämbetsverket.

Enligt av dåvarande arméförvaltningens tygavdelning år 1953 utfärdade föreskrifter skola uttagna fordon kontinuerligt undergå s. k. förbesiktning. Alternativt kan emellertid denna besiktning i vissa fall ersättas av infordrande av s. k. fordonsuppgift. Avsikten med de båda nämnda åtgärderna är att dels skapa underlag för bedömningen av motorfordonens lämplighet för krigsbruk, dels underlätta mottagandet och värderingen av fordonen vid mobilisering, dels ock förbereda eventuellt erforderlig komplettering av fordonens utrustning.

Förbesiktning sker antingen i den formen att fordonet undersökes vid en av armétygförvaltningen godkänd bilverkstad eller också genom att representanter för redovisningsmyndigheten, d. v. s. militärbefälsstab, marinförvaltningen eller flygförvaltningen, avlägga besök hos vederbörande fordonsägare i och för kontroll av fordonet. Vid infordrande av fordonsuppgift tillställs ägaren en särskild blankett med svarskuvert. Enligt anvisningar på blanketten skola därå antecknas de data angående fordonet, vilka äro av betydelse för redovisningsmyndighetens bedömning av fordonet i ovan angivna avseenden.

Såsom i det föregående nämnts uppgå kostnaderna för förbesiktningarna till icke obetydliga belopp. I ersättning för besiktningsförrättares resor samt för inställelse av uttagna fordon för besiktning utbetalades sålunda under sistförflutna budgetår i runt tal 160 000 kronor. Med hänsyn härtill ha revisorerna ansett det angeläget att till behandling upptaga frågan, om icke möjligheter till nedskärning av sagda kostnader kunna tänkas föreligga.

I detta sammanhang må till en början framhållas, att förbesiktningarna i deras nuvarande utformning ingalunda torde innefatta tillförlitliga garantier för att fordonen vid en eventuell mobilisering befinna sig i sådant tillstånd att de äro lämpliga för krigsbruk. Ej heller torde de måhända långt före mobiliseringstillfället uppgjorda förbesiktningsprotokollen utan vidare kunna läggas till grund för värderingen av fordonen. Förändringar i fråga om dessa kunna nämligen självfallet ha inträffat under mellantiden. Revi-

sorerna anse det därför icke osannolikt att det vid en mobilisering, oaktat förbesiktning ägt rum, blir nödvändigt att underkasta här berörda fordon förnyad besiktning. Med hänsyn härtill måste enligt revisorernas mening de genom vederbörande bilverkstäder eller representanter för redovisningsmyndigheten gjorda förbesiktningarna vara av förhållandevis ringa värde.

I stället för förbesiktningarna kunna, som tidigare nämnts, i vissa fall infordrande av fordonsuppgift från vederbörande fordonsägare komma till användning. Detta förfaringssätt, som icke förorsakar kronan några nämnda värda utgifter, tillämpas som regel endast i de fall tillgängliga medel icke förslå till täckande av kostnaderna för förbesiktningar. De i fordonsuppgifterna lämnade upplysningarna rörande fordonen bli på samma sätt som förbesiktningensprotokollen föremål för granskning av redovisningsmyndigheten. Myndigheten kan således med ledning av nämnda uppgifter föranstalta om de åtgärder som ur mobiliseringssynpunkt kunna befinnas erforderliga i fråga om fordonen. Ur sistnämnda synpunkt fylla således fordonsuppgifterna samma funktion som förbesiktningensprotokollen. I likhet med dessa protokoll avses vidare fordonsuppgifterna skola tjäna till ledning vid värdering av fordonen vid eventuell mobilisering.

Då således enligt revisorernas uppfattning infordrande av fordonsuppgifter från vederbörande fordonsägare ur kontroll- och värderingssynpunkt får anses vara i stort sett av samma värde som förbesiktningensprotokollen och då förbesiktningarna årligen åsamka kronan icke ringa kostnader, synes det enligt revisorernas mening utan dröjsmål böra prövas, om icke förbesiktningarna i fortsättningen kunna helt slopas och ersättas med infordrande av motorfordonsuppgifter. Revisorerna ha därmed icke tagit ställning till den vidare frågan, om behov över huvud taget kan anses föreligga att införskaffa dylika uppgifter.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, armétygförvaltningen, överbefälhavaren, statskontoret, statens sakrevision och statens organisationsnämnd* (Del II, s. 116—125).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Fordon, som jämlikt militära uttagningsförordningen uttages för att bli ianspråktaga av krigsmakten i ett mobiliseringsläge, skall enligt gällande föreskrifter kontinuerligt undergå s. k. förbesiktning. Sådan besiktning kan i vissa fall ersättas med infordrande av s. k. fordonsuppgift. Revisorerna — som bedömer de båda förfarandena såsom i stort sett likvärdiga ur kontroll- och värderingssynpunkt — anser det böra övervägas huruvida icke förbesiktningarna med hänsyn till de därmed förknippade kostnaderna bör helt slopas och ersättas med fordonsuppgifter.

Utskottet har vid sin behandling av ärendet inhämtat, att förbesiktning i princip sker beträffande sådana fordon, vilkas allmäntillstånd mera väsentligt kan variera, såsom lastbilar äldre än två år, släpfordon, motorcyklar och traktorer, medan i fråga om personbilar samt sådana fordon som bussar och långtradare vilka fortlöpande står under allmän kontroll i stället infordras fordonsuppgifter. Helt allmänt gäller, att beträffande hälften av de uttagna fordonen endast fordonsuppgifter inhämtas. — Utskottet, som härvidlag beaktat vad armétygförvaltningen och överbefälhavaren anfört om besiktningsförfarandets värde ur beredskapssynpunkt, finner väl att möjligheten till besiktningar alltjämt bör bibehållas. Systemet med infordrande av motorfordonsuppgifter synes emellertid av ekonomiska skäl böra tillämpas i största möjliga utsträckning. För en ökad tillämpning därav talar bl. a. att den militära uttagningsmyndigheten numera torde ha ett betydligt säkrare underlag för bedömande av de uttagna motorfordonens tekniska tillstånd än vad fallet var vid tiden för införandet av besiktningsförfarandet. Då det finnes skäl antaga att anförda synpunkter blir beaktade utan att några särskilda åtgärder vidtages, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

13:o) Skånska pansarregementets övningsförhållanden. Under försvarsdepartementet, § 13, har revisorerna förordat en undersökning av regementets långsiktiga behov av lämplig mark för utbildnings- och övningsändamål (Del I, s. 101—107).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Sedan 1943 års riksdag beslutat att Skånska pansarregementet skulle förläggas till Hässleholm, uppkom frågan om förvärv för kronans räkning av lämplig övningsterräng för regementet. Statsmakterna hade vid övervägandet av nämnda spörsmål att taga hänsyn till dels nödvändigheten av att övningsområdets markbeskaffenhet uppfyllde de speciella fordringar som måste uppställas på ett stridsvagnsövningsfält, dels önskvärldheten av att minsta möjliga olägenhet av social och näringsekonomisk art uppstod till följd av markförvärvet. Såsom i det föregående nämnts löstes denna fråga av 1944 års riksdag, som beslöt om förvärv av vissa i Hovdala fideikommissgendom ingående fastigheter. I köpeskilling för fastigheterna erlade kronan efter expropriationsförfarande tillhopa 735 000 kronor.

Redan efter kort tids användning blev det uppenbart, att Hovdala övningsfält på grund av den rikliga förekomsten av berg, sten, kärrmark och skog icke var i alla avseenden lämpligt för pansarövningar. Även om det på grund av dåvarande stridsvagnstaktik — vilken innebar att stridsvagnsförbanden skulle upptaga striden med motståndaren först i skogslinjen — till en början

ansågs som en fördel, att utbildningen av truppen så långt möjligt skedde under sådana förhållanden som beräknades föreligga under krig, blev det efter hand nödvändigt att vidtaga omfattande åtgärder för att förbättra övningsfältets användbarhet. Behovet härav blev särskilt stort sedan regementet utrustats med de tunga centurionstridsvagnarna. Hittills ha för istandsättnings- och nyanläggningsarbeten på övningsfältet nedlagts 439 000 kronor samt för underhållsarbeten 410 000 kronor eller i runt tal 850 000 kronor. Därtill komma kostnader för väg- och dikesarbeten. Sistnämnda kostnader ha enbart för budgetåren 1959/60—1960/61 beräknats till 143 000 kronor. I detta sammanhang må också framhållas att den stenbundna och vatensjuka marken på övningsfältet orsakat onormalt stor förslitning på stridsvagnsmaterielen och till följd därav betydande underhålls- och reparationskostnader för nämnda materiel. Fältets läge cirka fem kilometer från regementets kaserner har också medfört besvärliga och dyrbara transporter.

År 1956 framhöll fortifikationsförvaltningen i underdånig skrivelse att en av ämbetsverket gjord undersökning utvisat, att det enda område i regementets närhet som vore lämpligt för stridsvagnsövningar utgjordes av den under domänstyrelsens förvaltning stående Mölleröds kungsgård. Fortifikationsförvaltningen ifrågasatte därför om icke nämnda gård borde överföras till försvaret för att tjäna som komplement till hovdalafältet. Från domänstyrelsens sida hade emellertid häremot invänts att betydande kapitalinvesteringar gjorts för upprustning av bl. a. byggnadsbeståndet på den ifrågasvarande egendomen och att dessa investeringar skulle gå till spillo om egendomen omvandlades till övningsfält. Då domänstyrelsen av angivet skäl motsatt sig egendomens överförande till försvarsväsendet, hemställde fortifikationsförvaltningen i ovannämnda skrivelse att ärendet för yttrande skulle remitteras till försvarets fastighetsnämnd. Enligt vad revisorerna inhämtat har fastighetsnämnden sedermera tillstyrkt att ett överförande av kungsgården till försvaret kommer till stånd.

Med hänsyn till de betydande nyanläggnings-, underhålls- och andra kostnader som efter kronans förvärv av Hovdala övningsfält nedlagts på detta samt till de merutgifter som årligen åsamkas kronan i form av högre underhållskostnader på stridsvagnsmaterielen och transportkostnader ha revisorerna funnit det vara av intresse att närmare undersöka, vilka förutsättningar som eventuellt föreligga för att i fortsättningen begränsa sagda kostnader. I sådant syfte ha revisorerna avlagt besök på övningsfältet och i samband därmed dryftat hithörande spörsmål med representanter för regementet. Revisorerna ha också från regementschefen inhämtat uppgifter rörande de besparingar som kunna tänkas uppstå genom att en förbättring av regementets övningsförhållanden kommer till stånd. Regementschefens synpunkter i nämnt avseende, vilka återgivits i det föregående, synas utvisa att stora möjligheter till icke obetydliga utgiftsminskningar stå till buds, därest

en tillfredsställande lösning av här föreliggande problem kan åstadkommas.

Såsom redan omnämnts föreligga nu planer att utvidga Skånska pansarregementets övningsområde genom ianspråktagande av Mölleröds kungsgård för försvarets räkning. Med hänsyn till i det föregående berörda omständigheter anse emellertid revisorerna att, innan så sker, en närmare undersökning bör verkställas rörande regementets behov på längre sikt av lämplig mark för utbildnings- och övningsändamål. Därvid böra, på grundval av tillförlitliga kostnadsberäkningar och noggranna markundersökningar, olika alternativ allsidigt prövas i syfte att vinna en ur både ekonomisk och militär synpunkt så ändamålsenlig lösning av frågan som möjligt.

Utlåtanden har avgivits av *fortifikationsförvaltningen, chefen för armén, försvarets fastighetsnämnd och domänstyrelsen* (Del II, s. 125—133).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Under förevarande punkt har revisorerna anfört vissa synpunkter på övningsförhållandena vid Skånska pansarregementet. Därvid behandlas den planerade utvidgningen av regementets övningsområde genom ianspråktagande av krönoegendomen Mölleröds kungsgård i Kristianstads län. Revisorerna anser att — med hänsyn till erfarenheterna i fråga om regementets övningsfält vid Hovdala — ett sådant ianspråktagande bör föregås av en närmare undersökning rörande regementets behov på längre sikt av lämplig mark för utbildnings- och övningsändamål.

Utskottet vill i anledning av revisorernas uttalande helt ansluta sig till vad däri framhållits om angelägenheten av planering i behandling av regementets markfrågor och av att åtgärder i markhänseende — utvidgningar och markförbättringar — föregås av tillförlitliga kostnadsberäkningar och tillräckligt noggranna markundersökningar. Härvidlag synes tidigare i vissa hänseenden ha brustit. Vad angår ianspråktagandet av Mölleröds kungsgård synes frågan härom — enligt vad utskottet inhämtat — ha varit föremål för ingående överväganden. Resultatet av dessa torde i korthet kunna anges så att regementet för effektivisering av sina övningar har ett starkt behov av ett mindre, för grundläggande utbildning i stridsvagnskörning lämpligt fält, att något godtagbart alternativ till kungsgården icke finnes att tillgå för ändamålet samt att ett ianspråktagande av denna med hänsyn till fördelarna ur övningssynpunkt kommer att innebära betydande kostnadsbesparingar för kronan. — Nämnas må att kungsgården genom beslut av Kungl. Maj:t från och med den 13 mars 1960 i förvaltningshänseende överförts från domänstyrelsen till fortifikationsförvaltningen. — Med hänsyn till vad sålunda inhämtats har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

14:o) **Vissa investeringskostnader m. m. vid försvarets arrendegårdar.** Under försvarsdepartementet, § 14, har revisorerna föreslagit en undersökning rörande jordbruksdriften vid försvarets arrendegårdar och därmed sammanhängande frågor (Del I, s. 108—114).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Under fortifikationsförvaltningen lyder ett stort antal försvaret tillhöriga fastigheter, vilka utarrenderats för jordbruksändamål. På nämnda fastigheter ha under de senare åren nedlagts betydande belopp i ny- och ombyggnadsarbeten, vilka bestritts med till försvarets förfogande stående medel. Som exempel härpå ha i det föregående omnämnts sex olika fastigheter, i vilka under de tre budgetåren 1956/59 för angivna ändamål investerats i runt tal 670 0000 kronor.

Revisorerna ha, med hänsyn till de avsevärda kostnader ifrågavarande arbeten betingat, ansett det vara av intresse att undersöka i vilken mån kronan erhållit kompensation för de gjorda investeringarna i form av förhöjda arrendeavgälder. Undersökningen har utvisat att de årliga avgälderna för berörda sex fastigheter efter det arbetena slutförts höjts med ett sammanlagt belopp av 7 300 kronor, vilket motsvarar en förräntning av det nyinvesterade kapitalet på omkring 1 procent. Att märka är emellertid att härvid icke tagits i beräkning kronans kostnader för avskrivning av fastigheterna m. m.

Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgått ha revisorerna ägnat särskild uppmärksamhet åt de investeringar om sammanlagt 114 000 kronor som gjorts i en ekonomibyggnad tillhörande arrendegården »Slätten», vilken sorterar under Livregementets grenadjärer i Örebro.

Arrendatorn till ifrågavarande arrendegård tillförsäkrades i ett år 1954 slutet arrendekontrakt rätt att på kronans bekostnad få uppförd en ekonomihuslänga avsedd för 12 kor, lador, loge, grönfodersilo och redskapsbod. Statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader erhöi av fortifikationsförvaltningen i uppdrag att för ämbetsverkets räkning uppgöra ett skissförslag till nämnda ekonomihusbyggnad. Sådant förslag överlämnades av forskningsanstalten till fortifikationsförvaltningen år 1954. Något besked rörande ämbetsverkets ställningstagande till förslaget lämnades emellertid icke till anstalten. I stället anlätade ämbetsverket annan projektör och konstruktör. Sedan arbetet med byggnaden påbörjats i februari 1958, var den färdigställd för användning i september samma år. I samband härmed höjdes arrendeavgälden från 1 400 kronor till 3 000 kronor eller med 1 600 kronor. Forskningsanstalten erhöi först genom en artikel i en facktidskrift kännedom om att byggnaden blivit uppförd.

Byggnadsdirektören vid V. militärbefälsstaben, vilken på fortifikationsförvaltningens uppdrag närmast handlagt berörda byggnadsärende, har på av

revisorerna gjord förfrågan meddelat att han, bortsett från att vissa kompletterings- och ändringsarbeten inverkat fördyrande, funnit den använda byggnadstypen prisbillig och väl lämpad för boskapsskötsel med lösgående kreatur. Statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, som på revisorernas uppdrag närmare studerat anläggningen, har däremot framfört delvis mycket stark kritik mot det sätt på vilket byggnaden utformats. Bl. a. har forskningsanstalten framhållit att byggnaden, som endast inrymmer nötkreatur, icke löst arrendegårdens behov av djurstallsutrymme. Enligt anstaltens mening hade nämligen arrendatorn av ekonomiska skäl bort beredas möjlighet att också hålla svin och fjäderfän. Anstalten har vidare ansett byggnadskostnaderna alltför höga. Bl. a. ha dessa enligt anstaltens mening fördyrats med ca 20 procent på grund av olämplig planering. Även mot den valda byggnadstypen har anstalten riktat anmärkningar, då den enligt anstaltens uppfattning icke medfört några fördelar vare sig i fråga om minskad arbetsåtgång, bekvämlighet i arbetet eller ökad livslängd åt byggnaden. Anstalten har slutligen ansett att den takkonstruktion som kommit till användning åsamkat en kostnadsfördyring på ca 15 000 kronor.

Revisorerna, som besökt arrendegården »Slätten», anse sig i detta sammanhang icke böra ingå på en detaljprövning av de förhållanden som föranlett forskningsanstaltens kritik mot nämnda byggnadsföretag. Uppenbart är emellertid att kostnaderna för ekonomibygnaden, vilken närmast torde få betraktas som ett experimentbygge, blivit så höga att den förhöjda arrendavgälden — 3 000 kronor i stället för tidigare 1 400 kronor — icke kan anses utgöra skäligen avkastning på det av kronan investerade kapitalet.

Enligt sin instruktion har statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader bl. a. till uppgift att genom vetenskaplig forskning och praktiska försök verka för att lantmannabyggnader av olika slag erhålla en ändamålsenlig utformning främst ur byggnadsekonomiska, jordbruksekonomiska och hygieniska synpunkter. Det åligger i sådant syfte anstalten att, för att tillräckliga möjligheter till försöksverksamhet skola erhållas, i erforderlig omfattning söka samarbete med bl. a. domänverket och andra fastighetsförvaltande myndigheter. I sitt forskningsarbete utför anstalten projekteringsarbeten kostnadsfritt åt beställande myndighet. Med hänsyn härtill och då forskningsanstalten får förutsättas besitta ingående kännedom om och erfarenhet av lantmannabyggnader av skilda slag, framstår det enligt revisorernas mening som anmärkningsvärt att fortifikationsförvaltningen trots det från början inledda samarbetet med anstalten utan att underrätta denna överlätt projekterings- och konstruktionsarbetet till ifrågavarande ekonomibygnad åt ett privat företag, som för arbetet i fråga betingade sig ett konsultarvode av omkring 8 500 kronor. Såsom i det föregående nämnts innefattade forskningsanstaltens skissförslag enligt lämnade uppgifter en betydligt enklare, billigare och mindre arbetskrävande ladugårdstyp än den upp-

förda. Redan av denna anledning hade enligt revisorernas uppfattning förslaget bort bli föremål för vidare överläggningar mellan fortifikationsförvaltningen och anstalten. Revisorerna förutsätta att i framtiden samråd mellan nämnda myndigheter alltid kommer till stånd i frågor av här berörd art.

Allmänt sett torde det icke föreligga någon tvekan om att största försiktighet bör iakttagas i fråga om nyinvesteringar i sådana jordbruksfastigheter som på grund av storlek, markbeskaffenhet o. dyl. få anses mindre bärkraftiga. Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om att landets jordbruksproduktion normala år ligger något i överkant i förhållande till den inhemska konsumtionen. Något behov av att genom extraordinära åtgärder höja sagda produktion föreligger således icke. Tvärtom kan man spåra en allt klarare tendens att återföra till bl. a. skogsbruk dålig jordbruksmark, olämpligt belägna åker- och ängsarealer m. m. Av sistnämnda beskaffenhet äro ej sällan försvarets arrendegårdar, vilka regelmässigt äro belägna inom eller i omedelbar anslutning till de militära övningsfälten. Mot bakgrunden av nämnda förhållanden samt de avsevärda kostnader kronan åsamkats i förevarande sammanhang anse revisorerna det vara av största vikt att, innan ytterligare investeringar göras i av försvaret förvaltade jordbruksfastigheter, frågan om nämnda fastigheters värde ur jordbrukssynpunkt underkastas sakkunnig prövning. Därvid bör enligt revisorernas mening också undersökas om icke ett nedläggande av driften vid vissa jordbruksarrendegårdar utan olägenhet skulle kunna ske.

Revisorerna anse således att med biträde av särskild expertis en närmare undersökning rörande jordbruksdriften vid försvarets arrendegårdar och därmed sammanhängande frågor snarast bör komma till stånd i av revisorerna angivet syfte.

Utlåtanden har avgivits av *fortifikationsförvaltningen, chefen för armén, statskontoret, statens sakrevision* och *statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader* (Del II, s. 133—147).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Revisorerna har i sitt förevarande uttalande konstaterat, att betydande belopp under senare år nedlagts i ny- och ombyggnadsarbeten på försvaret tillhöriga fastigheter, vilka utarrenderas för jordbruksändamål. Den kompensation, som kronan kunnat skaffa sig för de sålunda investerade beloppen i form av höjda arrendeavgifter, har i vissa fall befunnits vara alltför ringa. De utredningar och överväganden som revisorerna gjort i ämnet har givit dem anledning föreslå att, innan ytterligare investeringar göres i av försvaret förvaltade jordbruksfastigheter, frågan om nämnda fastigheters värde ur jordbrukssynpunkt underkastas sakkunnig prövning. Därvid

bör enligt revisorernas mening också undersökas om icke ett nedläggande av driften vid vissa jordbruksarrendegårdar utan olägenhet skulle kunna ske.

Utskottet vill i anledning härav erinra om att utredningar rörande ifrågavarande arrendegårdar under senare år utförts av fortifikationsförvaltningen och statens sakrevision. Nämnas må i detta sammanhang även den s. k. Järvafältsutredningen. Som statskontoret framhållit i sitt utlåtande har genom nämnda utredningsarbete — som lett till en betydande minskning av antalet bebyggda arrendelotter — lönsamheten av samtliga ifrågavarande jordbruk blivit föremål för granskning. Utskottet finner under sådana förhållanden icke skäl föreligga för en ny mera omfattande utredning i ämnet. Utskottet vill likväl i anledning av revisorernas uttalande helt allmänt understryka vikten av att, innan investeringar göres i de berörda arrendegårdarna, i de särskilda fallen frågan om fastigheternas värde ur jordbruksynpunkt noga överväges. Med hänsyn till vad sålunda anförts och då det finnes anledning antaga att fortifikationsförvaltningen i berörda frågor beaktar de av revisorerna framförda synpunkterna, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

15:o) **Vissa kostnader för reningsverk, gatuunderhåll m. m. i Såtenäs och Karlsborg.** Under försvarsdepartementet, § 15, har revisorerna föreslagit att genom fortifikationsförvaltningen måtte upptagas förhandlingar med vederbörande kommuner angående väg- och gatuunderhåll m. m. å vissa staten tillhöriga områden (Del I, s. 115—116).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

I Såtenäs och Karlsborg, där för närvarande bl. a. Skaraborgs flygflottilj, Karlsborgs luftvärnsregemente m. fl. militära förband äro förlagda, ha inom de av kronan ägda områdena vuxit upp samhällen som till sin allmänna struktur icke skilja sig från andra delar av respektive kommuner. Där ha sålunda byggts familjebostäder för militär och civil personal vid försvaret, och där finnes även tillgång till post- och telestation, allmän badinrättning, privatägda affärer etc. De ifrågavarande områdena få fritt beträdas av allmänheten, och någon militär vakthållning i egentlig mening förekommer icke.

I motsats till vad som är fallet i övriga delar av respektive kommuner ha inom de av kronan ägda områdena med statsmedel bestritts kostnaderna för anläggandet av bl. a. gator, vägar, parker och andra allmänna platser ävensom anordningar för vattenförsörjning, avlopp, gatubelysning m. m. De åtgärder som erfordras för löpande underhåll och drift av dessa anläggningar finansieras likaledes av kronan.

Orsaken till att kronan hittills helt bestritt nu nämnda kostnader, vilka

till sin natur äro sådana att de normalt skolat åvila respektive kommuner, torde vara att kronan innehar äganderätten till ifrågavarande markområden. Enligt revisorernas mening kan emellertid angivna omständighet icke anses utgöra godtagbart skäl för att statsverket skall belastas med här berörda utgifter, vilka uppgå till avsevärda belopp. De synas därför i fortsättningen böra bestridas av vederbörande kommuner. Revisorerna få på grund härav föreslå att genom fortifikationsförvaltningens försorg förhandlingar i ämnet snarast upptagas.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, chefen för Karlsborgs luftvärnsregemente, chefen för flygvapnet och statskontoret* (Del II, s. 147—151).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Fortifikationsförvaltningen har i sitt utlåtande givit till känna, att förvaltningen har för avsikt att upptaga förhandlingar i ämnet med vederbörande kommuner och att i sinom tid redovisa resultatet av förhandlingarna för Kungl. Maj:t. Med hänsyn till vad sålunda inhämtats har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmäla.

16:o) **Lån till anordnande av kollektiva tvätterier.** Under socialdepartementet, § 16, har revisorerna förordat, att behovet av statliga åtgärder på förevarande område omprövas (Del I, s. 117—122).

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig i sitt utlåtande nr 50, varom utskottet velat här
erinra.

17:o) **Utfallet av automobilskattemedlens specialbudget.** Under kommunikationsdepartementet, § 17, har revisorerna lämnat en redogörelse för utfallet av automobilskattemedlens specialbudget (Del I, s. 123—127).

Utskottet. Vad i förevarande ärende blivit av revisorerna berört är icke av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet får för riksdagen
anmäla.

18:o) **Vissa lokaler i postverkets byggnad i Landskrona.** Under kommunikationsdepartementet, § 18, har revisorerna påtalat det otillfredsställande i att vissa affärslokaler i postverkets byggnad i Landskrona i flera år fått stå obegagnade. (Del I, s. 128—132).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Under åren 1954—1956 uppförde postverket en ny fastighet i Landskrona, avsedd att i främsta rummet inrymma lokaler för postkontor och telestation. I syfte att inom ramen för stadsplanens bestämmelser utvinna största möjliga byggnadsvolym planerades byggnadskomplexet med vissa ytterligare utrymmen, nämligen dels kontorslokaler för Landskrona fögderi, dels tre butiker i bottenvåningen, omfattande golvytor av respektive 145, 93,5 och 352,5 m². Med hänsyn till de sammanlagda tomt- och byggnadskostnaderna — omkring 2,7 milj. kronor — samt till normala drifts- och underhållskostnader fastställdes hyrorna för fastighetens lokaler med en övre gräns vid 80 kronor per m², exklusive värmekostnader, att utgå efter en varierande skala alltefter belägenheten i byggnaden. Butikerna tillhörde de mest välbelägna utrymmena och fingo följaktligen hyresläget fastställt vid nämnda nivå.

Då posthuset i november 1956 var färdigt att tagas i bruk voro de båda mindre butikerna uthyrda. Någon hyresgäst till den större affärslokalen har emellertid varken då eller sedermera kunnat anskaffas. Lokalens utrymmen äro fördelade på 256 m² i bottenvåningen med ett beräknat hyresbelopp per m² av 80 kronor samt 96,5 m² i en övre våning med ett beräknat hyresbelopp av 53 kronor per m². I avvaktan på att hyresgäst skall erhållas och anmäla sina önskemål beträffande den inre utformningen har lokalen tills vidare lämnats oinredd. När inredningen tillkommer torde man ha att räkna med viss förhöjning av hyresbeloppet med hänsyn till de ytterligare erforderliga investeringskostnaderna.

Genom annonsering och en mängd direkta kontakter ha försök gjorts att anskaffa lämplig och godtagbar hyresgäst till ifrågavarande butikslokal, men det sammanlagda hyresbeloppet — 26 000 à 30 000 kronor förutom värmekostnader — har visat sig för högt för att locka någon spekulant. Lokalen står därför alltjämt outhyrd. För närvarande utföras vissa enklare inredningsarbeten för att möjliggöra att lokalen skall kunna användas för tillfälliga behov, bl. a. för postverkets egen räkning.

I och för sig torde det vara en riktig lösning att ett tomtområde med nu ifrågavarande läge och beskaffenhet fylles med den byggnadsvolym som stadsplanen medgiver, i synnerhet då så stora inskränkningar gälla i fråga om byggnadshöjd m. m. som här är fallet. Därav följer att vissa överskottsutrymmen utöver det för byggnaden väsentliga ändamålet kunna uppkomma, vilka böra upplåtas till andra myndigheter eller ställas till förfogande på allmänna marknaden. Revisorerna vilja emellertid i anslutning till det inträffade understryka angelägenheten av att dylika lokaler erhålla en sådan utformning att de kunna användas för alternativa uppgifter, så att de utan alltför kostnadskrävande ändringar kunna utnyttjas antingen som affärs- och butikslokaler eller för kontorsändamål. I förevarande fall synes den speciella utformningen ha bidragit till att kretsen av tänkbara spekulanter blivit alltför begränsad.

Det är givetvis högst otillfredsställande att lokaler av denna omfattning, centralt belägna i en nybyggd fastighet i en stad av Landskronas storlek och affärsstruktur, år efter år stå obegagnade och utan förräntning. Den användning för vissa postala uppgifter som för närvarande ifrågasättes torde knappast kunna betraktas som en godtagbar lösning på längre sikt. Det är angeläget att ökade ansträngningar göras för att lokalen skall komma till avsedd användning och normal avkastning erhållas på investeringen. Skulle de fortsatta försöken därmed icke leda till resultat, synes en inventering böra ske av föreliggande statliga lokalbehov och möjligheterna att inreda utrymmena för kontorsändamål undersökas.

Utlåtanden har avgivits av *byggnadsstyrelsen* och *generalpoststyrelsen* (Del II, s. 157—158).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Beträffande dimensioneringen av byggnaden synes icke något vara att erinra. Ifrågavarande affärslokaler anordnades sålunda för att inom ramen för stadsplanens bestämmelser utvinna största möjliga byggnadsvolym och för att erhålla så stor förräntning som möjligt på i byggnadsföretaget nedlagt kapital. Av generalpoststyrelsens yttrande framgår, att allvarliga ansträngningar gjorts för att få berörda lokaler uthyrda och att detta numera även lyckats såvitt gäller större delen av dem. Fortsatta ansträngningar kommer att göras för att anskaffa hyresgäst även till återstående utrymmen. Med hänsyn till vad sålunda upplysts har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

19:0) **Det statliga buss- och biltrafikväsendets organisation.** Under kommunikationsdepartementet, § 19, har revisorerna föreslagit en närmare undersökning av möjligheterna att sammanföra de under statens järnvägars ledning drivna buss- och biltrafikerörelserna (Del I, s. 133—141).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Den i statlig regi bedrivna buss- och lastbiltrafiken är betydande. Inom statliga bilägande företag utfördes under föregående år landsvägstrafik av närmare 3 200 motorfordon med inmot 130 milj. kilometer. Bruttointäkterna av denna trafikrörelse uppgingo till i runt tal 160 milj. kronor.

Huvuddelen av den nu berörda biltrafiken utövas av statens järnvägar och postverket. Genom sin för ändamålet utformade organisation, SJ biltrafik, driva sålunda statens järnvägar busstrafikerörelse i anslutning till järnvägarna i södra och mellersta delarna av landet och erhålla därigenom en vidsträckt förgrening av kommunikationsnätet. Även en betydande godsbefordran med lastbil ingår i organisationens trafikuppgifter. I de fyra nord-

ligaste länen återigen driver postverket busstrafik för person- och godsbefordran. Denna s. k. diligenstrafik har framvuxit ur behovet att ordna regelbundna postförbindelser till eljest svagt trafikerade områden och har efter hand kommit att utvecklas till en trafikorganisation med motsvarande uppgifter som den SJ biltrafik fyller inom sitt trafikområde. Biltrafiken har tillförts de båda affärsverken på olika sätt; dels har trafiken organiserats och uppbyggt av verken själva för att fylla ett uppträdande behov, dels ha enskilda billinjer inköpts i syfte att åstadkomma en enhetligare och mera ekonomisk drift inom vederbörande trafikområden, dels ock ha — såvitt gäller statens järnvägar — billinjer tillförts statsverket i samband med förvärv av enskilda järnvägar.

Vid sidan av denna av statens järnvägar och postverket i egen regi drivna biltrafik utföres liknande trafik av vissa statliga aktiebolag. Främst må här nämnas GDG Biltrafik aktiebolag, som överfördes i statlig ägo i samband med förvärvet av bergslagsbanan. Med ett fordonsbestånd av mer än 600 bussar och lastbilar trafikerar företaget i huvudsak de områden som omgiva den nämnda järnvägen på sträckan Göteborg—Dalarna—Gävle. Vidare märkes SLAB (Svenska Lastbil Aktiebolaget), som övertogs av staten tillsammans med västeråsbanan och därefter uppbyggt och utvecklats under statens järnvägars ledning. Företaget äger närmare 600 lastbilar och driver olika slag av godstrafik över större delen av landet, främst den s. k. krets-trafiken och lokal godsforstling i anslutning till järnvägarna. Buss- och lastbiltrafik drives inom Södertörn av Trafikaktiebolaget Stockholm-Nynäs, vilket ävenledes tillförts staten vid övertagandet av en enskild järnväg. Slutligen har statsverket under innevarande år blivit ensam intressent i Aktiebolaget Svenska Godscentraler, vilket företag genom ett antal dotterbolag är innehavare av olika åkerirörelser.

Samtliga nu nämnda bolag äro fristående företag. I trafikärenden äger givetvis mestadels ett nära samarbete rum med statens järnvägar, men i administrativa och förvaltningstekniska frågor äro de helt självständiga. De båda förstnämnda bolagen ha egna lokalförvaltningar och egen garage- och verkstadstjänst, under det att beträffande Trafikaktiebolaget Stockholm-Nynäs ett närmare samarbete med statens järnvägar kommit till stånd även i förvaltningshänseende.

Det må nämnas att Stockholms läns omnibusaktiebolag, som övertogs av staten i samband med roslagsbanan och drevs i fristående bolagsform under ett antal år, numera helt införlivats med statens järnvägar.

I olika sammanhang har frågan om en enhetligare organisation av den statliga billinjetrafiken varit aktuell. Särskilt må erinras om att den s. k. postdilignensutredningen i sitt år 1943 avgivna förslag förordade vissa förändringar i nämnda riktning. Utredningen ansåg att statens järnvägar i princip borde ombesörja den statliga billinjetrafiken för person- och gods-

befordran, men att en trafik vars huvudsyfte vore att säkra en god standard för postbefordran i regel borde behållas i postverkets regi. Härefter har bl. a. statens sakrevision uttalat sig för att hela den statliga billinjetrafiken borde drivas av statens järnvägar. Någon slutlig lösning av denna fråga har emellertid ännu icke vunnits.

Sedan ett visst utbyte av billinjer ägt rum mellan statens järnvägar och postverket — senast genom Kungl. Maj:ts beslut i december 1958 — och en geografisk fördelning av trafikområdena därigenom kommit till stånd, ha revisorerna för sin del icke funnit anledning att nu föreslå någon ytterligare ändring i berörda hänseende, även om ett närmare samarbete i vissa särskilda frågor, exempelvis beträffande inköpsverksamhet och beredskapsåtgärder, borde kunna åvägbringas. Revisorerna anse det däremot kunna ifrågasättas, huruvida den uppdelning mellan SJ biltrafik och ett antal statsägda bolag som alltjämt tillämpas inom statens järnvägars område kan anses ändamålsenlig och motiverad. Denna splittring har icke framkommit som resultat av ett övervägande av vilken organisationsform som av saktliga skäl kan vara att föredraga. Såsom framgår av det tidigare sagda är orsaken i stället att finna i den historiska utvecklingen. Genom att statverket övertagit vissa enskilda järnvägsföretag ha samtidigt de till järnvägarna anslutna biltrafikföretagen ingått i överlåtelse. Enligt revisorernas mening borde ekonomiska fördelar vara att vinna, därest ifrågavarande biltrafik drevs under mera enhetliga former. Främst synes detta gälla de administrativa och förvaltningstekniska göromålen, exempelvis ledning, upphandling och kameral verksamhet. Även i fråga om den tekniska tjänsten och verkstadstjänsten torde liknande besparingsmöjligheter förefinnas. Över huvud taget torde kunna sägas, att en större enhet bereder ökade möjligheter till ett ekonomiskt utnyttjande av personal, fordon, materiel och lokaler.

Revisorerna vilja alltså föreslå, att en närmare undersökning kommer till stånd rörande möjligheterna att sammanföra de under statens järnvägars ledning drivna buss- och biltrafikerörelserna.

Utlåtanden har avgivits av *järnvägsstyrelsen*, *GDG biltrafikaktiebolag*, *Trafikaktiebolaget Stockholm—Nynäs*, *Svenska lastbilaktiebolaget* och *Aktiebolaget Svenska godscentraler* samt av *statskontoret* och *statens organisationsnämnd* (Del II, s. 158—163).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sveningsson* och *Schött* (I:60) och den andra inom andra kammaren av herr *Darlin*

m. fl. (II:74), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte dels att, för åstadkommande av en rationellare organisation och drift, sammanföra de under statens järnvägars ledning drivna buss- och biltrafikrörelserna, dels ock att i samband därmed undersöka möjligheterna att i enskild ägo överföra av staten ägda trafikföretag.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen II:74.

Utskottet. Frågan om den lämpliga organisationen för statens järnvägars buss- och lastbilstrafik har behandlats i olika sammanhang. Inom SJ har den varit föremål för fortlöpande överväganden. Som resultat härav har åtgärder vidtagits i syfte att rationalisera och koncentrera verksamheten. Järnvägsstyrelsen har i sitt utlåtande framhållit, att det f. n. råder ett gott samarbete mellan de olika buss- och biltrafikrörelserna inom SJ med gemensamt utnyttjande av personella och materiella resurser. Styrelsen framhåller vidare, att de företagsenheter SJ arbetar med redan är tillräckligt stora för att ge de fördelar som stordriften möjliggör såväl i avseende på upphandling som i fråga om administration, personal etc., och att det finns anledning till tveksamhet huruvida ytterligare sammanslagningar skulle medföra påtagliga fördelar.

Utskottet ställer sig också för sin del tveksamt till värdet av den föreslagna undersökningen. Givetvis gäller att organisationen av SJ:s buss- och biltrafik — med den omfattning denna verksamhet har och med den utveckling som över huvud karakteriserar trafikområdet — aldrig kan betraktas som slutgiltig. Organisationen måste fortlöpande övervägas och alla möjligheter till effektivisering och rationalisering tillvaratagas. Inom järnvägsstyrelsen synes man väl medveten härom och det finnes skäl antaga att syftet med revisorernas utredningsförslag skall bli tillgodosett utan att några särskilda åtgärder vidtages.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att revisorernas förevarande uttalande samt motionerna I: 60 och II: 74 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

20:o) **Vattenfallsstyrelsens ämbetsbyggnad i Räcksta.** Under kommunikationsdepartementet, § 20, har revisorerna framfört vissa synpunkter på kostnadsfrågan i samband med uppförandet av vattenfallsstyrelsens ämbetsbyggnad i Räcksta (Del I, s. 142—151).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

I anledning av ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag medgav 1956 års riksdag att en ny ämbetsbyggnad för vattenfallsstyrelsens räkning finge uppföras i Räcksta inom Stockholms stads område. Byggnaden var avsedd att ersätta de lokalutrymmen på en mängd olika platser i Stockholm, till vilka

styrelsens under senare år starkt ökande personal hittills varit hänvisad. I propositionen i ämnet angavs att kostnaden preliminärt syntes kunna uppskattas till ca 30 milj. kronor. Efter hand som byggnadsplanerna kommit närmare sitt förverkligande ha emellertid de beräknade kostnaderna — på grundval av uppgifter från vattenfallsstyrelsen — redovisats med allt högre belopp. Sålunda framhölls i statsverkspropositionen år 1957 att kostnaderna komme att uppgå till 35 milj. kronor, år 1958 att sistnämnda belopp komme att överskridas samt slutligen år 1959, då byggnadsprojektet mera utförligt berördes, att kostnaderna syntes komma att belöpa sig till 69 milj. kronor, allt exklusive tomtkostnaden.

Orsakerna till att denna avsevärda skillnad kunnat uppkomma ha sedermera varit föremål för utredning i olika sammanhang och ha närmare utvecklats i det föregående. De innebära i korthet, att man vid den slutliga kostnadsberäkningen utgått från ett betydligt större antal arbetsplatser och till följd därav från en större byggnadsvolym än tidigare, främst på grund av att man räknat med en starkare procentuell tillväxt av personalen samt på grund av att vissa ytterligare arbetsavdelningar ansetts böra förflyttas från andra orter och förläggas till ämbetsbyggnaden i Räcksta. Vidare har volymenhetspriset uppräknats i avsevärd grad genom att det tidigare angivna priset, 150 kronor per m³, sedermera befunnits uppgå till 220 kronor per m³. I viss mindre utsträckning förklaras uppräknningen genom den allmänna höjning som byggnadspriserna undergått mellan de båda tidpunkter vid vilka beräkningarna gjordes. Vattenfallsstyrelsen har emellertid framhållit, att den avsevärda skillnaden i kostnad per volymenhet även orsakats av att den tidigare beräkningen icke varit realistisk.

Såsom nämnts har den betydande osäkerhet i fråga om kostnaderna som präglat det för riksdagen framlagda byggnadsförslaget i olika sammanhang varit under behandling. Bl. a. ha överrevisorerna för vattenfallsverket och 1958 års besparingsutredning ägnat uppmärksamhet däråt, varjämte ärendet belysts vid innevarande års riksdag i anledning av en inom första kammaren framställd interpellation. Såväl överrevisorerna som besparingsutredningen ha anfört vissa synpunkter på personalökningen inom vattenfallsstyrelsen, och vissa undersökningar ha av styrelsen igångsatts i syfte att skapa underlag för en bedömning av verkets personalbehov på längre sikt. Med hänsyn härtill ha revisorerna — utöver den ovan intagna sammanfattande redogörelsen — velat begränsa sig till att i ärendet framföra allenast följande synpunkter.

Revisorerna förutsätta att de berörda undersökningarna bedrivs med skyndsamhet och att resultatet därav snarast redovisas. Särskilt finna revisorerna det önskvärt att man söker åstadkomma en förhandsprognos beträffande det personalläge som kan väntas uppstå i samband med att huvuddelen av landets mera värdefulla vattenkraft är utbyggd. Vad gäller

kostnadsfrågan är det givetvis ett framträdande intresse, att kostnaderna för aktuella byggnadsprojekt kunna beräknas med noggrannhet. Beräkningarna böra givetvis också möjliggöra en bedömning av huruvida den angivna kostnadssumman är ekonomiskt fördelaktig. Det är härvid att märka, att en kostnadssumma som framräknas endast genom att multiplicera en beräknad byggnadsvolym med ett erfarenhetsmässigt godtagbart normalpris per volymenhet icke är ägnad att lämna någon hållbar upplysning om huruvida byggnaden är ekonomiskt väl utformad och kostnaderna skäliga. Såsom framgår av de utredningar som redovisats av statens byggnadsbesparingsutredning kunna nämligen kostnaderna per volymenhet vid i övrigt samma standard och utrustning variera högst avsevärt, beroende på den planlösning som väljes och med hänsyn till byggnadens allmänna utformning, vilka sistnämnda faktorer äro de för byggnadskostnaderna väsentliga. Det torde vara ägnat att befrämja strävandena att åstadkomma prisbilliga och goda byggnadslösningar, därest man vid bedömningen av kostnaderna utgår från en viss normalkostnad per kvadratmeter primäryta för arbetsplatserna. Kostnadssumman bör dessutom bli föremål för en jämförande analys, där byggnadspriset sättes i relation till antalet ytenheter, antalet volymenheter och antalet arbetsplatser av skilda slag; särskilda utrymmen såsom konferensrum, trappor och entréhallar, personalrestaurang m. m. böra därvid kostnadmässigt isoleras från byggnaden i övrigt och redovisas särskilt. Det skulle enligt revisorernas mening vara till fördel, om kostnaderna även för färdigställda byggnader bleve föremål för dylika analyser. Därigenom skulle en bedömning kunna ske av byggnadsföretagens ekonomiska utfall, vilket skulle kunna tjäna till ledning vid framtida byggnadsplaneringar. Revisorerna anse det önskvärt att en dylik analys utarbetas även för ifrågavarande byggnad i Räcksta.

Utlåtanden har avgivits av *byggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen* och *statens byggnadsbesparingsutredning* (Del II, s. 163—169).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Den bristfälliga kostnadsberäkningen vid planeringen av vattenfallsstyrelsens ämbetsbyggnad i Räcksta har tidigare påtalats i olika sammanhang och föranleder här icke något uttalande från utskottets sida. Revisorerna har med utgångspunkt från detta byggnadsföretag framhållit angelägenheten av att aktuella byggnadsprojekt beräknas med noggrannhet och anfört vissa synpunkter på kostnadskalkyleringen. Revisorernas förslag härvidlag — som närmare kommenterats av byggnadsstyrelsen och byggnadsbesparingsutredningen — synes icke påkalla något initiativ från riksdagens sida. — Revisorerna har vidare mot bakgrunden av de vid planeringen av

Räckstaprojektet konstaterade svårigheterna att även på kortare sikt bedöma vattenfallsverkets personalbehov betonat vikten av skyndsamma utredningar rörande verkets personalbehov framöver. Vattenfallsstyrelsen säger sig i sitt utlåtande dela revisorernas uppfattning härvidlag och har redan igångsatt sådana utredningar. Med hänsyn härtill och vad i övrigt ovan anförts finner utskottet ingen anledning till något särskilt uttalande i frågan, vilket utskottet får för riksdagen

anmäla.

21:o) **Markinköp för ångkraftstationen i Stenungsund.** Under kommunikationsdepartementet, § 21, har revisorerna påtalat de priser, som vattenfallsstyrelsen erlagt vid förvärv av vissa markområden (Del I, s. 152—158).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Förslag om anläggande av en ny ångkraftstation i Västsverige framlades av vattenfallsstyrelsen i augusti 1953. För att principiell ställning skulle kunna tagas till förlägningsfrågan, bl. a. i avsikt att erforderliga markförvärv skulle kunna äga rum i god tid, anmälde Kungl. Maj:t frågan härom genom proposition till 1954 års riksdag och förordade bland flera olika alternativ att kraftstationen skulle placeras i Stenungsund. Förslaget godkändes av riksdagen i maj månad samma år.

Under åren 1955—1958 ha för kraftstationen och därtill hörande anläggningar, nämligen bostadsområde och hamn, inköpts ett 40-tal fastigheter med en sammanlagd areal av i runt tal 135 hektar och betingande en köpesumma av omkring 2,5 milj. kronor. Tre fjärdedelar av antalet fastigheter och ungefär hälften av köpesumman hänföra sig till sommarvillebebyggelse på tomtområden med små arealer. Flertalet av angivna fastigheter inköptes redan under år 1955. Genom beslut den 28 april 1955 inköptes de första fem fastigheterna, av vilka tre avsågo själva kraftstationsområdet. Förvärven av nämnda tre fastigheter ha i detta sammanhang varit föremål för revisorernas intresse.

Fastigheterna utgöras av jordbruksfastigheter med en sammanlagd areal av 67 hektar, varav 26 hektar åker och återstoden skog och övrig mark, samt med taxeringsvärden å tillhoppa 82 300 kronor. För dessa tre fastigheter begärdes av ägarna m. fl. sakägare köpeskillingar och andra ersättningar med tillsammans 1 192 000 kronor. Två av vattenfallsverket anlidade värderingsmän från orten uppskattade den skäligen ersättningen till omkring 472 000 kronor, varav 377 000 kronor i köpeskillingar jämte 38 000 kronor i ersättning för växande skog samt återstoden i ersättningar för vissa nyttjanderätter till bostad m. m. Då någon uppgörelse icke kunde vinnas på dessa villkor och vattenfallsverket var angeläget att åtkomma fastigheterna för att kunna komma i gång med byggnadsarbetena, förvärvades fastigheterna mot en likvid av sammanlagt 814 200 kronor, varav

675 500 kronor till ägarna och 138 700 kronor till innehavarna av bostads- och andra förmåner. I nämnda belopp ingingo flyttningersättningar med respektive 80 000 och 36 000 kronor.

Det torde visserligen i och för sig vara önskvärt att frivilliga uppgörelser kunna träffas, då det gäller att taga mark i anspråk i ett fall sådant som det förevarande. Det är även naturligt att man för att vinna en dylik uppgörelse icke tillmäter köpeskillingen alltför snävt, ävensom att viss ersättning lämnas för att marken får tillträdas inom kortast möjliga tid. Uppgörelser i godo medföra nämligen att man undgår ett omständigt och tidsödande expropriationsförfarande och leda därigenom ofta till besparingar och tidsvinster. I förevarande fall synes det emellertid uppenbart, att de utgivna beloppen äro avsevärt högre än vad som kan betraktas som skäligt pris för fastigheterna och rimlig ersättning för åsamkade intrång. Redan de anlitate värderingsmännen ha vid sina uppskattningar tagit hänsyn till de övervärden som av olika skäl ansetts föreligga, och köpeskillingarna ligga mångfaldigt över taxeringsvärdena.

Att vattenfallsverket i detta fall sett sig nödsakat att träffa uppgörelser på villkor som så avsevärt överstigit gjorda värderingar har givetvis haft sin grund i önskvärdheten att utan tidsutdräkt få tillgång till arbetsplatsen för det omedelbart förestående kraftstationsbygget. Genom dröjsmål härvidlag skulle långt större förluster ha kunnat uppkomma. Det måste emellertid erinras om att kraftstationens förlägningsplats i princip varit bestämd redan under våren 1954 men att ansökning om expropriation icke ingivits till Kungl. Maj:t förrän i september 1955, då området för själva stationen i huvudsak var förvärvat. Redan från början torde det ha stått klart att markförvärven, som utom jordbruksmark omfattade en mängd sommarvillor m. m., icke skulle kunna genomföras utan motsättningar. Det torde ha varit ägnat att giva vattenfallsverket ett betydligt gynnsammare förhandlingsläge, om förberedelser för expropriation igångsatts och ansökan därom ingivits på ett tidigare stadium än nu skett.

Utlåtanden har avgivits av *vattenfallsstyrelsen* och *statskontoret* (Del II, s. 169—172).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. De av vattenfallsstyrelsen erlagda priserna för de berörda fastigheterna ter sig onekligen höga mot bakgrunden av de utförda värderingarna och givetvis i ännu högre grad mot bakgrund av taxeringsvärdena. Utskottet har i och för sig den uppfattningen att köpeskillingar i fall som dessa då olägenheter uppstår för enskilda icke bör tillmätas alltför snävt

men har också skäl antaga, att denna aspekt beaktats vid de nämnda värderingarna. Vattenfallsstyrelsen har i sitt utlåtande framhållit de tidsmässiga och ekonomiska förluster som skulle uppstå vid fördröjningar i arbetsprogrammet, t. ex. genom ett utdraget expropriationsförfarande, och menat att köpeskillningarnas storlek får bedömas med hänsyn härtill. Även om de anförda affärsmässiga övervägandena säkerligen har fog för sig, synes dock enligt utskottets mening i fall som de här aktuella möjligheter finnas att med det av revisorerna föreslagna tillvägagångssättet uppnå rimligare priser. Då det finnes anledning antaga att vattenfallsstyrelsen i sitt fortsatta handlande beaktar de av revisorerna framförda synpunkterna, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmåla.

22:o) **Citadellet i Landskrona.** Under kommunikationsdepartementet, § 22, har revisorerna framhållit önskvärdheten av att planer utarbetas rörande citadellets restaurering och användning (Del I, s. 159—163).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Citadellet i Landskrona utgör ett kulturhistoriskt minnesmärke av för svenska och även för nordiska förhållanden tämligen enastående karaktär. Det består av en försvarsanläggning som tillkommit under olika tidsepoker. Dess äldsta del — det s. k. slottet med rester av spärmmurar och torn, beläget på den centrala slottsholmen och omgivet av vallgravar — uppfördes under 1500-talet, då staden ännu tillhörde Danmark. Omkring denna centrala del uppfördes under senare hälften av 1600-talet en fortifikatorisk anläggning med ett system av vallar, bastioner och vattengravar m. m. Sedan fästningen efter hand förlorat sin betydelse som försvarsanläggning, användes den under mer än 100 år som fängelse och tvångsarbetsanstalt. De senaste decennierna har den under några kortare perioder utnyttjats som förläggning dels för militära beredskapsförband och dels för flyktingar från främmande länder. Sedan år 1953 har det centrala byggnadskomplexet på slottsholmen stått utan användning, bortsett från en byggnad som disponeras som militärt förråd.

I frågan om citadellets framtida användning ha olika förslag förts fram. På längre sikt har räknats med att den centrala delen av anläggningen skulle åtminstone i viss omfattning befrias från under 1800-talet tillkommen mindre värdefull bebyggelse och återställas i mera ursprungligt skick. Samtidigt har det ansetts önskvärt, att de delar av anläggningen som skola bevaras för framtiden erhålla någon form av praktisk användning. Särskilt från Landskrona stad ha dylika synpunkter framförts, och ett förslag har skisserats om anläggningens användande som något slag av kulturcentrum. Ett steg i denna riktning har tagits genom att byggnadsstyrelsen till Landskrona stad upplåtit området närmast utanför slottsholmen till friluftsom-

råde för staden och med rätt för staden att där uppföra vissa för ändamålet lämpliga anordningar. Beträffande slottsholmen och dess byggnader finnas emellertid allttjämt icke mer än löst utformade program. Byggnadsstyrelsen väntar för sin del att den fortsatta detaljplaneringen skall ankomma på Landskrona stad.

Ehuru citadellet utgör ett kulturhistoriskt minnesmärke av synnerlig betydelse, äger allmänheten icke tillträde till slottsholmen och dess byggnader annat än undantagsvis vid särskilt anordnade visningar. Åtskilliga av byggnaderna befinna sig i ett tämligen bristfälligt skick. Skador genom fukt och till följd av mångårig användning för fångvårdens och tillfälliga ändamål ha medverkat till att såväl byggnader som området i övrigt förete en föga tilltalande anblick. Enligt revisorernas mening är det önskvärt, att mera konkreta planer utarbetas rörande citadellets restaurering och användning. Det bör åligga byggnadsstyrelsen såsom förvaltare av ifrågavarande historiska anläggning att aktivt verka för att dylika planer utformas och efter hand fullföljas i mån av medel.

Med hänsyn till det påtagliga intresse som Landskrona stad av naturliga skäl äger och även visat för citadellets användning synes det revisorerna lämpligt, att planeringen inriktas på att tillgodose något för staden angeläget ändamål. Därest staden visar sig villig att ekonomiskt taga del i planernas realiserande, torde hinder icke heller böra möta att slottsholmen och dess byggnader upplåtas till stadens vård och förvaltning, i likhet med vad som redan skett med det yttre området. Det må dock framhållas, att restaureringen av bebyggelsen och dess iordningställande för praktisk användning kan förväntas bli en mycket kostnadskrävande uppgift och att det därför torde finnas skäl att engagera även andra intressen i företaget.

Utlåtanden har avgivits av *byggnadsstyrelsen*, *riksantikvarieämbetet*, *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *Svenska turistföreningen* (Del II, s. 172—177).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Bengtsson* i Landskrona väckt motion II: 351, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning för att ställning snabbt skall kunna tas till citadellets i Landskrona framtida användning.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen.

Utskottet. Revisorerna har i sitt uttalande — liksom byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet i sina utlåtanden och förenämnde motionär — understrukt det stora kulturhistoriska värde, som citadellet i Landskrona äger, och framhållit önskvärdheten av att mera konkreta planer utarbetas

rörande citadellets restaurering och användning. Utskottet vill för sin del anföra, att det med tillfredsställelse skulle se att byggnaderna och anläggningen praktiskt kunde utnyttjas på ett sätt som låter det kulturhistoriska värdet komma till sin rätt och samtidigt göra det möjligt att bereda allmänheten tillträde till citadellet. Byggnadsstyrelsen har som framgår av dess utlåtande redan vid ett flertal tillfällen diskuterat citadellets framtida användning med företrädare för Landskrona stad dock utan att någon överenskommelse kunnat träffas. Det torde få ankomma på byggnadsstyrelsen att i samråd med kulturhistorisk expertis fortsätta dessa överläggningar. I detta sammanhang må nämnas att Landskrona stad i ett till länsstyrelsens i Malmöhus län utlåtande fogat yttrande uttalat sitt intresse i saken.

Med hänsyn till vad sålunda i remissvaren anförts finner utskottet motionen icke böra föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Under beaktande jämväl av omständigheterna i övrigt har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmäla.

Utskottet hemställer i enlighet härmed,

att motionen II: 351 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

23:o) **Vissa iakttagelser angående skatteuppbörden m. m.** Under finansdepartementet, § 23, har revisorerna förordat en höjning av restavgiften (Del I, s. 164—184).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Under uppbördsåret 1958—59 inflöto såsom A-skatt 7 080 milj. kronor och såsom B-skatt 2 948 milj. kronor. Detta innebär att jämfört med närmast föregående uppbördsår A-skatten ökat med 420 milj. kronor, medan B-skatten minskat med 35 milj. kronor. Vidare uppgingo fyllnadsinbetalningarna för uppbördsåret 1958—59 till 566 milj. kronor, varav 106 milj. kronor utgjorde A-skatt och 460 milj. kronor B-skatt. Av sistnämnda belopp avse 374 milj. kronor aktiebolag m. fl. juridiska personer samt 86 milj. kronor i huvudsak fysiska personer. Jämfört med närmast föregående uppbördsår ha fyllnadsinbetalningarna minskat med 129 milj. kronor. Resultatet av den ordinarie uppbörden av preliminär B-skatt för uppbördsåret 1958—59, då 96,2 procent inflöto, är detsamma som för närmast föregående uppbördsår. I fråga om resultatet av den ordinarie uppbörden av den kvarstående skatten enligt 1958 års taxering må nämnas att inflytandeprocenten uppgick till 83,4 procent, vilket innebär en försämring med drygt 1 procent jämfört med den kvarstående skatten för närmast föregående taxeringsår.

Den kvarstående skatten enligt årets taxering beräknas såsom förut nämnts uppgå till omkring 747 milj. kronor och den överskjutande preliminära skatten till omkring 1 061 milj. kronor. Jämfört med de uppgifter

som vid motsvarande tidpunkt förra året förelågo i fråga om 1958 års taxering har den kvarstående skatten minskat med omkring 83 milj. kronor, medan överskottsskatten ökat med ca 222 milj. kronor. Den kvarstående skatten uppgår till omkring 7 procent av den slutliga skatten. Enligt närmast föregående års taxering uppgick den till omkring 8 procent av motsvarande slutliga skatt.

Revisorerna avse att i anslutning till de sålunda lämnade uppgifterna ingå på visst spörsmål, som har samband med skatteuppbörden. Innan så sker må emellertid erinras om att revisorerna i ett särskilt avsnitt av sin berättelse lämnat en speciell redogörelse för resultatet av denna uppbörd när det gäller de lägsta inkomsttagarna, vartill torde få hänvisas.

Som framgår av det föregående upptogo 1957 års revisorer åtskilliga uppbördsfrågor till behandling, bl. a. frågan om storleken av restavgiften, som f. n. är fyra procent. Revisorernas i anslutning därtill gjorda uttalanden ha numera föranlett, att särskilda sakkunniga tillkallats för att utreda vissa uppbördsfrågor av delvis betydande räckvidd, bl. a. arbetsgivares ansvar för arbetstagares skatt. Härmed sammanhänger även delvis det förut berörda spörsmålet om restavgiftens storlek. Denna fråga har emellertid en vidare betydelse, då restavgiften även har avseende å andra skattskyldiga än arbetsgivare. På grund härav och då frågan torde kunna lösas oberoende av övriga spörsmål som de sakkunniga ha att pröva, ha årets revisorer ansett sig böra på nytt aktualisera frågan om en höjning av restavgiften. Det må då erinras om att ett flertal länsstyrelser förordat en höjning av denna avgift redan i samband med den rundfråga som 1957 års revisorer gjorde och som låg till grund för det förslag i ämnet som nämnda års revisorer framförde. Även i flertalet remissyttranden som avgåvos däröver tillstyrktes en sådan ändring. De erfarenheter som sedermera vunnits tala ytterligare härför. Med hänsyn till nuvarande ränteläge synes det sålunda icke ovanligt, att arbetsgivare och även andra skattskyldiga finna det ekonomiskt lönande att taga i anspråk skattemedel för att lösa ekonomiska trångmål. I betraktande härav och under erinran att räntan på kvarstående skatt numera är nio procent anse sig revisorerna böra föreslå, att — i avvaktan på de förslag nämnda sakkunniga i övrigt kunna komma att framlägga i syfte att förbättra resultatet av skatteuppbörden — en icke obetydlig höjning av restavgiften snarast genomföres. Det må f. ö. tilläggas, att det icke med fog torde kunna göras gällande att en sådan höjning i främsta rummet skulle drabba de lägsta inkomsttagarna, då det alldeles övervägande flertalet av dessa — som revisorerna visat i annat sammanhang av sin berättelse — fullgör sin skattebetalningsskyldighet i avsedd ordning.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret, riksräkenskapsverket, centrala uppbördsnämnden, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Östergötlands län,*

länsstyrelsen i Örebro län, länsstyrelsen i Jämtlands län, uppbörsorganisationskommittén samt uppbörsutredningen (Del II, s. 178—193).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet får erinra om att i riksdagens revisorers berättelse varje år brukar ingå en redogörelse för vissa iakttagelser rörande skatteuppbörden m. m. Vad i den nu föreliggande berättelsen i detta hänseende anförts har inte givit utskottet anledning till särskilt uttalande utom i följande del.

Revisorerna har erinrat om att 1957 års revisorer behandlade frågan om storleken av den restavgift som påföres skattskyldig eller arbetsgivare, vilken underlåtit att inbetala skatt i föreskriven tid och ordning, och att 1957 års revisorers uttalanden i ämnet föranlett tillkallande av särskilda sakkunniga, den s. k. uppbörsutredningen. 1959 års revisorer har emellertid ansett att frågan om restavgiftens storlek kan lösas oberoende av övriga spörsmål som nämnda utredning har att pröva, varför revisorerna ansett sig böra på nytt aktualisera den nämnda frågan. I sitt i ärendet avgivna remissyttrande har uppbörsutredningen emellertid framhållit, att den av revisorerna behandlade frågan — vilken ingår i utredningens uppdrag — inte kan begränsas till spörsmålet huruvida restavgiften bör höjas utan har avseende även å frågorna om restavgiftens utformning, eventuell differentiering av restavgiften etc. Uppbörsutredningen har ansett att frågan om restavgiften bör upptas till behandling först i samband med utredningens uppdrag i övrigt.

Under hänvisning till vad uppbörsutredningen i sitt remissyttrande anført anser utskottet, att vad riksdagens revisorer nu förordat i fråga om restavgiftens storlek inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet hemställer fördenskull,

att riksdagens revisorers ifrågavarande förslag angående restavgiften icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

24:o) **De lägsta inkomstagarnas skattebetalning.** Under finansdepartementet, § 24, har revisorerna framlagt resultatet av en särskild undersökning angående de lägsta inkomstagarnas skattebetalning (Del I, s. 185—202).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Revisorerna lämna varje år i sin berättelse en redogörelse för det totala utfallet av skatteuppbörden. Några slutsatser om i vilken utsträckning skatten erlägges av de skattskyldiga i olika inkomstlägen kunna icke dragas av denna redogörelse. Revisorerna ha emellertid ur olika synpunkter bedömt det vara av betydande intresse att närmare få klarlagt, hur stort skattebelopp som faktiskt erlagts under ett visst år av inkomstagare med en statligt taxerad inkomst av 1 200—3 000 kronor. Som av det föregående framgår har

också en dylik undersökning, i vad avser 1956 års inkomster (taxeringsåret 1957), på revisorernas uppdrag utförts av statistiska centralbyråns utredningsinstitut. Resultatet därav har redovisats i det föregående. I det följande skola några huvuddrag av undersökningen — som omfattat inkomsttagare med en taxerad inkomst av 1 200—1 800 kronor (den lägre gruppen) respektive 1 800—3 000 kronor (den högre gruppen) — återgivas.

Antalet inkomsttagare i den lägre gruppen är 116 000 och i den högre 378 000. Den minsta civilståndsguppen är i båda fallen »gifta». Den utgör för den lägre inkomstgruppen 10 000 och för den högre 50 000 inkomsttagare. Relativt omfattar denna grupp knappt 9 respektive drygt 13 procent. Flerparten inom bägge inkomstgrupperna består av ensamstående kvinnor, som för den lägre gruppen utgöra 63 000 inkomsttagare eller 54 procent. Motsvarande tal för den högre inkomstgruppen är 194 000 inkomsttagare eller 51 procent. De ensamstående männen — 43 000 inkomsttagare eller 37 procent i den lägre inkomstgruppen och 133 000 inkomsttagare eller 35 procent i den högre — intaga således en mellanställning.

Vad beträffar åldersfördelningen inom de olika inkomstgrupperna äro åldersgrupperna »25 år eller mindre» och »68 år och mer» för gruppen »gifta» i den lägsta inkomstgruppen för små för att några säkra slutsatser om dem skola kunna dragas. Tydligt är emellertid att den mellersta åldersgruppen — 26—67 år — är den ojämförligt största. Den omfattar nära 10 000 inkomsttagare. För ensamstående män och ensamstående kvinnor i den lägsta inkomstgruppen är den äldsta åldersklassen den minsta. Den upptager 5 600 respektive 11 500 inkomsttagare eller 13 respektive 18 procent. För de ensamstående männen upptager den yngsta åldersgruppen det största antalet eller 23 200 inkomsttagare, medan 14 100 finnas i den mellersta åldersgruppen. För de ensamstående kvinnorna däremot dominerar den sistnämnda åldersgruppen med 28 800 inkomsttagare mot 22 700 i den yngsta åldersgruppen.

När det sedan gäller den högre inkomstgruppen visar denna en delvis annan fördelning på åldersklasser. För gifta är den mellersta inkomstklassen sålunda icke lika dominerande. Folkpensionärerna omfatta omkring 15 procent av gruppen. Fördelningen mellan de tre åldersklasserna är för ensamstående mera jämn än för den lägre inkomstgruppen. För ensamstående män utgöras dessa av respektive 53 000, 45 000 och 36 000 inkomsttagare, räknat från den lägsta till den högsta åldersklassen. Den inbördes storleken är således densamma som för inkomstgruppen 1 200—1 800 kronor. Liksom i denna grupp är i den nu aktuella inkomstgruppen, i vad avser de ensamstående kvinnorna, åldersklassen 26—67 år den största. Den omfattar omkring 75 000 individer. I motsats till den lägre inkomstgruppen är dock den lägsta åldersklassen mindre än den högsta. Klasserna utgöra omkring 51 000 respektive 68 000 inkomsttagare.

I fråga om yrkesställningen äro resultaten i den högre inkomstgruppen

alltför osäkra för att tillåta några slutsatser. I den lägre inkomstgruppen äro 55 procent av inkomsttagarna anställda, 32 procent icke yrkesverksamma och 10 procent företagare inom jordbruk. Övriga företagare utgöra omkring 3 procent.

Redovisningen av barnantalet är i stort sett mycket osäker. Vissa uppgifter härom ha dock lämnats i det föregående, vartill torde få hänvisas.

Omkring 18 procent av inkomsttagarna i den lägre inkomstgruppen ha icke alls påförts någon skatt. Särskilt stor är denna grupp som väntat bland folkpensionärerna. Bland dessa redovisas för både »ej gifta män» och för »gifta» 64 procent och för »ej gifta kvinnor» 82 procent utan skatt. I den högre inkomstgruppen ha totalt 34 procent av inkomsttagarna över huvud icke debiterats någon skatt. Även här utgöra folkpensionärerna den största gruppen utan skatt. Antalet inkomsttagare med skatt som allenast delvis respektive icke alls betalat denna utgör, relativt sett, 1 procent respektive 2,4 procent i den lägre inkomstgruppen. Motsvarande tal äro för den högre inkomstgruppen i båda fallen omkring 1 procent.

Av de tabellariska sammanställningarna framgår att sammanlagt 10,2 milj. kronor debiterats den lägre inkomstgruppen — 116 000 inkomsttagare. Härav hade vid tidpunkten för utförandet av den ifrågavarande undersökningen — hösten 1959 — ej erlagts ett belopp av 250 000 kronor eller 2,6 procent. Även om sistnämnda båda uppgifter äro osäkra, torde det dock med stor sannolikhet kunna antagas att den nämnda gruppen erlagt omkring 10 milj. kronor i skatt. Motsvarande uppgifter för inkomstgruppen 1 800—3 000 kronor visa att denna grupp, som omfattar i runt tal 380 000 inkomsttagare, påförts 76,4 milj. kronor i slutlig skatt. Resultatet av skatteuppbörden är osäkert, men det torde kunna antagas att 1,3 milj. kronor eller 1,6 procent ej erlagts i vederbörlig ordning. Gruppen skulle således ha erlagt omkring 75 milj. kronor i skatter och avgifter. Det bör emellertid beaktas att angivna belopp i fråga om storleken av erlagd skatt kan komma att stiga ytterligare, innan slutredovisning av uppbördsresultatet äger rum, då indrivningen icke var slutförd vid undersökningstillfället. Som jämförelse kan nämnas, att den relativa storleken av restskatten för hela skatteuppbörden den 31 december 1958 var 0,7 procent.

Sammanfattningsvis kan av den gjorda undersökningen den slutsatsen dragas, att de ifrågavarande inkomsttagarna fullgöra sin skyldighet att erlägga skatt på ett överraskande gott sätt. Såsom inledningsvis framhållits har det tidigare i olika sammanhang antagits, att en betydande del av de skatter och avgifter som påföras skattskyldiga i här avsedda inkomstlägen ej inbetalas. Dessa antaganden måste alltså i stort sett anses vara icke korrekta. På den grunden, att de avgifter som hänföra sig till folkpensionen och sjukförsäkringen icke i någon större utsträckning skulle erläggas av avgiftspliktiga med 1 200—1 800 kronor i taxerad inkomst, kan således en höjning av

den nu gällande gränsen av 1 200 kronor för avgiftsplikten icke motiveras. Huruvida av andra skäl en sådan ändring kan anses påkallad, därpå ha revisorerna icke ansett sig böra ingå. Motsvarande gäller i fråga om de konsekvenser i övrigt som den ifrågavarande undersökningen må kunna leda till. Det är emellertid tydligt, att resultatet därav måste vara av väsentlig vikt för vissa pågående utredningar, t. ex. för socialpolitiska kommittén, som enligt sina direktiv har att bl. a. pröva frågan huruvida en ändring av socialpolitiken kan vara motiverad på grund av de ändrade inkomstförhållandena i samhället. Vidare må erinras om att en särskild utredningsman nyligen tillkallats med uppdrag att utreda frågan om sättet för folkpensioneringens finansiering och därmed sammanhängande spørsmål. Enligt direktiven skall utredningen belysa innebörden av olika alternativ för avvägningen mellan avgifts- och skattefinansiering. Enligt revisorernas mening böra de uppgifter som i förevarande sammanhang framkommit vara till viss vägledning vid en dylik avvägning och även vid fullgörande av utredningsuppdraget i övrigt.

Utlåtanden har avgivits av *socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Norrbottens län* och *socialpolitiska kommittén* (Del II, s. 194—200).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. I anslutning till sin årliga redogörelse för det totala utfallet av skatteuppbörden har revisorerna denna gång framlagt resultatet av en särskild undersökning angående de lägsta inkomsttagarnas skattebetalning, avseende 1956 års inkomster. Undersökningen visar att dessa inkomsttagare tillfredsställande fullgjort sin skattskyldighet. Revisorerna har inte framställt något yrkande i anslutning till redogörelsen, vars resultat emellertid ansetts vara av vikt för vissa pågående utredningar. Härutinnan må framhållas revisorernas konstaterande att en ifrågasatt höjning av den gällande gränsen för avgiftsplikt beträffande folkpensionering och sjukförsäkring inte kan motiveras av bristande avgiftsbetalning.

Utskottet finner den framlagda redogörelsen jämte avgivna remissyttrandet inte ge anledning till något särskilt uttalande från utskottets sida och inskränker sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen
omförmåla.

25:o) **Vissa iakttagelser rörande 1959 års taxering m. m.** Under finansdepartementet, § 25, har revisorerna redovisat vissa iakttagelser rörande 1959 års taxering m. m. (Del I, s. 203—232).

Utskottet. Beträffande detta ärende kommer utskottet framdeles att avgiva utlåtande, vilket utskottet får för riksdagen
anmäla.

26:o) **Fördelningen av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun.** Under finansdepartementet, § 26, har revisorerna understrukit angelägenheten av att i betydligt större utsträckning än nu är fallet få till stånd en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun (Del I, s. 233—243).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Det är välbekant att den offentliga verksamheten undergått en kraftig utveckling under de senaste decennierna och att detta gäller såväl den av statsverket som den av kommunerna bedrivna. Förhållandet kan avläsas på skilda sätt. Bl. a. kommer det till uttryck därigenom att statsbidragen till kommunerna — såväl primärkommunerna som landstingen — stigit till allt större belopp och för närvarande torde uppgå till över 1,5 miljard kronor. En avsevärd del av utgifterna på riksstaten hänför sig således till dylika bidrag. Bl. a. med hänsyn till att motiven för dessa äro skiftande ha de bestämmelser som reglera bidragsgivningen blivit alltmer omfattande och delvis även komplicerade. Olägenheterna därav ha redan i skilda sammanhang uppmärksammats — nu senast av 1958 års besparingsutredning — och torde därför icke i detalj behöva belysas; det må räcka med att hänvisa till vad såväl decentraliseringsutredningen som allmänna statsbidragsutredningen härutinnan anfört, vilket i väsentliga hänseenden återgivits i det föregående. Det torde dock böra särskilt erinras om den betydande administrativa apparat som bidragen nödvändiggjort för både stat och kommun samt om den begränsning i den kommunala självbestämmanderätten som de ofta detaljerade föreskrifterna rörande villkoren för statsbidrags erhållande kunna medföra. Då man bedömer nackdelarna av det nu tillämpade systemet bör även uppmärksammas, att detta system icke blott innebär att kommunerna åtnjuta statsbidrag utan att det jämväl förekommer att staten — t. ex. inom undervisningsväsendet — erhåller bidrag av kommunerna. Detta är självfallet ägnat att ytterligare komplicera förhållandet på förevarande område.

De sålunda konstaterade olägenheterna med statsbidragssystemet föranledde som bekant decentraliseringsutredningen att år 1949 föreslå, att en särskild utredning skulle verkställas rörande riktlinjerna för en överarbetning av de skilda bestämmelserna på området. Denna utredning utfördes sedermera av allmänna statsbidragsutredningen, vars förslag — såsom redovisats i det föregående — numera föranlett beslut av statsmakterna i åtskilliga hänseenden. Det viktigaste innebär en omläggning av statsbidragsgivningen till primärkommunernas driftutgifter genom att vissa speciella driftbidrag ersatts av två, dels ett lärarlönebidrag och dels ett bidrag till högre skolor. Bidragsgivningen till landsting och landstingsfria städer behandlades dock icke av utredningen.

Oaktat således åtskilliga förenklingar redan genomförts, kvarstår allt-

jämt ett betydande antal statsbidrag. Såvitt revisorerna kunnat utröna uppgår antalet därav till ca 150. Även om man genom åtgärder av liknande slag som de redan vidtagna kan ernå ytterligare rationaliseringsvinster på förevarande område, torde det likväl icke vara möjligt att på denna väg komma fram till ett system som fyller rimliga anspråk på enkelhet. Det förtjänar att i sammanhanget erinras om att allmänna statsbidragsutredningens ursprungliga förslag, som syftade till längre gående förenklingar än de numera genomförda, icke ansetts kunna förverkligas. Väsentliga olägenheter komma, såvitt revisorerna förstå, alltjämt att kvarbliva vid bibehållandet av ett statsbidragssystem enligt nuvarande principiella riktlinjer. Om man vill få till stånd mera genomgripande förenklingar, torde det därför vara nödvändigt att undersöka förutsättningarna för att finna helt nya och mera praktiska lösningar.

Vid sina överväganden av olika sätt att lösa de med statsbidragsgivningen sammanhängande problemen berörde allmänna statsbidragsutredningen även frågan om en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan å ena sidan staten och å andra sidan kommunerna. Utredningen upptog dock icke frågan till mera ingående behandling. Enligt revisorernas mening kan det emellertid vara förtjänt att övervägas, huruvida icke trots allt fördelar skulle vara att vinna genom en sådan uppdelning. Revisorerna ha funnit det så mycket mera angeläget att upptaga frågan härom till diskussion som det vid remissbehandlingen av statsbidragsutredningens betänkande bl. a. från ledande kommunalt håll anmärkts på att detta spörsmål ej närmare behandlats.

Man brukar understundom angiva, att uppgifter som huvudsakligen avse individernas elementära livsbetingelser äro statliga, medan samhällsuppgifter där intressegemenskapen endast sträcker sig till en mindre, lokalt begränsad krets ha kommunal karaktär. Men en sådan gränsdragning mellan de statliga och kommunala uppgifterna kan givetvis icke bli skarp. Det allmänna föreställningssättet beträffande gränsdragningen i detta avseende undergår även förskjutningar från tid till annan liksom uppfattningen om vilka uppgifter som skola bli föremål för samhällets verksamhet. Allmänna statsbidragsutredningen ifrågasatte, om det verkligen vore motiverat eller ens möjligt att uppdraga en gränslinje mellan principiellt statliga och principiellt kommunala uppgifter. Utredningen kom därvid till den uppfattningen, att en dylik gränsdragning i realiteten icke vore hållbar.

Det torde i och för sig vara riktigt, att de samhälleliga uppgifterna näppeligen kunna uppdelas på sådant sätt, att de i olika förekommande fall kunna sägas naturligt ankomma på staten respektive på kommunerna. Revisorerna äro också för sin del medvetna om att någon åtskillnad som har sin grund i sakens egen natur icke föreligger mellan stat och kommun i förevarande avseende. Ett sådant konstaterande synes emellertid icke utesluta, att det vid en genomgång av de samhälleliga uppgifterna kan visa sig lämpligt

att från rent praktiska utgångspunkter verkställa en fördelning av uppgifterna mellan stat och kommun. Innebörden därav skulle självfallet vara, att man bestämde sig för att somliga samhällsuppgifter borde betraktas som en statlig angelägenhet och således finansieras över statsbudgeten, medan andra uppgifter förbehölles kommunerna. Därigenom skulle, såvitt revisorerna kunna bedöma, flera av de olägenheter som äro förbundna med den nuvarande statsbidragsgivningen i väsentliga avseenden komma att elimineras. Helt allmänt skulle man kunna uttrycka saken så, att fördelarna skulle komma att stå i omvänt förhållande till de olägenheter som följa med en statsbidragsgivning enligt nuvarande principer. Den främsta omedelbara vinsten skulle förmodligen ligga i den administrativa förenkling med åtföljande kostnadsbesparingar för både stat och kommun som bleve möjlig att ernå.

Vad beräffar de fördelar som skulle kunna följa med en omläggning efter nu antydda riktlinjer må ytterligare framhållas, att det stundom göres gällande att statsmakterna genom olika beslut ålägga kommunerna nya utgifter, till vilka visserligen utgå statsbidrag men vilka likväl förrycka kommunernas planer. En sådan uppdelning av de samhälleliga uppgifterna som här berörts skulle i stort sett undanrycka grunden för dylika beslut. Kommunerna skulle därför på ett helt annat sätt än vad för närvarande är möjligt kunna på längre sikt planera sin ekonomi, vilket måste vara värdefullt såväl för dem själva som för statsverket. Den kommunala självbestämmanderätten skulle därjämte i hög grad stärkas genom en reform av nu åsyftad innebörd.

Revisorerna äro medvetna om att de nu anförda synpunkterna delvis äro teoretiska. Otvivelaktigt skulle också betydande svårigheter av rent praktisk natur uppstå vid ett alltför snabbt genomförande av det ovan skisserade systemet. Det sedan länge bestående, i och för sig naturliga samspelet mellan stat och kommun vid fullgörandet av samhällsuppgifterna kan knappast upphöra utan att betydande problem och även icke önskvärda konsekvenser skulle uppstå. Revisorerna anse sig därför ej kunna förorda, att ett dylikt radikalt försök göres att i ett enda slag lösa de olägenheter som äro förbundna med den nuvarande bidragsgivningen. Enligt revisorernas mening bör man likväl i fortsättningen allvarligt sträva efter att i betydligt större utsträckning än nu är fallet få till stånd en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun. Därigenom skulle bl. a. förutsättningar skapas för att ytterligare eliminera bidrag som ur ekonomisk synpunkt måste vara av ringa betydelse för respektive mottagare. En sådan strävan kommer, därest den målmedvetet fullföljes under tillräckligt lång tid, att utan tvekan medföra en mera rationell ordning på förevarande område än den nu tillämpade.

Vid genomförandet av den förut skildrade bidragsreformen har en rikt-

punkt varit, att ytterligare skattetrycksskillnader mellan kommunerna icke skola uppstå som en följd av omläggningen av statsbidragssystemet. Erinras må att frågan om en kommunal skatteutjämning aktualiserades i allmänna statsbidragsutredningens första betänkande. I samband med anmälan av frågan om fortsatt utredning angående rationalisering av de statliga driftbidragen till primärkommunerna anförde emellertid föredragande departementschefen bl. a., att skatteutjämningsproblemet finge lösas i annan ordning. Denna ståndpunkt intog jämväl 1957 års riksdag vid behandlingen av de förut omnämnda förslagen. Sedermera har en särskild utredning tillkallats i ämnet. En sådan stegvis genomförd uppdelning av de offentliga uppgifterna som här ifrågasatts av revisorerna kommer, såvitt kan bedömas, knappast att medföra någon mera väsentlig förändring av skattetrycket för olika kommuner. Å andra sidan må framhållas att ett lämpligt utformat system för en kommunal skatteutjämning måste underlätta en sådan långsiktig reform som här diskuterats. Det synes därför motiverat att nysnämnda utredning under sitt fortsatta arbete beaktar vad revisorerna nu anført. Detsamma gäller givetvis även vissa andra pågående utredningar, avseende områden som beröras av förevarande spörsmål. Särskilt må erinras om socialpolitiska kommittén och 1957 års polisutredning. Sistnämnda utredning har enligt vad som offentligen uppgivits numera fattat principbeslut om att föreslå ett förstatligande av polisväsendet. Det är enligt revisorernas mening angeläget, att man vid ett eventuellt förverkligande av kommitténs förslag söker en sådan lösning av uppkommande finansieringsproblem, att här åberopade synpunkter i görligaste mån komma att beaktas. De ekonomiska frågor som därvidlag aktualiseras synas över huvud vara av sådan omfattning, att man just i detta sammanhang bör tillvarataga möjligheterna att åstadkomma en mera rationell fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun.

Utlåtanden har avgivits av *socialstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, statens organisationsnämnd, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Östergötlands län, länsstyrelsen i Hallands län, länsstyrelsen i Älvsborgs län, fullmäktige i riksbanken, socialpolitiska kommittén, 1958 års skatteutjämningskommitté, mentalsjukvårdens statsbidragsutredning, 1957 års polisutredning, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Sveriges akademikers centralorganisation, Landsorganisationen i Sverige och Svenska arbetsgivareföreningen* (Del II, s. 225—242).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Revisorerna har under förevarande punkt i sin berättelse erinrat om allmänna statsbidragsutredningens år 1956 framlagda betänkande om förenklad statsbidragsgivning i fråga om driftbidrag till primärkommunerna samt om 1957 års riksdags beslut i ämnet i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 112. Revisorerna har vidare framhållit att allmänna statsbidragsutredningen inte behandlade frågor som har avseende på bidrag till landsting och landstingsfria städer, vilka bidrag främst avser sjuk- och hälsovård; dessa statsbidragsfrågor har behandlats eller avses skola behandlas av vissa särskilda utredningar. Slutligen erinrar revisorerna om att 1958 års besparingsutredning framhållit vikten av att rationaliseringsmöjligheterna i samband med statsbidragsgivning av olika slag tillvaratas.

För egen del konstaterar revisorerna, att oaktat åtskilliga förenklingar i statsbidragssystemet redan genomförts allttjämt ett betydande antal statsbidrag kvarstår. Enligt revisorerna kommer väsentliga olägenheter att vara förenade med bibehållandet av ett statsbidragssystem enligt nuvarande principiella riktlinjer; det anses därför nödvändigt att undersöka förutsättningarna för att finna helt nya och mera praktiska lösningar, om man vill få till stånd mera genomgripande förenklingar. Revisorerna, som förklarar sig vara medvetna om att någon åtskillnad som har sin grund i sakens egen natur inte föreligger mellan stat och kommun med avseende på de samhälleliga uppgifternas fördelning, förordar inte att man i ett slag radikalt söker lösa de olägenheter som är förbundna med den nuvarande bidragsgivningen. Revisorerna anser likväl att man i fortsättningen bör allvarligt sträva efter att i betydligt större utsträckning än nu är fallet få till stånd en uppdelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun. Under erinran om den numera tillsatta skatteutjämningskommittén anser revisorerna motiverat att denna under sitt fortsatta arbete beaktar vad revisorerna anfört; detsamma gäller vissa andra pågående utredningar. Revisorernas berättelse på denna punkt utmynnar inte i något krav på utredning eller eljest i något bestämt yrkande, utan har närmast karaktären av en allmän rekommendation.

I de avgivna remissyttrandena går åsikterna i förevarande hänseende ganska starkt isär. Medan i vissa yttranden redovisas en positiv inställning till frågan om åtgärder för åstadkommande av en mera rationell fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun, lägges i andra yttranden huvudvikten på att man i första hand bör söka förenkla och rationalisera den nuvarande ordningen för statsbidragsgivningen till kommunerna.

För egen del finner sig utskottet i den betydelsefulla och vittsyftande frågan om en ändrad fördelning av samhällsuppgifterna mellan stat och kommun inte böra göra annat uttalande än att en oeftergivlig förutsättning för rationaliseringsåtgärder i sådant syfte synes vara, att åtgärderna skulle kunna genomföras utan men för den i varje särskilt fall berörda verksamheten. Enligt utskottets mening talar övervägande skäl för att man f. n. inte

går längre än till överväganden om erforderliga rationaliseringar inom det nuvarande systemets ram. Frågorna om en ytterligare förenkling av statsbidragssystemet och ytterligare avlösning av statsbidrag torde härvid stå i förgrunden. Hithörande spörsmål förtjänar enligt utskottets mening att följas med uppmärksamhet och torde för övrigt kunna väntas komma under bedömande i anslutning till förslag från vissa i ärendet omnämnda, pågående utredningar.

Under hänvisning till det anförda finner sig utskottet böra inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen
omförmåla.

27:o) **Den statliga publikationsverksamhetens finansiering.** Under finansdepartementet, § 27, har riksdagens revisorer förordat, att principerna för den statliga publikationsverksamhetens organisation och finansiering omprövas (Del I, s. 244—259).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Den statliga publikationsverksamheten har med tiden nått en betydande utveckling. Den ekonomiska omslutningen av denna verksamhet kan — bortsett från de affärsdrivande verken — för närvarande beräknas till ett årligt belopp av över 4 milj. kronor. Avräknas försäljningsmedel och övriga inkomster uppgå nettokostnaderna för statsverket till omkring 2,5 milj. kronor. Verksamhetens omfattning får ses mot bakgrunden av den tillväxt den offentliga sektorn över huvud uppnått till följd av samhällsutvecklingen.

Bortsett från ett fåtal myndigheter, vilka helt sakna publikationsverksamhet, förekommer numera dylik verksamhet i större eller mindre utsträckning hos samtliga centrala förvaltningsmyndigheter. Mottagare äro dels till myndigheten hörande lokalorgan och befattningshavare, dels andra statliga myndigheter, kommunala organ, sammanslutningar och organisationer med anknytning till myndighetens intresseområde, enskilda företag m. fl. Syftet är i regel att bekantgöra erfarenheter av verksamheten eller förhållanden inom ämbetsområdet samt att sprida råd och upplysningar m. m. I dessa hänseenden ingår uppenbarligen publikationsverksamheten som ett betydelsefullt och nödvändigt inslag i myndigheternas funktioner, utan vilket de ej kunna agera på sätt föreskrives i instruktioner eller andra tjänsteföreskrifter eller eljest förutsattes. Denna form för offentliggörande torde också vara betydligt effektivare och mindre kostnadskrävande än exempelvis konferenser eller liknande former för spridande av motsvarande upplysningar.

Även om således anledning till erinran icke kan riktas mot publikationsformen som sådan, är därmed icke givet att — med bibehållande av fördelarna med denna verksamhet — utrymme icke skulle finnas för rationellare eller kostnadsbesparande åtgärder. Revisorerna ha ur dessa synpunkter underkastat den statliga publikationsverksamhetens organisation, uppläggning

och finansieringsförhållanden vid flertalet verk och myndigheter en närmare granskning. Den verkställda utredningen har givit revisorerna anledning till särskilt uttalande i följande hänseenden.

Karakteristiskt för publikationsverksamheten är att den nära nog undantagslöst finansieras med anslag över riksstaten. I regel anvisas därvid medel från särskild anslagspost under omkostnadsstaten, i andra fall från närmast berört sakanslag eller för ändamålet särskilt anvisat anslag. En sådan finansieringsmetod framstod också som helt naturlig i ett tidigare skede av statsverksamheten, då denna avsåg mer begränsade förhållanden. Den vidgning av den offentliga sektorn som kännetecknat de senaste decenniernas samhällsutveckling har emellertid i stor utsträckning avsett serviceområden, där det allmänna tillhandahåller tjänster eller övertagit verksamhet som tidigare antingen helt saknats eller ankommit på privata eller andra intressenter. Det är icke utan vidare givet, att den publikationsverksamhet som har sitt samband med denna form av statsverksamhet i sin helhet skall belasta statsverket. Tvärtom synes det naturligt att den bekostas av vederbörande intressenter, särskilt som det icke sällan får antagas att verksamheten för dessa skulle bli dyrare eller mindre rationell, om icke denna statliga service tillhandahölles.

Den av revisorerna gjorda granskningen utvisar emellertid, att denna principiella uppfattning om kostnadsfördelningen på detta område knappast vunnit beaktande inom statsförvaltningen. De försäljningsinkomster som härflyta från publikationsverksamheten äro sålunda relativt betydelselösa. Endast ett fåtal myndigheter redovisa mera betydande sådana inkomster, medan hos flertalet myndigheter inkomsterna i bästa fall kunna uppgå till ca tio procent av motsvarande utgiftssumma. Revisorerna ha också fått den uppfattningen, att myndigheterna i allmänhet icke särskilt intresserat sig för de möjligheter som kunna föreligga att skapa försäljningsinkomster för publikationsverksamheten. Det torde knappast råda något tvivel om att detta sammanhänger med att myndigheterna som regel icke äga disponera inflytande försäljningsmedel. Dessa måste sålunda i allmänhet inlevereras till statsverket. Bestämmelser som ge anvisning om de principer efter vilka en debitering bör ske saknas, och den praxis som i detta hänseende föreligger växlar starkt olika myndigheter emellan. Kommuner och andra få sålunda i vissa fall betala, i andra däremot icke, och även i fall där närbesläktad verksamhet bedrivs vid olika myndigheter finnas exempel på att tilldelningen av publikationer skett efter olika principer.

Enligt revisorernas mening äro förhållandena i angivna hänseende icke tillfredsställande. I första hand synes angeläget att få myndigheterna intresserade av att öka möjligheterna till försäljningsinkomster. Detta torde kunna ske genom att medgivande lämnas myndigheterna att helt eller delvis disponera inflytande försäljningsinkomster. Förutsättningarna härför synas

dock närmare böra undersökas. I anslutning till ett dylikt medgivande böra också meddelas direktiv från central myndighet om principerna för försäljningsinkomsternas uttagande och om grunderna för prissättningen. För att ernå bättre överblick över inkomsternas storlek och fördelning bör därjämte övervägas en enhetligare budgetmässig redovisning av ifrågavarande medel.

Självfallet är det icke alltid möjligt eller lämpligt att uttaga ersättningar för tillhandahållna publikationer. I betydande utsträckning distribueras dessa nämligen till rent statliga mottagare eller andra intressenter, där det allmänna kan ha ett starkt intresse av publikationernas spridning. I dylika fall, där publikationsverksamheten således i betydande utsträckning förutsätter en gratisdistribution, bör verksamheten alltjämt finansieras över riksstaten. I andra fall åter kan myndighetens verksamhet vara mera markerat utåtriktad, och det finnes då icke någon anledning att belasta statsverket med kostnaderna för de publikationer som vederbörande intressenter draga nytta av i sin egen verksamhet. Medel för utgivandet av ifrågavarande publikationer bör därför ej anvisas över riksstaten utan verksamheten göras ekonomiskt självbärande samt i princip baseras på inflytande försäljningsmedel. I detta fall bör således av statlig myndighet bedriven publikationsverksamhet beträffande sina förutsättningar icke skilja sig från en i privat regi bedriven motsvarande förlagsverksamhet.

Publikationsverksamhet av nyss angiven typ förekommer nästan icke alls hos statliga myndigheter. Hos en myndighet — skolöverstyrelsen — bedrivs dock sådan verksamhet i relativt stor utsträckning. Erfarenheterna därav äro enligt vad revisorerna inhämtat goda. En granskning av förhållandena vid andra verk ger vid handen, att stora möjligheter i många andra fall torde föreligga att basera publikationsverksamheten på självbärande basis. En utvidgning av denna finansieringsform torde icke oväsentligt minska anslagskraven och samtidigt också öka möjligheterna för myndigheterna att utgiva flera nya publikationer. Revisorerna vilja därför förorda att myndigheterna anmodas utreda möjligheterna för en omläggning av sin publikationsverksamhet enligt denna metod samt att fortsättningsvis i samband med nya anslagskrav medel anvisas först sedan det särskilt visats att verksamheten icke kan göras ekonomiskt självbärande. Beträffande förlagsrörelsens närmare uppläggning och organisation torde av skolöverstyrelsen tillämpade principer kunna tjäna som vägledning. Inom ramen för en förlagsrörelse enligt självbärande principer böra myndigheterna kunna ges största möjliga rörelsefrihet vid verksamhetens handhavande.

Under åberopande av vad sålunda anförts vilja revisorerna förorda, att principerna för den statliga publikationsverksamhetens organisation och finansiering tagas under omprövning i enlighet med vad revisorerna föreslagit.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret, statistiska centralbyrån, statens sakrevision, statens organisationsnämnd, skolöverstyrelsen* och *kommerskollegium* (Del II, s. 242—250).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Efter en redogörelse för den statliga publikationsverksamheten och dess organisation, uppläggning och finansieringsförhållanden har revisorerna gjort vissa uttalanden angående ökande av möjligheterna till försäljningsinkomster samt myndigheternas rätt att disponera sådana inkomster, angående principerna för försäljningsinkomsternas uttagande och grunderna för prissättningen samt angående den budgetmässiga redovisningen av ifrågavarande medel. Revisorernas uttalande utmynnar i ett förslag att principerna för den statliga publikationsverksamhetens organisation och finansiering omprövas.

I de avgivna remissyttrandena diskuteras de olika av revisorerna framförda uppslagen och framföres synpunkter av delvis principiell natur. Sammanfattningsvis kan sägas att någon entydig uppfattning i ämnet inte redovisats från remissmyndigheternas sida.

Utskottet vill för egen del helt allmänt instämma i den av revisorerna uttalade uppfattningen, att det i vissa fall synes diskutabelt huruvida statsverket bör belastas med kostnaden för publikationer som privata eller andra intressenter drar nytta av i sin egen verksamhet. Särskilt vid tillkomsten av nya publikationer synes det angeläget att det klarlägges i vilken utsträckning finansieringen kan ske utan anlåtande av statsmedel. En annan omständighet som är förtjänt av beaktande ur statsfinansiell synpunkt är tryckningskostnadernas storlek. Enligt utskottets mening är den av revisorerna väckta frågan förtjänt av att följas med uppmärksamhet — även om vägande invändningar synes kunna göras mot alltför generellt inriktade åtgärder inom förevarande område. Utskottet föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet här anfört.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande anfört.

28:o) **Kostnaderna för riksdagstrycket.** Under finansdepartementet, § 28, har revisorerna anfört vissa synpunkter på frågan om kostnaderna för riksdagstrycket (Del I, s. 260—265).

Utskottet. Beträffande detta ärende kommer utskottet framdeles att avgiva utlåtande, vilket utskottet får för riksdagen
anmäla.

29:o) **Anskaffning av tjänstedräkt och tjänstetecken m. m.** Under finansdepartementet, § 29, har revisorerna föreslagit åtgärder i syfte att nedbringa kostnaderna för tjänstedräkter m. m. (Del I, s. 266—276).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Det avlöningssystem som tillämpas inom statsförvaltningen är i stort sett ett rent kontantlönesystem. I princip gäller således, att i den mån förmåner tillhandahållas in natura, vilket förekommer i viss omfattning, vederbörande tjänsteman har att å lönen vidkännas avdrag för dem. De undantag som förekomma från denna regel äro av tämligen begränsad räckvidd och sammanhännga oftast med tjänstgöring under sådana förhållanden, att tjänstemannen i annat fall skulle vidkännas merkostnader, till vilka hänsyn icke tagits vid löneavvägningen och som därför fått täckas genom särskild kontant ersättning.

Uttryck för nu nämnda principer äro bl. a. bestämmelserna i Saar och tilläggsbestämmelserna till Saar om tjänstedräkt och tjänstetecken m. m., för vilka redogjorts i det föregående. Till tjänsteman som är pliktig att bära eller inneha tjänstedräkt eller tjänstetecken eller vars tjänstgöring påkallar nyttjande av särskild skyddsbeklädnad må sålunda genom vederbörande myndighets försorg utlämnas för ändamålet erforderliga persedlar och materialier. Utlämnandet sker antingen med äganderätt, varvid tjänstemannen har att erlægga ersättning därför enligt särskilda föreskrifter i reglementet, eller också såsom lån mot ersättning; i vissa speciella fall kan även lån utan ersättning förekomma. Beträffande fördelningen mellan statsverket och den enskilde av kostnaderna åsyfta bestämmelserna i Saar en sådan reglering av kostnadsfrågan, att det för varje tjänsteman blir i ekonomiskt avseende i stort sett likgiltigt, om han är underkastad uniformsplikt eller ej.

Revisorerna ha, såsom framgår av det föregående, från ett antal civila myndigheter inhämtat uppgifter i fråga om statsverkets kostnader för tjänstedräkt m. m. Därav framgår att utgifterna för detta ändamål under senaste budgetår för de undersökta myndigheternas del uppgingo till nära 3,7 milj. kronor; föregående budgetår voro kostnaderna än större eller över 4 milj. kronor.

Vederbörande myndigheter ha i regel utfärdat utförliga bestämmelser om skyldigheten att bära tjänstedräkt ävensom om andra i sammanhanget aktuella förhållanden. Av bestämmelserna framgår bl. a., att omfattningen av uniformsplikten varierar starkt vid skilda ämbetsverk. Olikheterna härutinnan äro givetvis i främsta rummet beroende av tjänstens krav. Det vill emellertid förefalla revisorerna, som om särskilt vissa myndigheter under senare år medvetet sökt begränsa uniformsplikten. Denna har — för att taga ett exempel — sålunda helt upphävts för den manliga sjukvårdspersonalen vid de statliga sinnessjukhusen fr. o. m. den 1 juli 1956. Mot bak-

grunden av de förut nämnda betydande kostnaderna för ändamålet och även i betraktande av att personalen i varje fall stundom torde betrakta det som en viss olägenhet att vara skyldig att bära tjänstedräkt, finna även revisorerna det motiverat att uniformsplikten i möjligaste mån begränsas. Vederbörande myndigheter böra därför tid efter annan underkasta bestämmelserna i ämnet en översyn i sådant syfte.

Av de uppgifter revisorerna införskaffat kan vidare inhämtas att nu gällande beklädnadsreglementen i flera fall utfärdats relativt nyligen. I andra fall åter äro bestämmelserna av gammalt datum; bl. a. gäller detta vattenfallsverket, som dock förklarar sig ämna utfärda nya föreskrifter. Enligt revisorernas mening är det önskvärt att så snarast sker, då de nu tillämpade bestämmelserna i åtskilliga hänseenden synas föråldrade. I detta sammanhang må också framhållas önskvärdheten av att samtliga myndigheter hålla sig fortlöpande underrättade om kostnadsutvecklingen, så att priserna å uniformspersedlar m. m. kunna, med iakttagande av gällande föreskrifter, anpassas till de verkliga utgifterna för ändamålet.

När det gäller tillverkningen av tjänstedräkter och anskaffningen av för dessa erforderliga tyger m. m. anlitas såväl statliga som privata företag. Upphandlingarna ske i regel genom särskilt anbudsförfarande, varför det torde kunna förutsättas att de äga rum på ett för statsverket och personalen så fördelaktigt sätt som möjligt. I regel ombesörjer varje myndighet för sig inköp av tyger m. m. Att så är fallet beror bl. a. på skilda önskemål i fråga om kvaliteter, utförande m. m. Av de uppgifter luftfartsstyrelsen lämnat framgår emellertid att luftfartsverkets uniform är av samma modell som flygvapnets. På grund härav kan den personal som så önskar vid närmast belägna flygflottilj utprova och avhämta uniform, varvid ett avsevärt lägre pris erhålles än om anskaffningen ägt rum i annan ordning. Det vid luftfartsverket sålunda tillämpade förfarandet ger revisorerna anledning att ifrågasätta, huruvida det icke skulle vara möjligt att i nu avsedda fall samtliga civila statsmyndigheter utnyttjade en och samma uniformmodell. Den av olika skäl betingade variationen i uniformeringen skilda myndigheter emellan skulle därvid kunna erhållas genom — förutom skilda tjänste-tecken — bl. a. olika färger på tygerna. En sådan gemensam uniform skulle genom de stora serier i vilka den skulle komma att tillverkas avsevärt kunna nedbringa kostnaderna för ifrågavarande ändamål för både personalen och statsverket. Anskaffningen skulle också kunna koncentreras till allenast en myndighet, exempelvis postverkets centralupphandling, varigenom även de administrativa utgifterna i sammanhanget skulle reduceras.

Sammanfattningsvis tala här anförda synpunkter för att kostnaderna för tjänstedräkter m. m. kunna nedbringas i icke oväsentlig omfattning. Revisorerna få fördenskull föreslå att åtgärder i sådant syfte snarast måtte vidtagas.

Utlåtanden har avgivits av *fångvårdsstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret, statens sakrevision och generaltullstyrelsen*. (Del II, s. 251—263).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Såsom vissa av remissmyndigheterna påpekat är en korrigerings av revisorernas kostnadsberäkningar påkallad i anledning av att i desamma inbegrips även utgifter för tjänstedräkt m. m. åt kollektivavtalsanställd personal. Även med bortseende från sistnämnda utgifter framstår kostnaderna för här ifrågasatt ändamål likväl som relativt betydande, och utskottet finner det i likhet med revisorerna i och för sig motiverat att uniformsplikten begränsas i den mån detta befinnes praktiskt genomförbart.

Vad angår det av revisorerna berörda önskemålet att myndigheterna håller sig fortlöpande underrättade om kostnadsutvecklingen, så att priserna på persedlar m. m. kan anpassas till de verkliga utgifterna för ändamålet, lär av remissyttrandena kunna utläsas att prissättningen redan f. n. sker med beaktande av denna synpunkt.

Revisorerna anser det bl. a. av kostnadsskäl eftersträvanvärt att samtliga civila statsmyndigheter utnyttjar en och samma uniformmodell. Såsom av remissyttrandena framgår torde emellertid praktiska skäl lägga hinder i vägen för en alltför långt gående likriktning härvidlag. Exempelvis vid televerket torde tjänstens krav motivera en avvikande utformning av uniformer. I den mån en gemensam uniformstyp kunde tillverkas torde detta emellertid vara ägnat att nedbringa kostnaderna.

Ett steg i riktning mot ett förbilligande kan också vinnas genom den av revisorerna rekommenderade koncentrationen av anskaffningen. Enligt generalpoststyrelsen föreligger emellertid f. n. ej möjlighet att, på sätt revisorerna tänkt sig, koncentrera anskaffningen till postverkets centralupphandling. En framkomlig väg skulle måhända vara att koncentrera persedelsanskaffningen till generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen och telestyrelsen, inom vilkas ämbetsområden uniformanskaffningen är av sådan storleksordning att konfektionsbeställningar kan utläggas på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt. Denna fråga synes utskottet vara förtjänt att närmare övervägas.

Sammanfattningsvis får utskottet föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet i denna fråga anfört.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av riksdagens revisorers ifrågasatt uttalande anförl.

30:o) **Inköp av djur för vetenskapliga försök m. m.** Under finansdepartementet, § 30, har revisorerna förordat, att frågan om anskaffning av djur för vetenskapliga försök ävensom frågan om tillgodoseendet av lokalutrymmen för sådana djur närmare prövas (Del I, s. 277—287).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Revisorerna ha från ett 20-tal olika statliga myndigheter och därmed jämställda institutioner inhämtat vissa uppgifter rörande de djur som användas för vetenskapliga försök, undervisning, sjukvårdande ändamål m. m. Det material som ställts till revisorernas förfogande är i vissa avseenden ofullständigt. Den främsta anledningen härtill är givetvis svårigheten att i efterhand få fram säkra uppgifter om värdet av gjorda inköp m. m. Enligt revisorernas mening synes dock med god vilja från samtliga uppgiftslämnarens sida ett mera fylligt material ha kunnat ställas till revisorernas förfogande. Vad som framkommit vid den gjorda undersökningen torde emellertid vara tillräckligt för att ge en ungefärlig bild av förhållandena i förevarande avseenden.

De kostnader för anskaffning av ifrågavarande djur som direkt belasta anslag å riksstaten torde f. n. betydligt överstiga en miljon kronor per budgetår. Utfodring och skötsel samt djurstallars underhåll medföra utgifter om minst samma belopp. I sammanhanget bör emellertid beaktas att de sammanlagda kostnaderna för de anskaffningar som ske i här avsett syfte i verkligheten äro långt större, då betydande sådana finansieras genom forskningsanslag. Uppgifter härom ha i regel icke lämnats vid den gjorda undersökningen. Vidare må framhållas att den allt intensivare forskning som i olika hänseenden bedrivs uppenbarligen kommer att under de närmaste åren giva ifrågavarande verksamhet en än större omfattning, varigenom de totala utgifterna härför torde komma att stiga till högst betydande belopp. Därom vittna bl. a. de önskemål som framförts om nya eller utvidgade djurstallar m. m.

I betraktande av vad nu anförts och med hänsyn till vad i övrigt framkommit vid den gjorda undersökningen är det enligt revisorernas mening motiverat att närmare överväga, vad som kan och bör åtgöras för att giva hithörande verksamhet en mera rationell utformning. Vad som därvid särskilt synes böra beaktas är på vad sätt anskaffning och förvaring av djuren i fortsättningen bör äga rum.

Anskaffningen av djur ombesörjes för närvarande i stort sett av varje särskild förbrukare för sig, i regel genom köp direkt från vederbörande uppfödare, inom eller utom landet. Uppfödning förekommer även i viss utsträckning. Samköp mellan olika förbrukare äger rum endast undantagsvis, och detta gäller även beträffande olika institutioner vid exempelvis ett och samma universitet, även om fråga är av djur av enahanda slag. I organisa-

toriskt avseende ske inköpen mycket olika; avgörande härför synes ofta vara vederbörande förbrukares individuella läggning. Den nu tillämpade ordningen kan naturligtvis vara förenad med vissa fördelar, men enligt revisorernas mening kunna icke därigenom önskemålen om en god hushållning i personellt och materiellt avseende anses bli bäst tillgodosedda i längden. Skälet härför är icke minst de ökande svårigheter som vissa uppgiftslämnare omnämnt, när det gäller att tillgodose behovet av försöksdjur. En samordning av anskaffningen bör därför komma till stånd både i vad avser själva organisationen och inköpskällorna.

När det gäller utformningen av en sådan samordnad anskaffning äro givetvis olika alternativ tänkbara, bl. a. beträffande frågan om hur långt ett förenhetligande bör drivas. Ett alternativ är att samordna all inköps- och uppfödningens verksamhet för hela landet, antingen för samtliga eller för vissa djurslag, ett annat att i exempelvis Stockholm, Göteborg, Uppsala och Lund — de orter där det största behovet av försöksdjur torde föreligga — organisera särskilda centraler, som skulle, antingen genom uppfödning eller köp, förse förbrukarna i respektive städer med djur. Till dessa centraler skulle även avnämarna på andra håll i landet hänvisas. Också beträffande den närmare utformningen av dessa centraler kunna olika alternativ övervägas. Ett är att i enlighet med den s. k. huvudförvaltningsprincipen uppdraga åt den myndighet som har det största behovet av visst slags djur att ombesörja anskaffning, vård m. m. av detta djurslag jämväl för andra myndigheters och institutioners räkning. Ytterligare ett tänkbart alternativ är att låta vederbörande förbrukare själv svara för anskaffningen men samtidigt ålägga honom att därvid inhämta råd om inköpskälla, prissättning m. m. hos viss institution, t. ex. statens bakteriologiska laboratorium. Vilken lösning som bör väljas kan icke angivas utan en närmare undersökning, varvid förhållandena vid de olika myndigheterna m. fl. närmare böra studeras. Det kommer därvid måhända att visa sig, att en enhetlig lösning icke är möjlig eller lämplig utan att olika alternativa lösningar böra kombineras. Avgörande härför måste bl. a. vara tillgången på djurstallar och övriga erforderliga utrymmen hos olika förbrukare. Syftet med den av revisorerna åsyftade undersökningen bör emellertid vara att åstadkomma en ordning som med tillgodoseende av de olika institutionernas behov kan i görligaste mån nedbringa anskaffnings- och vårdkostnaderna. Ett av de mest framträdande önskemålen därvidlag är givetvis att uppkommande byggnadsfrågor få en så ändamålsenlig lösning som möjligt.

Som tidigare framhållits föreligger i olika delar av landet ett betydande behov av nya byggnader för den djurexperimentella verksamheten. Veterinärmedicinska anstalten, för att taga ett exempel, anmäler önskemål härutinnan, kostnadsberäknat till i runt tal 1,5 miljon kronor. Framhållas må också att chefen för ecklesiastikdepartementet vid anmälan i årets stats-

verksproposition av anslagsbehoven å kapitalbudgeten för detta departement omnämnt flera projekt, vilka helt eller delvis avsett att tillgodose krav på särskilda utrymmen för olika institutioners djuravdelningar. Departementschefen funne det i och för sig angeläget att dessa byggnadsfrågor löstes. Enligt departementschefens mening ingåve dock de redovisade kostnadsberäkningarna starka betänkligheter. Vidare funne han det tveksamt, om sättet att lösa dessa frågor — genom helt eller delvis fristående anläggningar — vore ändamålsenligt. Planeringen vid respektive lärosäten borde därför syfta till mera samlande lösningar och avse ett så långt möjligt gemensamt utnyttjande av ifrågavarande djuravdelningar. Att revisorerna med hänsyn till de iakttagelser som gjorts i förevarande sammanhang helt ansluta sig till denna uppfattning torde framgå av vad i det föregående anförts. Enligt revisorernas mening bör det i fortsättningen ej heller förekomma, att byggnader för här avsett ändamål projekteras eller uppföras utan att förutsättningarna för enhetliga lösningar av hithörande frågor närmare klarlagts. Fördelarna därmed äro så uppenbara att de icke närmare torde behöva utvecklas. Här må endast pekats på de möjligheter som yppas att minska såväl själva byggnadskostnaderna som utgifterna för löpande drift och underhåll.

Det är tydligt att de båda huvudfrågor revisorerna här behandlat — anskaffningen av djur samt tillgodoseendet av lokalutrymmen för dessa — delvis gripa starkt in i varandra. Det synes därför påkallat att samtliga hithörande frågor upptagas till prövning i ett sammanhang. Vid denna undersökning bör finansieringsfrågan särskilt uppmärksammas. I den mån särskilda djurcentraler inrättas böra nämligen dessa vid försäljningen till respektive förbrukare erhålla full täckning för samtliga kostnader.

Utlåtanden har avgivits av *byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens sakrevision, statens organisationsnämnd, kanslern för rikets universitet, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, styrelsen för statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, veterinärstyrelsen, styrelsen för statens veterinärmedicinska anstalt, styrelsen för veterinärhögskolan, medicinalstyrelsen och styrelsen för statens bakteriologiska laboratorium* (Del II, s. 263—289).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Av förevarande paragraf i riksdagens revisorers berättelse framgår att kostnaderna för anskaffning av djur för vetenskapliga försök, undervisning, sjukvårdande ändamål m. m. uppgår till avsevärda belopp. Härtill kommer betydande utgifter för djurens utfodring och skötsel samt för djurstallar. Revisorerna har på anförda skäl ansett motiverat att det närmare överväges vad som kan och bör göras för att ge hithörande verksamhet en

mera rationell utformning. I detta hänseende diskuterar revisorerna olika alternativ för en samordning av djuranskaffningen beträffande både själva organisationen och inköpskällorna. I fråga om erforderliga lokalutrymmen uttalar sig revisorerna bl. a. för att planering sker i syfte att åstadkomma mera samlande lösningar och gemensamt utnyttjande av djuravdelningar; vidare bör byggnader för här avsett ändamål ej projekteras eller uppföras utan att förutsättningarna för enhetliga lösningar klarlagts. Berättelsen utmynnar på förevarande punkt i förslag om en undersökning i ett sammanhang av samtliga hithörande frågor.

Av de i ärendet hörda remissmyndigheterna ställer sig det stora flertalet i och för sig positiva till en utredning av berörda spörsmål. Yttrandena ger emellertid vid handen, att delade meningar förefinns beträffande lösningen av olika av revisorerna diskuterade frågor, vilka innefattar svårbemästrade och delvis kontroversiella problem. Vikten av att en eventuell utredning blir förutsättningslös, liksom att den sker under medverkan bl. a. av veterinär sakkunskap, understrykes.

För egen del har utskottet genom den utförliga belysning som ifrågavarande spörsmål i detta sammanhang erhållit bibragts den uppfattningen att skäl talar för att den väckta frågan upptas till närmare övervägande i lämpligt sammanhang. En samordning av djuranskaffningen torde i vissa fall kunna visa sig ändamålsenlig. Vad lokalfrågorna angår är det ävenledes av särskild betydelse att nybyggnadsföretag inte kommer till stånd utan beaktande av föreliggande samordningsmöjligheter. Det är emellertid angeläget, att den vetenskapliga forskningens villkor inte försvåras genom åtgärder av ifrågavarande slag. Utskottet har ansett sig böra i anledning av vad i ärendet förekommit fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna fråga och föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet här anfört.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande anfört.

31:o) Tillvaratagande av kronans intresse i vissa rättsärenden. Under finansdepartementet, § 31, har revisorerna ifrågasatt om nuvarande organisation för tillvaratagande av kronans rätt i vissa rättsärenden är den effektivast möjliga (Del I, s. 288—315).

Utskottet. Beträffande detta ärende kommer utskottet framdeles att avgiva utlåtande, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.

32:o) **Gudhems kungsgård.** Under jordbruksdepartementet, § 32, har revisorerna ifrågasatt lämpligheten av att på Gudhems kungsgård anordnats ett samjordbruk i enlighet med bestämmelserna i 1948 års lag om sambruksföreningar (Del I, s. 316—330).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Gudhems kungsgård i Skaraborgs län omfattar omkring 360 hektar öppen jord och 105 hektar skogsmark. Den har sedan år 1914 använts som remontdepå, vilken dock nedlagts under år 1957. Redan år 1955 förelåg ett förslag om att disponera den därigenom friställda marken för ett samjordbruk enligt 1948 års lag om sambruksföreningar. Emellertid beslöt 1957 års riksdag, att en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare skulle förläggas till Gudhem. För anstaltens behov har avdelats omkring 60 hektar öppen jord samt flertalet av till gården hörande bostadsbyggnader ävensom en del av där befintliga ekonomibyggnader.

Möjligheten att upplåta återstoden av den öppna jorden — ca 300 hektar — till en sambruksförening har därefter varit föremål för omfattande utredningar, och olika förslag till tänkta driftsformer ha tagits under övervägande. Utredningsresultatet har givit vid handen, att betydande kapitalinvesteringar skulle erfordras för att göra egendomen lämpad för samjordbruk. Kostnaderna för om- och nybyggnader ha sålunda beräknats till omkring 400 000 kronor, vartill skulle komma ett belopp av omkring 350 000 kronor som driftskapital för anskaffande av djur, maskiner och rörelsemedel. Enligt de uppgjorda kalkylerna skulle inkomsterna av jordbruksdriften nätt och jämnt förslå till de sammanlagda direkta utgifterna, omfattande bl. a. gäldande av arrende på 35 000 kronor, förräntning av driftskapitalet och normal ersättning för arbetsinsatsen. Därutöver skulle praktiskt taget intet överskott vara att vänta för amortering av det insatta driftskapitalet.

Emellertid har Gudhems kungsgård innevarande år jämlikt Kungl. Maj:ts beslut utarrenderats till en för ändamålet bildad sambruksförening om fem personer. Önskvärdheten av att sambruksidén ytterligare prövas i vårt land har uppenbarligen i väsentlig mån medverkat till projektets förverkligande. Arrendet har bestämts till 35 000 kronor, ett tämligen omfattande om- och nybyggnadsprogram har uppgjorts, och föreningen har beviljats statlig kreditgaranti för driftslån, hittills för ett belopp av 200 000 kronor. Skogen ingår icke i arrendet.

Enligt revisorernas mening tala en rad omständigheter för att lämpligheten av ett samjordbruk på Gudhems kungsgård kan starkt ifrågasättas. Främst är att märka, att valet av Gudhem som förläggningsplats för en alkoholistanstalt berövat egendomen huvuddelen av bostadsbeståndet och därjämte den större och värdefullare delen av ekonomibyggnaderna. An-

statsbyggnadernas placering i omedelbar anslutning till gårdens brukningscentrum har till och med medfört att vissa ekonomibyggnader, vilka eventuellt icke komma att tagas i anspråk av anstalten, likväl icke lämpligen kunna utnyttjas av jordbruket, i vart fall icke för djurhållning. Detta har nödvändiggjort ett omfattande byggnadsprogram, till vilket hänsyn givetvis måste tagas vid arrendets bestämmande. Enligt lantbruksstyrelsens i det föregående återgivna yttrande är det nu fastställda arrendebeloppet icke tillräckligt för att förränta och amortera de nya investeringarna och därjämte lämna normal ersättning för jordupplåtelsen. Vidare har huvuddelen av kungsgårdens mark legat i permanent betesvall sedan år 1914, och dess uppodling till åker torde icke kunna äga rum utan åtskilliga kostnader för bl. a. stenröjning och dikning. Härtill kommer att den omkring egendomen belägna jordbruksbygden består av ett stort antal smärre jordbruk med mycket otillräckliga åkerarealer. Från åtskilliga ägare av sådana jordbruk ha önskemål framförts om förvärv av tillskottsmark från kungsgården — önskemål som i nuvarande läge icke kunnat tillgodoses. Man torde icke heller kunna räkna med att den sedan länge brukliga intagningen av främmande betesdjur på kungsgårdens ägor framdeles skall kunna fortgå i samma utsträckning som hittills, vilket även bidrager till att minska förutsättningarna för kringliggande svaga jordbruk. Slutligen synes det revisorerna tveksamt, om de framlagda kalkylerna beträffande investeringar och driftsresultat skola visa sig hållbara. Erfarenheten giver vid handen att dylika beräkningar ofta överskridas, särskilt när det gäller byggnadskostnader. Vissa oförutsedda merkostnader ha för övrigt redan anmält sig, bl. a. för vattenförsörjning och avlopp. Över huvud taget synes det beräknade driftutfallet lämna en så knapp marginal, att företaget måste betecknas som alltför riskfyllt.

En förbättring av det kalkylmässiga resultatet kan måhända visa sig möjlig, därest nybyggnadskostnaderna hållas nere. Revisorerna förutsätta också att till jordbruket återföras sådana ekonomibyggnader, av vilka alkoholistanstalten eventuellt icke äger behov, samt att de möjligheter till förenklingar i byggnadssätt m. m. tillvaratagas, som framkommit under de senaste årens jordbruksforskning.

Enligt revisorernas mening är det önskvärt, att de rationaliseringsmöjligheter som inrymmas i samjordbruksidén bli ytterligare prövade i praktiken. Samjordbruk enligt 1948 års lag äro avsedda att utgöra ett led i den allmänna jordbruksrationaliseringen, som syftar till bildandet av större och bärkraftigare brukningsenheter. Därigenom skall vidare möjlighet öppnas för jordbrukare, vilka eljest icke ha förutsättningar därtill, att genom samverkan komma i åtnjutande av de tekniska och ekonomiska fördelar som det större jordbruket erbjuder. Denna driftsform, som vid sin tillkomst förutsattes äga experimentkaraktär, har emellertid hittills kommit till an-

vändning endast i mycket begränsad omfattning, och vissa svårigheter ha även givit sig till känna i de fåtal fall där samjordbruk drivits. Så mycket angelägnare bör det då vara, att samjordbrukstanken prövas under sådana villkor och förhållanden, att värdefulla erfarenheter vinnas för en ökad tillämpning av brukningsformen. Om fortsatta försök skola lämna framgångsrika resultat och bli vederbörande delägare till nytta, synes det vara nödvändigt att de äga rum under mera gynnsamma förutsättningar än de som i förevarande fall varit för handen.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret, lantbruksstyrelsen, statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader och nykterhetsvårdsutredningen* (Del II, s. 305—311).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Revisorerna har i sitt uttalande ifrågasatt lämpligheten av att anordna ett samjordbruk på Gudhems kungsgård. Bl. a. har påtalats det otillräckliga beståndet av bostads- och ekonomibygnader, vilket nödvändiggjort investeringar, som svårigen kan förräntas och amorteras genom jordbruksdriften på egendomen. Även andra omständigheter talar enligt revisorerna mot ett samjordbruk på denna. — Utskottet vill för sin del helt allmänt framhålla, att det givetvis är önskvärt att samjordbrukstanken prövas under betingelser som möjliggör realistiska bedömningar av brukningsformens fortsatta möjligheter. I vad mån i det aktuella fallet lämpliga betingelser förelegat har utskottet svårt att bilda sig en uppfattning om. Som framgår av revisorernas berättelse och de avgivna utlåtandena har myndigheternas omdömen om projektet varierat avsevärt. Såvitt utskottet vid sin behandling av ärendet kunnat finna, föreligger dock sådana omständigheter att något särskilt uttalande från dess sida icke är påkallat. Utskottet vill därför begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

33:o) **Kreditgaranti till vissa jordbruksegnahem.** Under jordbruksdepartementet, § 33, har revisorerna påtalat vissa fall, där enligt deras mening kreditgarantier icke bort medgivas (Del I, s. 331—337).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

De från år 1948 gällande riktlinjerna för jordbruksegnahemsverksamheten innebära, att statsverket genom lantbruksnämnderna lämnar kreditgarantier i syfte att underlätta för mindre bemedlade att förvärva jordbruk av lämplig storlek och sammansättning. Verksamheten skall i främsta rummet inriktas på förvärv av bärkraftiga brukningsdelar, vilka kunna beräknas lämna innehavarna en tillräcklig bärgning. Förvärv av stödjordbruk har ansetts böra underlättas endast om brukaren kan varaktigt erhålla tillfreds-

ställande försörjning huvudsakligen genom arbete i annans tjänst. I övrigt har förutsatts att verksamheten anpassas till de normer som antagits för jordbrukspolitiken i allmänhet. I sistnämnda hänseende må särskilt erinras om den förskjutning i riktning mot större och mera bärkraftiga jordbruk som genom beslut av 1959 års riksdag ägt rum beträffande den allmänna rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område. En däremot svarande höjning har även skett av storleksgränsen för jordbruksegnahem.

I det föregående ha redogörelser lämnats för de närmare omständigheterna beträffande två ärenden, som gälla förvärv av jordbruksegnahem. I dessa ärenden har statlig kreditgaranti lämnats av lantbruksnämnden i Göteborgs och Bohus län till förvärv av två skilda jordbruk, det ena innehållande 10 hektar åker, 4 hektar betesmark och 12 hektar skog, det andra innehållande 14 hektar åker, 2 hektar betesmark och 12 hektar skog. Gårdarna äro alltså relativt små och i behov av förstärkning med ytterligare jord för att kunna anses som självbärande enheter. På båda fastigheterna är byggnadsbeståndet som helhet betraktat bristfälligt, och det har redan från början stått klart att kostnadskrävande reparationer varit nödvändiga. Inom lantbruksnämnden har vid ärendenas avgörande reservationsvis den meningen framförts, att kreditgaranti ej borde lämnas med hänsyn till reparationsbehovets omfattning och till ovissheten rörande möjligheterna att med den beräknade skuldbördan erhålla en ekonomiskt lönande drift. Sedan kreditgaranti beviljats och förvärven genomförts har fortsatt utredning ägt rum rörande byggnadernas iståndsättande, varvid en representant för länsbostadsnämnden beräknat reparationskostnader för bostadshuset, vilka väsentligt överstigit kostnaderna i de kalkyler som förelegat vid ärendenas avgörande hos lantbruksnämnden. Samtidigt har lantbruksnämndens byggnadskonsulent beräknat betydande merkostnader för iståndsättande av fastigheternas ekonomibyggnader.

Revisorerna vilja, såvitt gäller den principiella sidan av förevarande ärenden, kraftigt understryka nödvändigheten av att vid behandling och avgörande av ansökningar om statligt stöd till förvärv av jordbruksegnahem hänsyn tages till samtliga de utgifter som äro aktuella för vederbörande fastighets iståndsättande till en självständig och lönsam driftsenhet. Icke endast köpeskillingen för fastigheten måste alltså tagas i betraktande utan därjämte kostnaderna för upprustning av bostad och ekonomihus, jordförbättringsåtgärder, väganläggningar och andra påkallade iståndsättningsarbeten samt kostnaderna för anskaffande av djur och inventarier. Det är uppenbart att samarbete måste ske med länsbostadsnämnden när det gäller bostadsfrågan. 1958 års revisorer gjorde ett påpekande av detta innehåll, vilket rörde instämmande av vederbörande centrala myndigheter.

Revisorerna ha besökt ifrågavarande båda fastigheter och ha för sin del erhållit det allmänna intrycket, att avsevärda investeringar äro erforderliga

och att svårigheter kunna antagas möta att utveckla dessa fastigheter till goda brukningsenheter. I betraktande av fastigheternas relativt begränsade arealer och till föreliggande upprustningsbehov synes det revisorerna ha varit att föredraga, om vederbörande sökande kunnat hänvisas till andra gårdar med gynnsammare förutsättningar. Av hänsyn icke blott till statsverket utan även till vederbörande brukare anse revisorerna, att statligt stöd för igångsättande av jordbruksföretag med så svaga förutsättningar som de här förevarande icke är lämpligt och ekonomiskt välgrundat.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret* och *lantbruksstyrelsen* (Del II, s. 311—328).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Revisorerna har i förevarande uttalande anfört kritiska synpunkter på en lantbruksnämnds handläggning av två garantiärenden i samband med förvärv av jordbruksegnahem. Enligt revisorernas mening har i de aktuella fallen — med hänsyn till fastigheternas beskaffenhet och byggnads- och reparationsbehovens storlek — förutsättningar för en lönsam jordbruksdrift varit små och garantier därför icke bort lämnas. Utskottet har för sin del svårt att på grundval av det redovisade materialet bedöma möjligheterna att få till stånd räntabla jordbruk på de båda fastigheterna. Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande hävdade att sådana möjligheter föreligger. Med utgångspunkt från de ifrågavarande garantiärendena vill utskottet emellertid i likhet med revisorerna rent principiellt betona vikten av att lantbruksnämnderna innan garantier beviljas noga undersöker i vad mån kostnadskrävande åtgärder är erforderliga för iståndsättande av de berörda fastigheterna. Särskilt vill utskottet i detta sammanhang betona vikten av att nämnderna före sitt ställningstagande beaktar de konsekvenser en tillfredsställande lösning av bostadsfrågan kan få för jordbrukets framtida avkastning. Ur denna synpunkt bör nära samråd ske med länsbostadsnämnderna. — Då vederbörande lantbruksnämnd — såsom framgår av dess till lantbruksstyrelsens utlåtande fogade yttrande — kan förväntas beakta de anförda synpunkterna i sin garantigivning har utskottet velat begränsa sig till att vad i förevarande ärende förekommit för riksdagen

omförmåla.

34:o) *Vissa förvaltningsfrågor vid statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt.* Under jordbruksdepartementet, § 34, har revisorerna föreslagit att de förvaltningsmässiga göromålen och serviceverksamheten vid anstalterna sammanförs till en gemensam enhet (Del I, s. 338—343).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt äro båda förlagda till Bergshamra inom Solna stads område, där de förfoga över vissa delar av en kronoegendom. De båda anstalterna förete såväl organisatoriskt som i fråga om arbetsuppgifter stora inbördes likheter. Förutom vetenskaplig forskning fullgöra de undersöknings- och kontrolluppgifter för jordbruksnäringens räkning, dels vid inom anstalterna belägna laboratorier och dels såsom fältarbeten på för ändamålet disponerad mark. Anstalternas huvudinstitutioner äro för nämnda verksamhet uppdelade på ett antal fackavdelningar, och de ha dessutom en viss lokal organisation i form av filialer i olika delar av landet samt ett antal inspektörer och kontrollanter för vissa speciella uppgifter.

Den nämnda överensställningen är än mer påtaglig i fråga om den administrativa organisationen. Vid båda anstalterna finnas sålunda kanslier, utrustade med personal för såväl allmänt förvaltningsmässiga uppgifter som kassagöromål. Den ekonomiska förvaltningen synes också i många hänseenden synnerligen likartad. Vidare finnes vid båda anstalternas huvudinstitutioner personal anställd med inbördes likartade serviceuppgifter, såsom vaktmästare, hantverkare och trädgårdsarbetare. Sammanlagt uppgår personalen för kansli- och servicegöromål till 29 tjänstemän och 9 enligt kollektivavtal anställda.

Nu nämnda förhållanden göra det enligt revisorernas mening antagligt, att en gemensam organisation för administrativa, ekonomiska och närstående uppgifter skulle medföra vissa fördelar, i första hand på så sätt att personalen kunde utnyttjas mera rationellt och därigenom möjligheter till personalbesparingar skulle öppnas. Revisorerna få alltså föreslå att de förvaltningsmässiga göromålen och den s. k. serviceverksamheten sammanföres till en för båda anstalterna gemensam enhet.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har den s. k. lokaliseringsutredningen föreslagit, att både frökontrollanstalten och växtskyddsanstalten skola utflyttas från stockholmsområdet. Såvitt gäller frökontrollanstalten föreligger redan tidigare statsmakternas beslut om att såväl dess fältkontrollavdelning i Bergshamra som dess filial i Åkarp skola förflyttas och gemensamt förläggas till ett för ändamålet anvisat område vid Lund. Lokaliseringens förslag innebär, att frökontrollanstalten i sin helhet förflyttas till Lund, under det att växtskyddsanstalten erhåller ny förläggning vid Uppsala. Därest anstalterna framdeles skulle förflyttas till skilda orter, ändras givetvis förutsättningarna för en gemensam administrativ förvaltning. Utflyttning av anstalterna från den nuvarande förläggningen förutsätter emellertid att nya institutionsbyggnader uppföras, och man torde knappast ha att räkna med att förslagen genomföras i en nära framtid. Frökontrollanstaltens eventuella förflyttning till Lund kan dessutom tänkas medföra att i mellersta Sverige behålles en avdelning för vissa

hithörande uppgifter, närmast motsvarande de uppgifter som för närvarande åvila de lokala frökontrollanstalterna. Under alla förhållanden synes det revisorerna påkallat, att frågan om en gemensam organisation för de båda anstalternas förvaltningsuppgifter beaktas även vid lokaliseringsfrågans prövning.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret*, *statens organisationsnämnd*, *statens centrala frökontrollanstalt* och *statens växtskyddsanstalt* (Del II, s. 328—334).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. I anledning av revisorernas uttalande må erinras om att till riksdagen nyligen avgivits proposition, däri förordas att principbeslut nu fattas om en utflyttning av de båda anstalterna från Stockholms-området. Något förslag till vilken eller vilka orter utflyttning skall ske har ännu icke framlagts. Chefen för jordbruksdepartementet har emellertid erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillsätta en utredning med uppdrag att överväga olika med utflyttningen sammanhängande problem. Då utflyttningen kan förväntas ske inom en icke alltför avlägsen framtid, har utskottet velat begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen

omförmäla.

35:o) **Lantmäteriets arbetsbalans.** Under jordbruksdepartementet, § 35, har revisorerna uttalat sig för en ökad intagning av lantmäteristuderande vid tekniska högskolan i Stockholm (Del I, s. 344—350).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Sedan omkring 25 år tillbaka har lantmäteriväsendet besvärats av en stigande arbetsbalans. Redan år 1934 hade arbetsmängden uppnått sådan omfattning, att den icke nöjaktigt kunde medhinnas. Detta förhållande har gällt såväl länslantmäterikontoren som distriktsorganisationen men har varit mest påtaglig för den sistnämndas vidkommande. 1945 och 1948 års revisorer riktade uppmärksamheten härpå och framhöllo de olägenheter som följde av de alltför långa väntetiderna för allmänheten. Orsaken till arbetsbalanserna har främst varit att söka i en ansvällning av de på lantmäteriet ankommande göromålen, delvis sammanhängande med en intensifiering av sådan samhällelig verksamhet som påkallat lantmäteriets medverkan, exempelvis bostadsbyggande och jordbruksrationalisering, samtidigt som tillgången på personal icke hållit jämna steg med berörda utveckling. Vissa försök ha gjorts för att motverka och om möjligt övervinna den förefintliga arbetsbalansen. Sålunda har en viss utökning av lantmäteripersonal av olika kategorier ägt rum, och vidare ha förenklingar och rationaliseringar skett

i fråga om såväl gällande lagbestämmelser som beträffande arbetsfördelning och arbetsmetoder inom lantmäteriet. På fastighetslagstiftningens område har ett visst reformarbete pågått alltsedan år 1939, och innevarande höst har den s. k. lantmäterikommittén avgivit betänkande med förslag till vissa åtgärder som avse lantmäteriets inre organisation.

Såsom ofta framhållits medför arbetsbalansen inom lantmäteriet allvarliga olägenheter för den förrättningsökande allmänheten och därjämte en hämmande inverkan på ett flertal grenar av den samhälleliga utvecklingen. Dessutom vållas en överbelastning av den tillgängliga personalen. Arbetsbalansen är även i sig själv ägnad att orsaka ett improduktivt merarbete, som vållar ytterligare förseningar i ärendenas handläggning. Revisorerna vilja särskilt nämna förhållandena vid den särskilda skiftesverksamheten i Kopparbergs län, som sedan åtskilliga år arbetar med en personaltillgång, uppgående till endast omkring 60 procent av den avsedda. Den för komplicerade ärenden inrättade specialorganisationen måste givetvis under dylika förhållanden ha svårt att lösa sina uppgifter.

Med hänsyn till det nu sagda — icke minst därtill att en betydande arbetsbalans förelegat inom lantmäteriet under så lång tid — finna revisorerna det angeläget, att de åtgärder som nu vidtagas i anslutning till lantmäterikommitténs förslag bli tillräckligt effektiva för att häva den bestående eftersläpningen.

Revisorerna vilja i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på en speciell omständighet, som berör personalrekryteringen. Såsom framgår av den föregående redogörelsen föreligger sedan länge inom lantmäterioorganisationen brist på personal av alla kategorier, även såvitt gäller de högskoleutbildade lantmätarna. Man har därtill under en följd av år haft att räkna med en icke obetydlig avgång av lantmätare till andra håll, bl. a. till det kommunala planväsendet. Utbildningen av lantmätare, som sker endast vid tekniska högskolan i Stockholm, har emellertid under ett flertal år ägt rum i mycket begränsad omfattning. Det genomsnittliga antal studerande som antagits i den första årskursen vid högskolans avdelning för lantmäterier var intill mitten av 1940-talet omkring 20. Inför en väntad stegring av behovet av lantmätare utökades antalet utbildningsplatser väsentligt och utgjorde 40 för vart och ett av åren 1948 och 1949. Härefter skedde emellertid efter hand en stark begränsning av platsantalet, som år 1952 bestämdes till 15 och för åren 1953 och 1954 utgjorde endast 10 per år. Då utbildningen som regel bedrivs under 4—5 år, har antalet utexaminerade från avdelningen de senast förflutna åren varit osedvanligt lågt. Det uppgick åren 1956 och 1957 till 14 respektive 13 och under år 1958 till endast 3. För innevarande år räknas med 12 utexaminerade från avdelningen. Det är uppenbart att svå-

righeter måste uppstå att fylla personalbehovet, om icke rekryteringspersonal utbildas i tillräcklig omfattning.

Den tillämpade antagningspolitiken vid tekniska högskolan torde ha rönt inflytande av förhoppningen om att pågående rationaliseringssträvanden på fastighetslagstiftningens område och inom lantmäteriväsendet skulle minska behovet av högskoleutbildad personal. Givetvis kommer förenklingsarbetet att verka i denna riktning, men förväntningarna böra enligt revisorernas mening icke ställas alltför högt, enär åtskilliga faktorer kunna väntas åstadkomma en motsatt tendens. Med hänsyn till rådande arbetsbalans samt till planerna på en utvidgning av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och skogsbrukets område ävensom till utvecklingen i fråga om bostadsbyggande, planeringsväsen och vägväsen torde behovet av kvalificerade lantmätare även framdeles bli avsevärt. Oaktat antalet lantmäteristuderande under de senaste fem åren ökats till den genomsnittligt normala nivån, d.v.s. 20 platser, synes enligt revisorernas mening en utökning av denna undervisning påkallad.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret, överstyrelsen för de tekniska högskolorna och lantmäteristyrelsen* (Del II, s. 334—343).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. I anledning av revisorernas förevarande uttalande må erinras om att proposition nyligen avgivits till riksdagen angående viss omorganisation av lantmäteriväsendet. I syfte att i första hand motverka en fortsatt stegring av arbetsbalansen inom lantmäteriet och i andra hand att successivt nedbringa denna balans har i berörda proposition föreslagits vissa ändringar i fråga om organisationsindelningen samt arbetsfördelningen mellan olika personalkategorier ävensom vissa begränsningar i arbetsuppgifterna. Departementschefen framhåller i sammanhanget att den nuvarande bristen på lantmätare är besvärande och att det ej synes möjligt att under de närmaste åren helt fylla förefintliga vakanser. Bristen blir emellertid successivt mindre kännbar allteftersom effekten av de förordade åtgärderna gör sig gällande. Vid sådant förhållande har utskottet ansett sig böra begränsa sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen
omförmåla.

36:o) **Kommerskollegiets organisation.** Under handelsdepartementet, § 36, har revisorerna förordat en utredning av möjligheterna att till kommerskollegium överflytta statens handelslicensnämnds göromål (Del I, s. 351—359).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Omfattningen och den närmare beskaffenheten av de arbetsuppgifter som ankomma på kommerskollegiet ha undergått rätt betydande förändringar under de två senaste decennierna. Vid andra världskrigets utbrott inordnades en del av kollegiets arbetsuppgifter i den då erforderliga krisorganisationen, och i viss utsträckning togs kollegiets personal i anspråk härför. I samband med den övervakning från det allmännas sida som år 1946 genomfördes i fråga om konkurrensbegränsningar inom näringslivet pålades kollegiet vissa vidgade uppgifter som övervakningsmyndighet och utrustades för detta ändamål med en särskild byrå, monopolutredningsbyrån, vilken förstärktes år 1953 då ytterligare lagstiftningsåtgärder genomfördes på området. Senare ha emellertid vissa betydande verksamhetsområden frångått kollegiet. Sålunda inrättades fr. o. m. den 1 januari 1956 ett särskilt sjöfartsverk, som övertog kommerskollegiets samtliga sjöfartsadministrativa uppgifter utom statistiken. Till följd härav indrogos kollegiets sjöfartsbyrå och fartygsinspektionsbyrå. I och med att ett fristående statligt organ, pris- och kartellnämnden, inrättades för övervaknings- och utredningsverksamhet på prisområdet avvecklades kort tid därefter även kollegiets monopolutredningsbyrå och dess avdelning för analys av pris- och marknadsförhållanden. En viss mindre utvidgning av arbetsuppgifterna skedde emellertid år 1957, då kollegiet anförtroddes beslutanderätten i ärenden rörande garantier för lån till hantverks- och småindustrieföretag och därmed sammanhängande övervakningsuppgifter.

Samtidigt med nyssnämnda omorganisation av monopolutredningsväsendet m. m. vidtogs ytterligare en förändring, vilken tillförde kommerskollegiet nya arbetsuppgifter. Av den verksamhet som dittills omhändertagits av statens handels- och industrikommission överflyttades nämligen till kollegiet den del som motsvarade de mera bestående och långsiktiga uppgifterna. Kollegiet erhöll för ändamålet en ny byrå, utrikes- och utredningsbyrån. De mera krisbetonade göromålen, främst export- och importlicensgivningen, kvarstannade hos kommissionen, vars namn ändrades till statens handelslicensnämnd.

Såsom skäl för den ifrågavarande uppdelningen av de på handels- och industrikommissionen ankommande uppgifterna anfördes, att de utredande och statistiska åliggandena kunde förväntas bli ett normalt led i verksamheten för upprätthållande av normala handelsförbindelser med utlandet och att dessa uppgifter icke borde omhändervhas av ett organ som tillkommit för behandling av mera krisbetonade uppgifter. Eftersom kommerskollegiet redan svarade för handläggningen av ärenden i allmänhet rörande de näringsgrenar som i första hand berördes av de handelspolitiska spörsmålen, syntes den nämnda omorganisationen innebära en värdefull komplettering av kollegiets resurser. Även ur rationaliseringssynpunkt syntes det fördelaktigt att omorganisationen genomfördes.

Frågan huruvida även de mera krisbetonade uppgifterna borde överflyttas till kommerskollegiet eller kvarbliva inom en särskild krisorganisation blev i samband med nu berörda beslut föremål för delade meningar. Å ena sidan betonades att det innebure vissa fördelar att licensgivningen samt den utredande och statistiska verksamheten vore förlagda till en och samma institution. Å andra sidan ansågs det emellertid vara för kommerskollegiets verksamhet främmande att syssla med licensgivning och detaljregleringar. Licensorganet borde vidare ha den större möjlighet till ökning eller minskning av personalorganisationen som förefunnes vid ett krisorgan. Även anställningsförhållandena och personalens kvalifikationer inom den dåvarande licensavdelningen talade i samma riktning. Föredragande departementschefen framhöll i den proposition vari ämnet behandlades, att slutlig ställning icke för det dåvarande syntes böra tagas till denna fråga men att licensärendena tills vidare icke borde överflyttas till ett centralt ämbetsverk.

De täta omdispositioner i fråga om arbetsuppgifter och personal som vidtagits under senare år ha visserligen icke medfört, att kommerskollegiet numerärt sett minskats i någon mera väsentlig grad. Med en personalstyrka på omkring 160 anställda är kollegiet alltjämt att betrakta som ett medelstort ämbetsverk. Förändringarna ha emellertid inneburit en stark koncentration av arbetsuppgifterna; inom kollegiets ram torde numera det väsentliga av det allmännas göromål med industri och handel vara samlat. Särskilt den sistnämnda näringsgrenen är en för ämbetsverket central angelägenhet

Med hänsyn till det nu sagda synes det revisorerna naturligt, att huvuddelen av hithörande göromål förläggas till kommerskollegiet, såvida icke särskilda skäl tala för en annan administrativ ordning. Av den tidigare redogörelsen torde framgå, att sådana särskilda skäl föranlett att den av staten bedrivna prisövervakande och monopolförhindrande verksamheten anförtratts en fristående myndighet. Denna verksamhet innebär nämligen övervakningsuppgifter av sådan karaktär, att de knappast skulle befordra det förtroendefulla samarbete med näringslivet som kommerskollegiet har att söka utveckla. Några liknande särskilda omständigheter synas emellertid enligt revisorernas mening icke kunna åberopas för att handelslicensärendena alltjämt skola handläggas utanför den centrala myndigheten på förevarande område. De skäl som ansetts tala för ett dylikt särhållande av handelsärendena — bland annat att meddelande av licenser för varuutbytet skulle vara något för kommerskollegiet främmande — äro enligt revisorernas mening icke hållbara. Det torde tvärtom förhålla sig så, att den allmänt utredande och statistiska verksamhet som nu ombesörjes av kollegiet med största fördel skulle låta sig förena med de praktiska göromål som licensgivningen för varuutbytet med utlandet innebär. Med anledning av de uttalanden som gjorts om den vid handelslicensnämnden tjänstgö-

rande personalens anställningsförhållanden och kvalifikationer må framhållas, att såväl statens jordbruksnämnd som arbetsmarknadsstyrelsen i sina organisationer inbegripa särskilda för krisbetonade göromål avsedda avdelningar. Härtill är att märka att licensärendena starkt minska i omfattning efter hand som lättnader meddelas i varuutbytet mellan länderna. Redan nu har antalet personer som inom handelslicensnämnden sysselsättas med dylika ärenden kunnat begränsas till ett 30-tal, och en ytterligare minskning härav lärer vara att vänta. Inom en större organisation torde det f. ö. vara lättare att möta de variationer i fråga om arbetsmängd som licensgivningen på grund av förändringar inom utrikeshandeln kan komma att uppvisa.

Revisorerna vilja även erinra om att 1956 års statistikkommitté i sitt innevarande höst avgivna betänkande föreslagit, att huvuddelen av den statliga statistiken skall samlas till ett centralt statistikverk, varigenom bl. a. moderna tekniska hjälpmedel bättre skola kunna utnyttjas. Den föreslagna centraliseringen skulle bl. a. komma att avse kommerskollegiets statistikbyrå, vilken för närvarande är av betydande storlek och omfattar ungefär hälften av kollegiets personalstyrka.

Med hänsyn till berörda omständigheter och angelägenheten av att tillvarata förefintliga besparingsmöjligheter inom statsförvaltningen vilja revisorerna föreslå, att den omprövning som förutsatts skola äga rum rörande överflyttande till kommerskollegiet av handelslicensnämndens göromål nu kommer till stånd.

Utlåtanden har avgivits av *statskontoret*, *statens organisationsnämnd*, *kommerskollegium* och *statens handelslicensnämnd* (Del II, s. 344—349).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Då beslut år 1956 fattades om att till kommerskollegium överföra handels- och industrikommissionens utredande och statistiska verksamhet övervägdes i sammanhanget även att dit hänföra kommissionens övriga, huvudsakligen krisbetonade uppgifter. Departementschefen förklarade sig emellertid då icke beredd att taga ställning till frågan. Sistnämnda uppgifter kom sålunda att tills vidare ligga kvar hos kommissionen, som i samband med omorganisationen fick den ändrade benämningen statens handelslicensnämnd. Riksdagens revisorer har nu föreslagit att en omprövning sker av frågan om överflyttning av nämndens uppgifter till kollegium.

Utskottet finner för sin del skäl tala för att en sådan överflyttning närmare överväges. Härvid må erinras om att nämndens verksamhet numera fått en sådan minskad omfattning att det redan av detta skäl ter sig motiverat att ompröva dess ställning som självständig myndighet. Härtill kommer,

att åtminstone huvuddelen av dess återstående arbetsuppgifter synes väl låta förena sig med vissa delar av kommerskollegiums verksamhet. I fråga om licensverksamheten — som ytterligare begränsats till följd av nyligen fattade beslut — torde t. o. m. vissa praktiska fördelar stå att vinna genom en närmare samordning av kollegiums utredande uppgifter på utrikeshandelns område och tillämpningen av kvarstående regleringar. Vad beträffar nämndens uppgifter på bränsleområdet må erinras om att frågan om dessas bortflyttande till annan myndighet redan tidigare aktualiserats i olika sammanhang.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i det av revisorerna angivna syftet.

37:o) Förvaltning av statens fordran i anledning av industrigarantilån. Under handelsdepartementet, § 37, har revisorerna anfört vissa synpunkter på förvaltningen av statliga fordringsanspråk i anledning av industrigarantilån (Del I, s. 360—364).

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig under punkten 49 av sitt utlåtande nr 10, varom utskottet velat här

erinra.

38:o) Finansieringen av centrala sjukvårdsberedningens verksamhet. Under inrikesdepartementet, § 38, har revisorerna anfört vissa synpunkter på finansieringen av sjukvårdsberedningens verksamhet (Del I, s. 365—372).

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig under punkten 123 av sitt utlåtande nr 11, varom utskottet velat här

erinra.

39:o) Reningsanläggning för avloppsvatten vid Hessleby sanatorium. Under inrikesdepartementet, § 39, har revisorerna påtalat den otillfredsställande kostnadsberäkningen vid planeringen av ifrågasvarande anläggningsföretag (Del I, s. 373—375).

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig under punkten 73 av sitt utlåtande nr 11, varom utskottet velat här

erinra.

40:o) Utbildningen i kommissarieklassen vid statens polisskola. Under inrikesdepartementet, § 40, har revisorerna ifrågasatt lämpligheten av att under någon tid begränsa kommissarieutbildningen vid statens polisskola (Del I, s. 376—378).

Utskottet. Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig under punkten 150 av sitt utlåtande nr 11, varom utskottet velat här erinra.

41:o) **Ersättning för färd med egen bil i vissa fall.** Under civildepartementet, § 41, har revisorerna förordat, att gällande bestämmelser om resekostnadsersättning i samband med tjänsteresor ändras på visst sätt (Del I, s. 379—384).

Revisorerna har därvid gjort följande uttalande.

Med stöd av bestämmelserna i 4 § allmänt resereglemente äga befattningshavare i statens tjänst, om de vid tjänsteresor begagna sig av eget motorfordon, rätt att på vissa villkor utfå resekostnadsersättning för det färd sätt som sålunda kommit till användning. Ersättningen, som skall beräknas i enlighet med de förut återgivna föreskrifterna i kungörelsen 1952: 780, får dock icke uppgå till högre belopp än som skulle ha utgått, därest förrättningsmannen begagnat sig av den väg och det färd sätt som med avseende å resans ändamål samt för åstadkommande av minsta sammanlagda rese- och traktamentskostnad eller eljest varit lämpligast. Om således en tjänsteman vid en förrättning använder egen bil, skall vid beräkningen av ersättningen för bilen en kostnadsjämförelse verkställas mellan å ena sidan ersättning enligt ovannämnda kungörelse och å den andra den kostnad som skulle ha uppkommit, om förrättningsmannen begagnat sig av reguljärt trafikmedel, d. v. s. som regel biljettkostnaden för tågresa. Vid beräkningen av sistnämnda kostnad skall hänsyn tagas till det ordinarie biljettpriiset, oberoende av om vederbörande tjänsteman äger åtnjuta avgiftsfrihet eller nedsettning i nämnda pris.

Här berörda förmån att mot ersättning begagna egen bil vid tjänsteresor — s. k. fingerade resor — utnyttjas i mycket stor utsträckning i den statliga förvaltningen. Som exempel härpå kan nämnas, att inom försvaret under de tre månaderna juli—september 1959 utbetalades icke mindre än 419 000 kronor i ersättning för dylika resor. Av nämnda belopp avsågo 316 000 kronor ersättning till sådan personal som skulle ha ägt rätt att färdas på järnväg enligt den i förhållande till ordinarie biljettpriiser 40 procent billigare s. k. militärtaxan. Såsom i det föregående nämnts överstego härigenom de i ersättning för fingerade resor utbetalade beloppen med i runt tal 100 000 kronor de kostnader som skulle ha uppkommit om järnväg anlåtats.

Självfallet kan det med hänsyn till bl. a. en tjänsteresas ändamål i vissa fall vara till fördel för statsverket att vederbörande förrättningsman medges rätt att mot ersättning färdas i egen bil. Detta torde t. ex. ej sällan vara fallet, då under en resa uppehåll måste göras på flera platser eller då anlåtande av reguljärt trafikmedel skulle vålla avsevärd tidsutdräkt. Enligt

vad revisorerna inhämtat förekommer det emellertid i betydande utsträckning att resor företagas med egen bil utan att härigenom några fördelar för kronan uppnås. I det föregående ha sålunda lämnats exempel på hurusom inom försvaret dylikt färd sätt kommit till användning vid resor till avlägset belägna platser, trots att möjlighet till anlitande av reguljära tågförbindelser förelegat.

I detta sammanhang må erinras om att revisorerna i sin år 1953 avgivna berättelse bl. a. påtalade, att värnpliktiga enligt dåvarande bestämmelser i värnpliktsavlöningskungörelsen ägde rätt att vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring åtnjuta antingen fri resa eller resekostnadsersättning. Revisorerna funno det vara en nackdel för staten att, i den mån statens järnvägar upprätthölle reguljär trafik på vederbörande sträckor, resekostnadsersättningen icke alltid komme statsbaneföretaget till godo. Revisorerna föreslogo därför att berörda rätt för de värnpliktiga att uppbära resekostnadsersättning skulle slopas. Såsom i det föregående nämnts ha också i enlighet med revisorernas förslag i nu gällande värnpliktsavlöningskungörelse bestämmelserna om värnpliktigas rätt till resekostnadsersättning för eget motorfordon bortfallit.

Vid bedömande av här föreliggande spörsmål får enligt revisorernas mening icke heller bortses från att statens järnvägar under de senare åren för att täcka en del av förlusterna på de trafiksvaga bandelarna erhållit ett driftbidrag av 100 milj. kronor årligen. Ur statens synpunkt är det självfallet därför av vikt att resandefrekvensen på järnvägarna ökar. Enligt revisorernas mening kan det med hänsyn härtill icke anses försvarligt, att i statens tjänst anställda tjänstemän mot ersättning använda sig av eget motorfordon vid sådana tjänsteresor som utan olägenhet kunna företagas medelst anlitande av järnväg.

Mot bakgrunden av ovan anförda omständigheter anse sig revisorerna böra förorda, att nu gällande bestämmelser om resekostnadsersättning i samband med tjänsteresor ändras på så sätt, att rätten till dylik ersättning i fortsättningen göres beroende av om användande av eget motorfordon är till fördel för förrättningen eller eljest är ur statens synpunkt lämpligt. Revisorerna få därför föreslå att åtgärder i av revisorerna angivet syfte snarast vidtagas.

Utlåtanden har avgivits av *försvarets civilförvaltning, järnvägsstyrelsen, statskontoret, statens sakrevision* och *statens lönenämnd* (Del II, s. 366—371).

Beträffande den närmare innebörden av därvid framförda synpunkter torde få hänvisas till utlåtandena.

Utskottet. Under förevarande paragraf har riksdagens revisorer upptagit frågan om ersättning för färd med egen bil vid vissa tjänsteresor. F. n. före-

ligger valfrihet för förrättningsman att begagna sig av reguljärt fortskaffningsmedel eller av egen bil. I regel utgår emellertid ersättning vid begagnande av egen bil inte med högre belopp än om reguljärt fortskaffningsmedel anlitas; endast där resans ändamål, kommunikationernas beskaffenhet eller tjänstgöringens art motiverar användning av egen bil kan ersättning utgå utan dylik kostnadsjämförelse.

Revisorerna anser att gällande bestämmelser om resekostnadsersättning vid tjänsteresor med eget motorfordon bör skärpas därhän, att rätten till ersättning i fortsättningen görs beroende av om användandet av eget motorfordon är till fördel för förrättningen eller eljest är ur statens synpunkt lämpligt. En ändring av bestämmelserna i enlighet härmed skulle innebära, att förrättningsman som färdas i egen bil skulle avskäras från ersättning i de fall, där myndigheten bedömt resan böra företagas med annat färdmedel än egen bil. Det skulle m. a. o. läggas i vederbörande myndighets hand att före en resas anträdande avgöra, vilket färdmedel som med hänsyn till statsintresset bör komma till användning. Bakom revisorernas förslag kan spåras en strävan att nedbringa kostnaderna för tjänsteresor. Revisorerna har särskilt uppmärksammat att vid försvarsväsendet resekostnadsersättning vid s. k. fingerade resor grundas på en kostnadsjämförelse, där biljettkostnaden för resa å järnväg beräknas efter allmän taxa, trots att den militära personalen äger färdas å järnväg mot nedsatt avgift, innebärande en rabattering av det ordinarie biljettpriiset med 40 procent. Härigenom åsamkas statsverket icke obetydliga merkostnader för reseersättning.

Det av revisorerna framlagda förslaget torde i huvudsak taga sikte på sådana tjänsteresor, där det med hänsyn till färdsträckans längd och kommunikationernas beskaffenhet framstår som omotiverat att förrättningsmannen använder sig av annat färdmedel än järnväg. Revisorerna understryker i detta sammanhang vikten av att resandefrekvensen på järnvägarna ökar och erinrar om att statens järnvägar under de senare åren för täckande av en del av förlusterna på trafiksvaga bandelar erhållit särskilt driftbidrag.

Enligt utskottets mening ger de nuvarande bestämmelserna om resekostnadsersättning vid tjänsteresor — rätt tillämpade — knappast rum för någon befogad kritik. Även med beaktande av vissa av de synpunkter revisorerna anfört kan utskottet för sin del inte biträda tanken på en så långt gående skärpning av bestämmelserna som förslaget onekligen innebär. Det må även framhållas att gällande ersättningsregler tillkommit efter hörande av vederbörande personalorganisationer. Den i förslaget åsyftade inskränkingen i användandet av eget motorfordon vid tjänsteresor synes utskottet f. ö. föga förenlig med bilismens utveckling. Inte heller synes järnvägarnas minskade lönsamhet böra åberopas som stöd för den ifrågasatta åtgärden. Slutligen måste även den föreslagna omläggningen komma att ställa myndigheterna inför besvärliga avgöranden.

Med det nu sagda har utskottet emellertid inte velat bestrida, att de nuvarande bestämmelserna kan vara i behov av översyn eller förtydligande på en eller annan punkt, exempelvis i vad angår grunderna för kostnadsjämförelse mellan bilresa och järnvägsresa. Såsom revisorerna påpekat synes det i och för sig mindre tilltalande, att vid dylik jämförelse kostnaden för resa å järnväg genomgående beräknas efter det ordinarie biljettpriset — något som vid försvarsväsendet leder till betydande kostnader eftersom den militära personalen äger att färdas å järnväg mot nedsatt avgift (f. n. enligt militärtaxan; efter den 1 juli 1960 enligt nya bestämmelser om rabatterade avgifter för militära transporter). En eventuell jämkning i nuvarande bestämmelser torde emellertid böra gälla inte blott sådan personal utan även övrig personal.

Utskottet vill tillägga, att en eventuell ändring av de hithörande bestämmelserna synes kunna ske i samband med den allmänna översyn av de statliga reseförfattningarna, som 1958 års B-riksdag ansett böra komma till stånd efter slutförandet av löneförfattningsberedningens nu pågående arbete (jfr utskottets utlåtande 1958: B 45).

Utskottet föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet här anfört.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande anfört.

42:o) **Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för vidtagna åtgärder.** I skrivelse nr 29 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 15 januari 1960, lämnat en redogörelse för de åtgärder som vidtagits på grund av riksdagens skrivelser den 7 april 1959 (nr 141), den 10 april 1959 (nr 145) och den 12 maj 1959 (nr 235) i anledning av, såvitt nu är i fråga, riksdagens år 1958 församlade revisorers berättelse.

Beträffande redogörelsens innehåll torde få hänvisas till skrivelserna.

Utskottet. Av den i förevarande sammanhang lämnade redogörelsen framgår, att vissa i ovannämnda riksdagsskrivelser angivna ärenden alltjämt är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet försätter, att dessa frågor ägnas fortsatt uppmärksamhet och att de av riksdagen härutinnan uttalade önskemålen beaktas, så snart förhållandena medgiver. Kungl. Maj:ts skrivelse har i övrigt icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 13 maj 1960

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Gillström, Einar Persson, Birger Andersson, fröken Andersson, herrar Thun, Pålsson, Jacobsson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Söderberg, Mårtensson, Bertil Petersson, Edström, Sundin och Källqvist; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Akerström, Peterson i Degerfors, Malmborg, Staxäng, Persson i Växjö, Ståhl, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Nihlfors, Arvidson, Bohman, Johansson i Norrköping, Gustafsson i Uddevalla och Gustafsson i Kårby.

Reservationer

1) vid *punkten 19* (Det statliga buss- och biltrafikväsendets organisation) av fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Bohman*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande ändrade lydelse:

»Frågan om en enhetligare organisation av statens järnvägars buss- och lastbilstrafik har aktualiserats i olika sammanhang. Någon lösning av problemet har dock ännu icke nåtts, och riksdagens revisorer har i sitt förevarande uttalande på nytt tagit upp frågan. Revisorerna framhåller i sammanhanget, att även om en viss förbättring i här berört avseende inträtt genom Kungl. Maj:ts beslut om en geografisk fördelning av trafikområdena så kan det ifrågasättas om den fördelning mellan SJ:s biltrafik och ett antal statsägda bolag som tillämpas är ändamålsenlig och motiverad. Uppdelningen har kommit till stånd icke därför att den är överlägsen som organisationsform utan därför att den är historiskt betingad. Enligt revisorerna synes ekonomiska fördelar kunna nås därest biltrafiken drives under mera enhetliga former, och en utredning föreslås rörande möjligheterna att sammanföra de under SJ:s ledning drivna buss- och biltrafikföretagen.

Enligt utskottets mening synes avsevärda fördelar vara att vinna på en rationellare organisation och drift av de statliga biltrafikföretagen. Den av revisorerna förordade utredningen bör därför snarast komma till stånd. Utredningens direktiv bör dock — i enlighet med vad som förordats i förenämnda motioner utvidgas till att omfatta även uppgiften att pröva huruvida icke ett återförande i privat ägo i viss utsträckning är att föredraga framför fortsatt statlig drift.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i anledning av riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande och med bifall till motionerna I: 60 och II: 74 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte dels att, för åstadkommande av en rationellare organisation och drift, sammanföra de under statens järn-

vägars ledning drivna buss- och biltrafikrörelserna, dels ock att i samband därmed undersöka möjligheterna att i enskild ägo överföra av staten ägda trafikföretag.»

2) vid *punkten 34* (Vissa förvaltningsfrågor vid statens centrala frökontrollanstalt och statens växtskyddsanstalt) av herrar *Nihlfors* och *Bohman*.

3) vid *punkten 36* (Kommerskollegiets organisation) av herrar *Edström*, *Källqvist*, *Malmborg* och *Ståhl*, vilka ansett att

dels det stycke i utskottets yttrande, som på s. 85 börjar med »Utskottet finner» och på s. 86 slutar med »olika sammanhang», bort ha följande lydelse:

»Utskottet vill för sin del i sammanhanget framhålla följande. Huvuddelen av de handelslicensnämnden åvilande arbetsuppgifterna — som hänföra sig till licensgivningen — är av tillfällig och krisbetonad karaktär och kan förväntas successivt minska allteftersom den internationella handelns frigörelse fortskrider. Redan denna omständighet talar enligt utskottets uppfattning mot att arbetsuppgifterna överföres till kommerskollegium. Det måste nämligen vara betydligt lättare att smidigt anpassa organisationen med hänsyn till utvecklingen för det fall verksamheten bedrivs inom en för ändamålet inrättad myndighet. Även ur budgetteknisk synpunkt synes det vara en fördel att kunna redovisa kostnaderna för en krisbetonad verksamhet särskilt. Härtill kommer att det framstår som principiellt oriktigt att låta ett ämbetsverk som kollegium handlägga för dess verksamhet i övrigt så främmande uppgifter som detaljregleringar och licensgivning. Under angivna förhållanden finner utskottet icke skäl föreligga för den av revisorerna förordade utredningen om en överflyttning av nämndens uppgifter.»

dels ock utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.»